

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

NICHITA DANILOV: „NICHITA STĂNESCU ȘI EPOCA PROLET-CULTISTĂ”

„Mai demult am fost întrebat de un ziarist ce sentimente am față de opera și personalitatea lui Nichita Stănescu. Am făcut atunci o introspecție: sentimentele mele față de opera și personalitatea lui Nichita Stănescu sunt amestecate. Amestecate și tulburi. Nici astăzi ele nu s-au limpezit îndeajuns pentru a-mi exprima un punct de vedere pe cât de obiectiv, pe atât de coerent.” (P. 5)

OXANA GHERMAN: „NICHITA STĂNESCU. A RE- GÂNDI (POETIC) ÎNTREGUL”

„Admirabil prin temperamentul singular, prin ingenioasele silogisme poetice, prin matrițele conceptuale pe care se depun cele mai bizare idei, prin constanta nevoie de autodizolvare în imagine, în propriul text, Nichita Stănescu rămâne un poet de (re)descoperit. Gândirea sa artistică poartă evidente însemne ale genialității: intuiția absolutului, conștiința tragică a limitelor cunoașterii/ale umanului, a imperfecțiunii a tot ce este viu, sciziunile rațiunii (violența, tirania ei), tentația inaccesibilului, ispita de a exprima inexprimabilul, confruntarea cu crizele limbajului, lirismul vizionar, necesitatea reinventării, a «revoluției» artistice etc.” (P. 22)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul *Delirtango*, roman de Val Butnaru, în curs de apariție la Editura Arc. (P. 24)

06

MIRCEA V. CIOBANU - 70

CONTRIBUȚII DE:

**A. CIUBOTARU (P. 3), E. LUNGU (P. 6),
N. LEAHU (P. 8) ȘI L. ȚURCANU (P. 10)**

„Ajuns acum un profesionist al corporației, criticul s-a ilustrat mai ales ca hermeneut [primul compartiment din «Plăcerea interpretării» chiar așa se intitula: «Imposibila hermeneutică»], aplicând precizia teoretică în experiențele practice, acolo unde se obișnuia a lua măsurile

din ochi sau cu șchioapa arbitrarului. Așa că eseistica sa se bazează mai puțin pe impresionismul multicolor și artificios, verificându-se în permanență cu logaritmii, tiparele și tipajele teoriei, materie pe care noi am uitat-o în studenție, iar MVC o

abordează și acum cu entuziasmul și tenacitatea unui Vespucci. Pe acest teren a făcut și micile-marile sale descoperiri, care abia așteaptă să fie omologate și trecute în atlasele literare: câmpul de lectură, ambiguitatea literarului ș.a.” (E. Lungu)

„CARDIOMEMORIE”

„o privea și nu o vedea
o vedea și nu o privea
între
un timp ca locul vocilor
în aer când ne întâlnim
data viitoare
e acum”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

VREMURI ȘI VREMELNICII – P. 4

TEO CHIRIAC: „ULTIMA VACANȚĂ ÎN URSS SAU ZIUA POMENIRII MORTILOR”

CRONICI DE CARTE – P. 10, 13, 15, 20, 22

DE LUCIA ȚURCANU, SILVIA BERDAN, VIORICA-ELA CARAMAN, NICOLAE ENCIU ȘI OXANA GHERMAN

PROZĂ – P. 14

MIRCEA V. CIOBANU: „FĂT-FRUMOS-DIN-FULGI-DE-NEA”

ECART ȘI APROPIERE – P. 18

LEO BUTNARU: „CREȘTINEȘTE, SĂRUTÂND CARTEA”, „MUZA ȘI TRANS-POEZIA, TRANS-FILOZOFIA”

POEZIE

de VASILE GRINȚEA

02
2026

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL XII | NUMĂRUL 2 (91) | MARTIE-APRILIE | 2026

16 **IN MEMORIAM**
„VLADIMIR BEȘLEAGĂ ȘI MIRACOLUL
LIMBII” (IV)03 **„MAESTRUL
SURPRIZELOR”**23 **„AFO”**04 **VREMURI &
VREMELNICII**
„ULTIMA VACANȚĂ ÎN URSS”
DE TEO CHIRIAC05 **UȘI ÎN ASFINȚIT**
„NICHITA STĂNESCU
ȘI EPOCA PROLETICULTISTĂ”
DE NICHITA DANILOV06 **MIRCEA V.
CIOBANU - 70**
„MIRCEA V. CIOBANU: SUMA
DEBUTURILOR”
DE EUGEN LUNGU08 **„POETUL ÎN PIELE
DE CRITIC”**
DE NICOLAE LEAHU24 **FRAGMENT DIN ROMANUL**
„DELIRTANGO” DE VAL BUTNARU,
ÎN CURS DE APARIȚIE LA
EDITURA ARC10 **MIRCEA V.
CIOBANU - 70**
„HARTA ȘI BUSOLA”
DE LUCIA ȚURCANU13 **SEMN DE CARTE**
„GRĂDINILE LUI ARTIOM
OLEACU – O STARE DE A FI”
DE SILVIA BERDAN14 **PROZĂ**
„FĂT-FRUMOS-DIN-FULGI-DE-NEA”
DE MIRCEA V. CIOBANU15 **FAȚĂ | VERSO**
„TEROAREA SENSULUI
PREFABRICAT”
DE VIORICA-ELA CARAMAN17 **TRADUCERI**
BORIS PASTERNAK,
„NOAPTE DE IARNĂ”
ÎN VERSIUNEA LUI GH. DONI18 **ECART ȘI
APROPIERE**
„CREȘTINEȘTE, SĂRUTÂND CARTEA”,
„MUZA ȘI TRANS-POEZIA,
TRANS-FILOZOFIA”
DE LEO BUTNARU20 **CARTEA DE ISTORIE**
„CAIETELE DE ANTROPOLOGIE
ISTORICĂ”
DE NICOLAE ENCIU22 **LECTURI**
„NICHITA STĂNESCU. A REGÂNDI
(POETIC) ÎNTREGUL”
DE OXANA GHERMANRevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL**Fondator:** Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu**Colegiul de redacție:** Val Butnaru (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)**Concepție grafică:** Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru**Sediul redacției:**
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.comInstituția Privată Publicația Periodică
„Revista literară” a fost înregistrată la Ministerul
Justiției al Republicii Moldova la 3 martie 2015.
ISSN: 2345-1777Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorială Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6MINISTERUL CULTURII
AL REPUBLICII MOLDOVAAcest număr a fost editat cu sprijinul financiar al
Ministerului Culturii al Republicii Moldova.
Publicația „Revista literară” apare sub egida
Uniunii Scriitorilor din România.**Site web:** www.revistaliterara.md
Publicația se distribuie gratuit la sediul USRM.Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau orice alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

G. CĂLINESCU DESPRE ATTITUDINEA ȘI SIMȚUL CRITIC

„Este un lucru care de obicei se trece cu vederea, dar care este totuși capital: istoria literară este o istorie de valori și ca atare cercetătorul trebuie să fie în stare întâi de toate să stabilească valori, adică să fie un critic. Mulți istorici literari își închipuie că operele de mâna a doua sunt mai importante, întrucât ele zugrăvesc o epocă, și că prin urmare istoricul se cade să studieze orice fenomen. Este o pozițiune falsă, ieșită și dintr-o greșită opiniune despre raportul dintre viață și artă. Se crede anume că există un spirit al vremii care înrăurește pe artist și că studiind acest spirit în operele mediocre vom ajunge să înțelegem operele de creație. /.../ Nu există în istoria literară literatură mediocră dar reprezentativă dacă n-am definit întâi valorile estetice absolute. O istorie literară fără scară de valori este un nonsens, o istorie socială arbitrară. Dar dacă un istoric literar trebuie să fie mai întâi un critic, ce este un critic? Poate învăța cineva să fie critic? Răspunsul este: nu. Critica este o vocațiune așa cum sunt poezia, romanul și celelalte arte. Nu poți fi critic numai cu voință și deci istoria literară în fundamentul ei nu este o știință /.../ Mai bine putem înțelege atitudinea critică printr-o analogie cu sentimentul moral, cu alte cuvinte în cuprinsul activității normative a spiritului. Dar ce înseamnă atitudine normativă? Aceea în care spiritul își reprezintă faptul extern ca un produs posibil al propriei sale activități. Când zic că o acțiune este morală vreau să spun că imaginea propriei mele persoane săvârșind același act este admisă de conștiința mea; într-un cuvânt că faptul a anticipat o dispozițiune permanentă a voinței noastre de a realiza aceeași acțiune. Trecând în domeniul estetic, câtă vreme voința mea nu participă potențial la realizarea operei de artă, câtă vreme nu dau o valoare obiectului, admindându-l ca un produs posibil al propriei mele activități creatoare, n-am decât o emoție psihologică. Natura nu poate fi frumoasă în înțeles artistic, ea nu reprezintă o valoare, căci nu mă pot închipui pe mine însumi în actul de a crea natura. Între critică și creație nu este o deosebire de esență, ci numai una de proces. Una pornește dinafară spre a deștepta apetitia creatoare, cealaltă procedă dinăuntru spre a-și găsi materie. Simțul critic e actul creator eșuat, răsfărând în conștiință înainte de a ajunge la periferie și devenit astfel sentiment artistic, actul creator întrerupt din cauză că altul l-a săvârșit după norma însăși a spiritului nostru creator. În măsura în care materialul poetic deșteaptă în fantazia noastră elanul creator, provocând astfel o idee creatoare ce se recunoaște într-o formă străină ca într-o expresie proprie, emoția psihologică se transformă în sentiment estetic. /.../ Cu alte cuvinte, simțul critic este forma propriei noastre facultăți creatoare, sub unghiul căreia primim și valorificăm numai ceea ce ni se prezintă ca urmând normele de creație ale spiritului nostru. A înțelege înseamnă a recunoaște că dacă am fi executat noi opera, am fi urmat norma însăși a artistului.”

(G. Călinescu, *Principii de estetică*, Craiova, Scrisul Românesc, 1974)

MAESTRUL SURPRIZELOR

Cine l-a cunoscut sau măcar l-a auzit vorbind pe Mircea V. Ciobanu (MVC) a avut parte de o experiență pe care arareori o poți trăi prin părțile noastre. Căci omul te „agață” din prima: cu un intelect (mult) peste medie, știe să-l întrebuițeze ca nimeni altul, îmbinând paradoxul cu raționamentul ferm, fidel adevărului, sau alternând replica supersonică cu cele mai desfășurate și argumentate judecăți asupra domeniilor sale de interes, care se întind de la cultură și artă (în special literatură, pictură și muzică) la politică și sport. Dacă îl urmărești constant, îți se va părea, dintr-un moment anume, că e asemenea unui magician capabil să scoată câte un iepure (diferit) din cam toate pălăriile pe care le prezintă publicului sub formă de texte scrise, discursuri rostite la lansări, interviuri televizate etc.

MVC poate să placă și să displacă – e în firea lui, clădită pe aporii, să declanșeze controverse! –, poate să fie profund și coerent sau numai profund și spectaculos, în dauna coerenței, poate să fie convingător și nu prea, dar nu te lasă să te plictisești niciodată. Pe mine și pe amicii noștri comuni cel puțin el ne-a surprins întotdeauna, iar în cazul meu, MVC e pur și simplu un spectacol (intelectual și uman) de cea mai bună calitate, pe care îl urmăresc neîntrerupt de vreo 35 de ani.

MVC m-a uimit pentru prima oară chiar în ziua când l-am cunoscut, și anume, la examenul de admitere pe care îl susțineam la proaspăt înființatul liceu „B.P. Hasdeu” din Drochia. Țin bine minte că-mi picase un subiect care avea să-mi marcheze nu numai admiterea la liceu, ci și absolvirea acestuia: cu balada *Miorița* mi-am început studiile liceale și cu *Baltagul* mi le-am încheiat, mioritismul răsturnat al romanului sadovenian fiind subiectul de la BAC. Dar și mai bine îmi amintesc de aprecierea pe care mi-a dat-o examenatorul după ce i-am vorbit despre *Miorița*: „Ai o părere originală”. Nu-mi imaginez nici azi ce putea fi original în viziunea mea de atunci asupra renumitei și intens (re) interpretatei balade naționale, dar îl văd ca acum în fața ochilor pe domnul Ciobanu, care ne adună pe toți într-o sală din fostul sediu al partidului comunist din târgul Drochiei și declară, în maniera lui grav-ghidușă: „Sunteți, probabil, singurii elevi din lume care ați început examenul de admitere ca cetățeni ai unei țări și l-ați luat ca cetățeni ai unei țări diferite!” Se întâmpla într-o zi de marți, pe 27 august 1991.

Apoi, m-a deconcertat ca profesor, căci nu mai văzusem niciodată până atunci un pedagog al școlii naționale care să predea ceva fără niciun sistem. Omul povestea pur și simplu o temă așa cum alții assemblează un puzzle. Știa ce vrea să ne spună, avea imaginea întregului, dar noi nu o deslușeam decât spre finalul lecției. Uneori, ce-i drept, era nevoie de câteva lecții ca Mircea Ciobanu să-și termine *story-ul*, dar cine avea răbdare să-l urmărească până la capăt era câștigat. Și nu mi

se părea greu de urmărit, căci discursul, în ciuda rupturii sale evidente și programatice (dacă nu cumva naturale, căci *omul e stilul* – o definiție croită parcă după MVC) cu toate strădaniile înaintașilor Aristotel și Quintilian de a-i conferi o ordine, era pigmentat ca o pasărea-paradisului în timpul dansului nupțial. Ici, puțin umor, colo, o tușă a erudiției, urmate de ironie și neapărat de autoironie – un vârtej aiuritor de cuvinte și gesturi, un joc mereu centripet al intelectului în care te frapa capacitatea profului acela ciudat de a trasa paralele între fenomene literare și culturale, dar mai ales abilitatea lui de a emite judecăți de valoare pe înțelesul unor copii care încă mai ieri au studiat la școală doar jertfirea de sine a lui Ion Soltăs & Co. În sfârșit, când mai era ceva de spus, dar omul hotăra (mai degrabă silit de planurile sale de lecție decât de propria lui voință) că ne e de ajuns și se oprea, o seamă de colegi de ai mei răsufiau ușurați, pe când o mână rămânea nemulțumită: cum așa, abia a început să ne vorbească și se oprește aici?... O, da! Ați intuit bine: mâna aceea de liceeni și-a urmat apoi studiile la diverse facultăți de litere!

Ca învățător, Mircea Ciobanu ne-a predat româna și latina, iar asta sporea efectul lecțiilor pe care ni le... juca. Așa cum i-ai juca cuiva niște feste, dar nu din malițiozitate, ci din curiozitate, ca pe niște provocări ale spiritului până atunci adormit de nouă ani de sforăială în clasa *soțrealismului*. Gramatica se asimila în treacăt, dacă era condimentată cu citate din Boileau sau din Voltaire, de regulă, servite în original (de unde internet pe atunci, care să te ghideze, ca pe un erudit ce ești, spre *citatedpedia.ro*?). Când sintaxa este definită, de la bun început, cu o vorbă a lui Boileau – „Ce que l'on conçoit bien s'énonce clairement” –, vei dori să afli mai multe despre Boileau, nu despre sintaxă, căci subiectul propriu-zis, tipurile de propoziții, se sedimentează automat în creierul avid de o recompensă. Trebuia să accepți însă regula jocului – nu puteai auzi nume și idei noi decât dacă îi dovedea profului că știi diferența între subiective și nominale.

Apoi, Mircea Ciobanu m-a surprins ca scriitor. Știam din liceu că se joacă nu numai de-a pedagogia, ci și de-a literatura, dar conștiința că profesorul nostru de română este și om de litere mi-a venit cam odată cu acel V. Împlântat victorios de acesta între prenumele și numele său de familie. Să fie clar însă: m-a surprins că este un scriitor adevărat, nu simplu furnizor de CZU și de manuscrise la tipografie! Fapt uluitor în sine, căci eu credeam pe atunci că oameni într-atâta de neserioși nu pot fi scriitori decât dacă au de a face cu niște cititori-copii ca mine. Mai simplu: credeam că alde Rabelais, Creangă sau Twain au scris exclusiv pentru mințile care levitează încă în lumea fără de prihană a norilor. În același timp, și fără să-l observ ca adevărat, aveam mereu în față un scriitor care știa că doar fiind neserioasă, literatura își poate îndeplini misiunea, adică e în stare să capteze și

să strămute mintea cititorului într-o altă lume, singura dreaptă și armonioasă. Și mi-am dat seama de asta abia când am citit prima proză a lui MVC. Se numea *Acvariul* și era publicată în nr. 1 al revistei „Semn”, din 1 martie 1995. O proză scurtă, pe care MVC a uitat-o bine-mersi atunci când și-a asamblat *Biblioteca* – lucru pe care nu i-l voi ierta în veci!

La sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000, MVC m-a surprins de alte trei ori: ca om politic, ca funcționar ministerial și ca editor. Ultima surpriză durează cel mai mult, și asta spre binele nostru, al tuturor, deși nu știu dacă și al domnului Ciobanu însuși. Dar cel mai tare profesorul meu de română și latină i-a surprins pe scriitorii de la Chișinău, încă de la primele sale apariții regulate în presa literară. Poetul MVC s-a învrednicit îndestulător de atenția criticilor (l-a antologat, după cum bine se știe, chiar Sorin Alexandrescu), dar criticul MVC a stărnit o ditai zarvă în foisorul călduț și confortabil al literaturii Basa.

La început prudent și mai curând divagant, Mircea V. Ciobanu devine, cu timpul, un comentator incisiv și punctual al noutăților editoriale. Din firea pe cât de jovială și sociabilă, pe atât de directă și alergică la impostură se încropește, treptat, un critic care citește *sine ira* și nu iartă nimic. Îl încântă, câteodată, și unele prostii (sau e mai bine să zic „lucrări mediocre”, ca să nu fie cu bănat?), dar cine dintre noi nu a greșit la capitolul admirației colegiale? De cele mai dese ori însă, e precis ca bisturiul în mâinile unui chirurg profesionist, doctorul care taie ca să extirpe răul și nu ca să-i constate efectele. (Anatomopatologi și legiști au fost mai curând criticii care s-au complăcut în necropsii literare ce nu comportau riscuri nici pentru ei, nici pentru starea pacienților lor. Căci e ușor să-l anulezi, de exemplu, pe Lupan la 10-20 de ani după moartea acestuia, dar ce faci cu șefii ultravii ai unor institute culturale?)

Tocmai această precizie, constând în descoperirea fără greș a celor mai relevante erori și stângăcii care strică ansamblul lucrării, e ceea ce distinge un critic de întâmpinare curajos (adică sincer și autentic) de unul complexent nu atât din dragoste față de colegi, cât de frica acestora. Nu de puține ori, luarea la bani mărunți rămâne un exercițiu valoros în sine pentru MVC, dar acesta știe să compenseze lacuna prin amplele sale eseuri despre artă, interpretare, spectacolul literaturii și al criticii literare etc.

La 70 de ani împliniți, MVC continuă să mă (și să ne) surprindă. Cred că-l lasă uneori și pe Moros cu gura căscată. Dar cea mai mare surpriză, cred, va fi descoperirea lui Mircea V. Ciobanu de către ceva mai îndepărtații noștri urmași. „Iată un spirit de la care ar fi putut porni vindecarea unei literaturi încremenite în autoadmirație! Doar că n-a fost să fie”, vor zice ei, oftând printre suspine. Și vor avea dreptate.

La mulți ani, domnule Mircea V. Ciobanu!

VREMURI & VREMELNICI

ULTIMA VACANȚĂ ÎN URSS SAU ZIUA POMENIRII MORȚILOR

de TEO CHIRIAC

Acum ceva timp, o prestigioasă revistă de cultură m-a întrebat: „Care este cel mai frumos loc în care ai fost?”

Ca să răspund la această întrebare (complexă și, totodată, elementară), ar trebui să-mi aduc aminte, cu lux de amănunte, toate locurile în care am fost de-a lungul anilor; locuri pe care să le rememorez piatră cu piatră, metru cu metru, treaptă cu treaptă, sub formă de piramidă, sau să le răsfoiesc precum imaginile unui album de călătorie; locuri în care să mă întorc, imaginar, ca să le redescopăr cu aceeași intensitate emoțională, pentru a le măsura cât mai exact gradul de frumusețe, de exotic, de pitoresc. Apoi, dintre toate acestea, unele mai frumoase decât altele, ar urma să aleg locul unic prin frumusețea sa. În aceste condiții, mă întreb dacă e posibilă o atare alegere la modul practic.

Evident, când spunem „loc” avem în vedere un punct de pe mapamond; de exemplu, o țară, un oraș, o regiune, un templu medieval, galeria unui muzeu, creasta unui munte sau albia unui râu în revărsare. Toate acestea, văzute, contemplate, admirate de jos, de pe pământ, prin hubloul avionului în zbor sau de pe puntea unei nave maritime. Perspectiva se schimbă însă în momentul când, dintre toate locurile în care am fost (chiar câte or fi fiind oare?), trebuie să-l aleg pe cel mai frumos. Or, când spunem „cel mai frumos”, se cer neapărat criterii de evaluare. Altminteri cum să determini nota distinctivă a unui loc față de altul, fără utilizarea unor criterii precum: așezarea geografică, aspectul inedit, forța de atracție, valoarea istorică, arhitectonică, culturală? În plus, au importanță vârsta, timpul și circumstanțele în care vizitezi acele locuri...

Așadar, am pornit pe valurile memoriei în căutarea celui mai frumos loc în care am fost. Am desfăcut hărțile, am luat compasul și busola imagină, am dat timpul când înainte, când înapoi, până când am ajuns la unul dintre puținele evenimente faste ale vieții mele, și anume: incredibila „odisee” întreprinsă în anii '90 ai secolului trecut. Este vorba de prima (și ultima!) croazieră pe Marea Mediterană, cu nava sovietică „Leonid Sobinov”, având la bord câteva sute de pasageri ce reprezentau majoritatea republicanilor din URSS: politicieni, funcționari de stat, oameni de afaceri, savanți, scriitori, artiști, muzicieni... Călătoria a

durat aproape o lună și avea în itinerar escale în opt țări cu ieșire la Mediterană – Grecia, Italia, Franța, Egipt, Israel, Malta, Cipru și Turcia. Călătoria avea scopul de a stabili relații economice și culturale între membrii delegației sovietice (o URSS în miniatură!) și demnitarii de rang înalt ai administrațiilor publice locale din orașele vizitate.

Am evadat astfel dintr-un regim totalitar, dintr-o lume cazonă și cenușie ce făcea eforturi disperate pentru a se elibera de sub regimul comunist, dintr-o cultură realist-socialistă, supravegheată de ochiul vigilent al cenzurii, ca să ne pomenim, dintr-odată, în Occidentul capitalist, într-o lume paralelă, modernă și totodată străveche, întemeiată pe valori democratice, precum libertatea cuvântului, proprietatea privată, economia de piață, libertatea individuală.

Este de remarcat că majoritatea pasagerilor de la bordul navei penetrau pentru prima dată cortina de fier ce separase timp de decenii lagărul socialist de de-

mocrațiile europene. Iar posibilitatea de a vizita orașe, muzee celebre, centre ale creștinismului, iudaismului și islamului, situri arheologice, vestigii ale civilizațiilor anterioare ținea de domeniul fantasticului.

Eram realmente fascinat de frumusețea și grandoarea locurilor pe care le vizitam zi de zi, oră de oră. Copleșit de emoții, atunci când mă opream în fața unei noi capodopere, creată de Natură sau de geniul uman, exclamam: „Dumnezeule, nu-mi vine să cred! E atât de minunat ceea ce văd! E atât de uimitor ceea ce simt! Dă-mi, Te rog, discernământ și memorie bună să nu uit nimic din ceea ce văd și simt!”

În acea perioadă, cu adevărat fantastică, am reflectat în fața piramidelor egiptene, m-am aplecat asupra foițelor de papirus cu texte milenare redactate în limbile greacă, latină, arabă sau în egipteană veche scrisă cu hieroglifă și expuse în Muzeul din Cairo, alături de comorile lui Tutankhamon, am urcat în Partenon, m-am ridicat pe Acropola din inima Ateei, am îngenunchat în Biserica Nașterii Domnului din Betleem, m-am închinat în fața Columnei lui Traian din Roma, cu 155 de basoreliefuri sculptate (m-a zguduit îndeosebi scena nr. 147, cu prezentarea capului tăiat al lui Decebal, pus pe un scut!), am ascultat clopotele din Clopotnița lui Giotto din Florența, am trecut pragul Casei lui Dante Alighieri, m-am plimbat prin Grădina Trandafirilor, am atins ușile aurite ale Baptisteriului din Piața Domului, supranumite de Michelangelo *Ușile Paradisului*...

Acum, după treizeci și cinci de ani, recunosc că datorită călătoriei cu acea navă de croazieră, la bordul căreia nimerisem întâmplător, am devenit un om sensibil, inteligent, civilizat. Acele locuri magnifice, impregnate de istorie, artă și cultură, m-au făcut să cred în viitorul umanității, deschizându-mi în față noi orizonturi.

Eram pe-atunci un tânăr intelectual, cu mari aspirații spirituale și cu venituri materiale extrem de modeste. Singura avere de neprețuit din bagajul meu de călător erau: o carte de filozofie, câteva cărți de poezie și proză, o iconiță și o lumânare. În schimb, după vizitarea aceluși șir impresionant de orașe (Salonic, Atena, Catania, Marsilia, Roma, Florența, Alexandria, Cairo, Haifa, Ierusalim, Nazaret, Betleem, Valletta, Larnaca, Istanbul), unele dintre ele constituind leagănul civilizației europene, brusc am devenit un om foarte bogat, aducând cu mine un enorm bagaj spiritual, suficient pentru tot restul vieții.

Călătorind timp de o lună de zile și nopți în apele când liniștite, când agitate ale Mediteranei, nava „Leonid Sobinov” a

revenit, în cele din urmă, în portul Odesa. Deși vreo câțiva pasageri, în special tineri, seduși de libertatea, prosperitatea și frumusețea lumii occidentale, au rămas în orașele portuare, punând în dificultate conducerea și sponsorii călătoriei, aceștia din urmă au considerat că proiectul și-a atins scopul, reușind să aducă URSS mai aproape de Europa. Mai mult, ei au hotărât să continue aventura maritimă, anunțând pregătirile pentru o croazieră în jurul lumii.

Dar n-a fost să fie! Căci, după nici un an, URSS (numită, pe drept cuvânt, *Imperiul răului*), a naufragiat în turbulențele social-politice provocate de eșecul suferit de *glasnost* și *perestroika*, inițiate de Mihail Gorbaciov. Mai mult, luase amploare, devenind ireversibilă, *parada suveranităților republicilor unionale*. Prin urmare, sfârșitul URSS era nu numai previzibil, ci și iminent.

Doar că, din nefericire, odată cu dispariția oficială a *Imperiului răului*, nu a dispărut și mentalitatea sovietică, nu a dispărut și duhul răului imperial. Acestea, dimpotrivă, s-au extins cu violență, declanșând un dezastru ce a depășit hotarele naționale și profesionale. Astfel încât, în prezent, înspre locurile pe care le-am vizitat în tinerețe și în care mi-am lăsat o bună parte din suflet, se îndreaptă nouri grei de fum dinspre orașele Ucrainei bombardate de trupele rusești, trupe care continuă să pună în pericol viitorul țării vecine și al întregii Europe.

În aceste momente de cumpănă majoră, amintirea acelor locuri faimoase, civilizațoare îmi dă speranță și curaj, mă întărește în fața invaziei trupelor barbare din Est, în fața nebuniei criminalilor de război, în fața fricii de moarte.

Menționez că întrebarea despre cel mai frumos loc în care am fost mi-a parvenit în ajun de Paștele Blajinilor. Aici, în partea stângă a Prutului, această sărbătoare este o zi de pomenire a morților, zi de doliu și reculegere în memoria tuturor celor deportați, torturați, exterminați de odiosul regim comunist. În primăvara aceea posomorâtă, cu vreme rece și ploioasă, această zi a fost însorită și caldă, cu cer înalt și senin, în care păsările cântau mai frumos ca oricând, zarzării, vișinii și cireșii înfloreau într-o veselie, iar iarba, de un verde crud, creștea văzând cu ochii.

În dimineața zilei, am mers la cimitir împreună cu rudele, am pus flori vii la mormintele părinților, am dat de pomână ouă roșii, pască și cozonac. Soția mea a adus cu ea lumânări și prosoape. Un prosop și o lumânare aprinsă, conform tradiției, i-au fost înmânate preotului, care a ținut slujba de pomenire a morților, a citit pomelnicul familiei noastre și a cântat de trei ori „Veșnică pomenire!”

Întors acasă, încă răvășit de emoții, m-am gândit să răspund la întrebarea trimisă de prestigioasa revistă. Ei bine, eu cred că locul în care ne-am întâlnit în această zi cu toții – neamul meu din lumea asta și din lumea cealaltă – este un loc sacru, fiindcă strămoșii noștri au făcut sacrificii pentru el. În acest loc unic, care este și cel mai frumos, în ultimul timp vin tot mai des. Aici, mai devreme sau mai târziu, va trebui să rămân și eu, sacrificat, pentru totdeauna.

EDITURA ARC NOUȚĂȚI

TEO CHIRIAC
LUMEA, ÎNTRE PARANOIA ȘI METANOIA

„«Lumea, între paranoia și metanoia» e o carte care se împarte egal între meditație și confesiune. Căci atunci când vizitează temele mari, scriitorul le trece printr-un ego ce sfidează în mod deliberat pudibonderia tradițională, expunându-și, cu mari riscuri, sufletul dezgolit în fața acestor provocări. Teo Chiriac ne oferă o lucrare de o amplă erudiție care ne va lăsa pe gânduri. O carte structurată compozițional fragmentar, deoarece supune atenției noastre analitice o lume «tulburător de fragmentată și incoerentă», cum vede azi mapamondul filozofului și psihologul polonez Mateusz Stróżyński.”

Eugen LUNGU

UȘI ÎN ASFINȚIT

NICHITA STĂNESCU ȘI EPOCA PROLETICULTISTĂ

de NICHITA DANILOV

Nichita Stănescu s-a născut la Ploiești, pe strada Piața Sârbească, în ziua de 31 martie 1933. Dacă ar fi trăit, i-am fi sărbătorit cea de-a 93-a aniversare. Nu a fost să fie. Timpul i-a oferit un alt destin. Poetul s-a stins din viață pe 13 decembrie 1983, la vârsta de cincizeci de ani, marcând prin biografia și opera lui o întreagă epocă. Dacă privim data nașterii și cea a morții, observăm o anumită simetrie: 31 martie și 13 decembrie. Crivățul floral al primăverii și venirea iernii. Probabil că simetria nu e chiar întâmplătoare. Poezia lui e marcată de vitalitate, dar și de un sentiment al trecerii și al înstrăinării.

Ca să-i înțelegem opera, trebuie să aruncăm o privire, fie ea și fugară, asupra biografiei lui. Poetul s-a născut într-un an tulbure, marcat de crize și ascensiunea pe scena politică a unor personaje precum Adolf Hitler. Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că în anul 1933 au avut loc ample mișcări muncitorești nu numai în România, ci și în toată Europa, declanșate de condițiile precare și austeritatea din timpul Marii Depresiuni. Situația României din anii 1930 seamănă izbitor de mult cu situația în care se află România astăzi. Pe 28 ianuarie 1933, s-a semnat Acordul de la Geneva, prin care au fost eșalonate unele datorii externe, guvernul luându-și angajamentul să facă noi reduceri de salarii și să concedieze 30% din funcționari și muncitori.

Nimic nou sub soare. România de azi nu a semnat Acordul de la Geneva, ci PNUR la Bruxelles, în condiții la fel de inumane. Au urmat și curbele de sacrificiu, soldate cu diminuarea drastică a veniturilor masei salariale, prin tăierea sporurilor și diminuarea salariilor. Bineînțeles că a mai fost și inflația. În acest context au izbucnit pe 13 februarie 1933 grevele de la Atelierele CFR Grivița, pe care guvernul Armand Călinescu (PNȚ), aflat la putere, le-a înăbușit în sânge pe 16 februarie. Vina a fost aruncată pe comuniștii susținuți de Moscova. De pe urma grevelor se pare că a profitat Regele Carol al II-lea, aflat atunci în plin scandal legat de relația sa cu Elena Lupescu. Grevele ceferiștilor au fost pentru casa regală o perdea de fum menită să acopere scandalul. Nu intervenim cu alte amănunte.

Prin urmare, nașterea poetului a avut în spate acest fundal de profunde nemulțumiri sociale. Ecourile acestor stări de lucruri vor apărea în poezia sa din perioada debutului.

Desigur, noi am privit cu totul altfel compromisurile pe care au fost nevoiți să le facă poeții generației lui Labiș și Nichita Stănescu pentru a putea trece prin furcile caudine ale propagandei și cenzurii comuniste. Amintirea acestor orori și a ororilor războiului ar trebui să ne facă să privim cu alți ochi epoca începuturilor comunismului. Probabil mulți dintre poeții acestei generații, marcați de traumele trecutului apropiat, au crezut la început în comunism. Ororile și teroarea comunismului aveau să le simtă pe propria lor piele ceva mai târziu.

În această cheie ar trebui să citim o mare parte din poeziile cuprinse în volumul de debut, *Sensul iubirii*, al lui Nichita Stănescu, cum ar fi *Cântec*, *Internaționala* (dedicată lui Vladimir Ilici Lenin), *Joc de avioane*, *Sfârșit de bombardament* (poem închinat bombardamentului american al Bucureștiului din 5 aprilie 1944), *Unui fascist*, *O viziune a păcii*, *Nu vă jucați cu pacea*, *Sirena lui Roaită*, din care cităm: „Strigătul rotitor al sirenei/ bate în podul pătat de păcură.// Strigătul rotitor al sirenei/ acoperă foburgurile/ și casele palide ale muncitorilor/ tresar și încep să crească spre zenit.// Strigătul rotitor al sirenei/ acoperă palatele stăpânilor/ și palatele se turtesc și se subție/ pe caldarâme./ ca monezile vechi, puse de copii/ sub roțile trenurilor”.

Oare îl putem acuza de colaboraționism? Evident, nu. Rănile amintirilor sale erau încă vii, iar noii stăpâni ai României încă își ascundeau colții sub lozincile proletare. Desigur că nu trebuie să excludem teroarea și teama de a nu intra în vizorul organelor. Dacă nu voiau să intre pe sub roțile tramvaielor precum Nicolae Labiș, poeții generației șazeci trebuiau să fie precauți. Și majoritatea dintre ei au fost precauți. Compromisurile și sacrificiile i-au ajutat să-și clădească încetul cu încetul opera, netezind drumul generațiilor viitoare.

Mai demult am fost întrebat de un ziarist ce sentimente am față de opera și personalitatea lui Nichita Stănescu. Am făcut atunci o introspecție: sentimentele mele față de opera și personalitatea lui Nichita Stănescu sunt amestecate. Amestecate și tulburi. Nici astăzi ele nu s-au limpezit îndeajuns pentru a-mi exprima un punct de vedere pe cât de obiectiv, pe atât de coerent.

...Am avut șansa să-l întâlnesc de câteva ori în viață. Prima dată l-am întâlnit la Iași, în 1979, într-o zi frumoasă de toamnă, la Librăria Junimea, unde poetul își lansa

volumul *Operele imperfecte*. Apărut în condiții grafice deosebite. Mi-au rămas adânc întipărite în memorie cuvintele ultraelogioase rostite de poetul Horia Zilieru, care l-a prezentat ca pe un zeu coborât printre oameni. „Să țineți minte, prieteni. Uitați-vă bine la acest om. E un geniu. Fiți fericiți că ați avut ocazia să-l întâlniți! Să fiți contemporani cu el!”

Cuvinte și expresii devenite, de altfel, standard. Care, chiar dacă erau conjuncturale, făceau o impresie deosebită asupra auditoriului. Înfașurarea profetică și vocea oraculară a lui Horia Zilieru contribuiau la crearea unei atmosfere de mister medieval. Mulți au ascultat îndemnul lui și s-au grăbit să-i smulgă autorului *Operele imperfecte* autografe. Coada a fost impresionantă. Alții au dat să-i sărute mâinile. Nu m-ar fi mirat să-i fi sărutat și picioarele. Poetul se afla atunci la apogeul gloriei sale și, deși ducea o viață păcătoasă, era privit ca un sfânt. Totuși, spre lauda lui, Nichita nu părea să fie prea afectat de laudele pe care i le aduceau confrății. Era obișnuit cu ele. Le primea „degustându-le” cu eleganța cu care Nero ar fi gustat din ofrandele oferite pe tavă de Petronius. Sau viceversa. În mijlocul mulțimii Nichita Stănescu se simțea în elementul său. Gesturile îi erau cât se poate de naturale. Largi, aristocratice. Cuvintele însă pe care el le rostea aveau o întorsătură aparte. El se juca cu ele, asemenea unui copil mare, umflându-le ca pe niște baloane colorate, ce pluteau în aer schimbându-și mereu culoarea și „penajul”.

Într-un cuvânt, poetul știa să se joace cu metaforele, răsucindu-le în fel și chip. Făcea volute neașteptate, cucerind auditoriul. Am fost oare fericit că l-am întâlnit? Ușor iritat, dar și fericit. Subconștientul meu visa să aibă parte de o glorie deopotrivă de mare. Măcar postumă, dacă nu antumă.

A doua oară l-am întâlnit la București, în anul 1982, la sediul Uniunii Scriitorilor, în Sala Oglinzilor. La cea de-a 75-a aniversare a lui Beniuc.

Steaua poetului începea să apună. Nichita Stănescu părea un om obosit. Făcuse mai multe compromisuri, atât literare, cât și politice. Dacă în perioada începuturilor sale compromisurile pe care le-a făcut puteau fi înțelese, acum, la începutul anilor optzeci, când cultul personalității lui Ceaușescu atinsese o cotă paranoică, iar populația trăia într-o mizerie cruntă, poziția poetului era de neînțeles. Ar fi putut face oricând

doi pași îndărăt ca să nu fie târât în toată mascarada care a urmat. Nichita Stănescu nu a fost capabil să facă acest gest. S-a complăcut să rămână în cercul apropiat puterii. Era târât la televiziune, participa la recitaluri în fabrici și uzine, alături de mulți politrucci. Scria versuri pe bandă rulantă. Săptămânal apăreau cearșafuri întregi din poeziile sale. Unele scrise de mâna sa, altele dictate. Se produsese o suprasaturație. În aer plutea ceva tulbure. Probabil că Nichita Stănescu simțea foarte bine acest lucru, de aceea și încerca să rămână în centrul atenției publicului. Înconjurat de o liotă de admiratori care-i cântau în strună și suprasolicitat din toate părțile, inclusiv, de partid, poetul își pierduse încetul cu încetul autocontrolul. Cenzura interioară nu mai funcționa. Era atât de încrezător în steaua lui, încât se lăsase în voia curentului. Probabil că-i era indiferent dacă se compromite sau nu. Storcea tot ce se mai putea stoarce din clipa prezentă. La cârciumă, ceata admiratorilor se mai rărise. În preajma lui au rămas puțini oameni. Tinerii începeau să-l ocolească. Dar norocul său nu-l părăsise încă. O parte din gloria-i din tinerețe îl însoțea pretutindeni. Avea aerul unui zeu cu toga zdrențuită și carnea atârânănd de oboseală.

La aniversarea lui Beniuc a vorbit mai întâi președintele Uniunii, apoi au luat cuvântul și alți scriitori. Printre care Adrian Păunescu și Nichita Stănescu. Autorul *Mărului de lângă drum* era prezentat ca un mare poet, un model demn de urmat. Au fost pomenite mai multe nume, printre care Goga, Arghezi, Blaga. Or a rosti numele lui Blaga alături de cel al lui Beniuc era o blasfemie. Nichita Stănescu nu a avut nicio rezervă. Nu i-a păsat, probabil, de nedreptatea pe care Beniuc i-a făcut-o lui Blaga. Mărginindu-l și ostracizându-l. Prezentându-l ca pe un dușman al poporului. L-a prezentat pe Beniuc ca pe un geniu. Nu s-a sfiit să rostească acest cuvânt în Sala Oglinzilor. Era prea mult. Laudele fuseseră prea deșănțate. Nimeni nu se aștepta ca tocmai Nichita Stănescu să-i aducă osanale unui poet căruia îi era cu mult superior. Beniuc părea profund impresionat. Era o mână de om. Nu avea mai mult de un metru și jumătate. Părea un pitic rătăcit printre uriași. Un pitic totuși bine proporționat. Un om în miniatură. Cu mustăcioară albă și buză tremurândă. Se uita la Nichita Stănescu și lăcrima. Poetul *necuvintelor*, în semn de admirație, a dat să-i sărute mâna. Dar, în cele din urmă, a renunțat, mărghinindu-se să-l strângă în brațe.

MIRCEA V. CIOBANU – 70

MIRCEA V. CIOBANU: SUMA DEBUTURILOR

de EUGEN LUNGU

Unii scriitori, după ce își fac intrarea în literatură, așteaptă „consacrarea” străinătății ani de zile. Mircea V. Ciobanu s-a făcut vizibil la Paris, Londra și Amsterdam chiar de la debut. Și asta pe motivul „segregării” sale: tânărul poet nu fusese selectat pentru antologia *Portret de grup* (Arc, 1995), dânsul fiind, cum afirma exegetica externă, cel mai postmodernist dintre optzeciști. Am explicat absența lui MVC din antologie de mai multe ori, inclusiv în prefața la *Portret de grup-II. După 20 de ani* (Cartier, 2015). În 1996, Sorin Alexandrescu scotea o antologie cu tematică similară *Portretului...*, dar alegea o sită mai fină, selecția sa reținând mai puține nume decât cele selectate de noi. Volumul apărea la Paris, în 1996, la L'Esprit des Péninsules: „UNE ANTHOLOGIE DE LA POÉSIE MOLDAVE. Édition bilingue français/anglais. Ouvrage publié avec le concours de l'Association Traverses, et traduit avec le soutien du Centre National du Livre (Paris) et du Fund for Central and East European Book Projects (Amsterdam) à l'occasion du 4 Salon du Livre d'Europe Centrale et Orientale Festival Est/Ouest de Die 1996”. În sumarul acceptat de Sorin Alexandrescu rămăneau doar șapte autori din cei 20 pe care îi aduna *Portretul...*: Vasile Gârneț, Grigore Chiper, Valeriu Matei, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Ghenadie Postolache, Aura Christi. Plus Mircea V. Ciobanu, omis de noi în antologia chișinăuiană doar fiindcă regula selecției pe care ne-am autoimpus-o era să alegem poeți care au cărți tipărite. Or *Haydn între două claxoane*, volumul de debut al lui Mircea V. Ciobanu, apărea împreună cu *Portret...* și era lansat în aceeași zi.

Evident, nici antologia bilingvă franco-engleză a lui Sorin Alexandrescu nu era fără cusur: dacă era exclus, să zicem, Eugen Cioclea din sumarul cărții, ca apropiat mai mult de stilistica lui Mircea Dinescu, nu era deloc îndreptățită inserția lui Valeriu Matei, acesta din urmă adoptând mai degrabă modernismul șaizeciștilor români. Dar care antologie nu se face, întotdeauna și neapărat, ținta unei întrebări capitale: de ce este selectat X, dar este ignorat Y?

Sorin Alexandrescu avea și nu avea dreptate când afirma că „antologia care a lansat această generație, *Portret de grup* (1995), criticată de unii critici ai generației, conține și poeți din generația precedentă «șaptezecistă», precum Suceveanu și Grosu, în timp ce ea nu selectează la poezii reprezentative poeme considerate de critici drept

«tipic» post-moderne. Antologia noastră încearcă să fie fidelă unui criteriu de valoare aplicat destul de indiferent grupurilor și modelor trecătoare. Ea cuprinde numai nume din această generație pentru că sunt convins ca ea înseamnă, global, afirmarea unor poeți care schimbă total peisajul liric moldovenesc, fie că o fac în sens postmodern, fie că nu. Demersul ei este de altfel global altfel decât cel al generațiilor precedente, pe care am încercat să-l schițez mai sus” (prefața, publicată inițial în UNE ANTHOLOGIE DE LA POÉSIE MOLDAVE în limbile franceză și engleză, era tradusă apoi în „România literară” din 24-30 septembrie 1997. Studiul se intitula *O nouă poezie română în Moldova*, de unde și citez).

Da, critica ne-a făcut atenți în privința „intrușilor” Suceveanu, Cioclea, Grosu, pe de o parte, și a lui D. Crudu, pe de alta. Dar, dacă cititorul își amintește, accentul îl puneam nu atât pe postmodernism, cât pe o altă poezie. În fine, textele selectate de Sorin Alexandrescu figurau cam în proporție de 70-80 la sută și în *Portret*. Inclusiv poemele lui MVC din *Haydn între două claxoane*, volum pentru care tot noi făcuserăm selecția. Sorin Alexandrescu avea toată deschiderea pentru „segregat”. Citez din prefața tradusă în „România literară”: „Atenuarea sceptică a dramei, distanțarea de evenimente, tonul jucăuș se aud și mai tare [sublinierea mea, e.l.] printre rândurile poemelor lui Mircea Ciobanu. Ce se întâmplă în lume este «doar o schimbare de/ decor care nu este o nouă ordine/ propriu-zisă ci doar un aranjament/ original în măsura în care masca/ orchestra schimbă mesajul...» (*Aranjament*). În *Haydn între două claxoane* este citat, în legătură cu o discuție despre fragmentarismul (poeziei?), prozatorul Ioan Groșan [...], se aude o voce de la bucătărie, apoi vocea vecinului din balconul de vizavi, întrerupt el însuși de soția lui din baie și, în fine, claxoanele străzii. O punere în scena polifonică, tipic post-modernă, în care poemul nu mai este decât consemnarea (fidelă?) a sunetelor pe care le aude poetul în timp ce scrie poemul. Iar dacă *Semn* este caracteristic tratării în surdină a unei drame reale, *Miercuri la cenaclul de joi* este o pastişă la fel de caracteristică a cenaclului optzeciste bucureștene și un joc de citate (fără ghilimele) din celebre poeme de Eminescu și Bacovia”. Poemul *aranjament* deschidea placheta *Haydn între două claxoane* (toate titlurile din cartea de la Arc, inclusiv titlul acesteia,

încep cu litere minuscule! Scriem însă *Haydn între două claxoane* din comoditate ortografică...) și în traducerea din „România literară” apare puțin schimbat decât în original.

Importantă însă în această istorie, de acu exact treizeci de ani, este constatarea că Mircea V. Ciobanu era privit de autorul prefeței franco-engleze ca un reprezentant *sui-generis* al postmodernismului din Moldova. Nu era deloc puțin pentru un debutant!

De altfel, nu numai Sorin Alexandrescu părea deranjat de lipsa poetului în *Portret de grup*. Și lui Al. Cistelean, distinsul critic al generației '80, i se părea de neconceput lăsarea lui MVC după mantinelă: „Un optzecist întârziat, de peste Prut, e Mircea V. Ciobanu, al cărui «Haydn între două claxoane» (Editura Arc, Chișinău, 1995) a fost precedat doar de o prezență discretă în antologia de debut «Dintre sute de catarge», ediția din 1990. Eugen Lungu (et comp.) nu l-a prins în «Portret de grup» printre vedetele optzecismului moldav, probabil însă că mai degrabă din carență bibliografică decât din lipsa mărcilor tipice poeziei generației. Căci, în realitate, Mircea V. Ciobanu e mai optzecist decât mulți alți poeți cuprinși în antologie, fiind mult mai fidel programului generic și sensibilității răstălmăcite a propriei generații. Deficitar rămâne el mai curând la norma diferenței specifice, chiar dacă nu lucrează într-un limbaj imitativ și nu poate fi înhămat la carul triumfal al nici unui alt congener. Altminteri însă topica intertextualistă a discursului, cu amestecul tipic de exasperare și melancolie, ironie și gratuitate, e de regăsit frecvent și sub pana lui, în exerciții de virtuozitate”.

De fapt, debutul absolut al lui Mircea Ciobanu (pe atunci numele său nu includea încă V.-eul care urma să-l deosebească de un cunoscut poet român cu același nume...) s-a produs nu în *Dintre sute de catarge*, ci în revista „Orizontul” (nr. 12, 1988, p. 12-13). Conduceam pe atunci Secția Literatură la respectiva publicație și anunșasem un concurs pentru tinerii condeieri. Din fluxul care ne-a inundat, am selectat câțiva aspiranți, printre care Mircea Ciobanu și Irina Nechit. Din ceea ce ne-a expediat tânărul, am ales cinci poeme.

Peste câțiva ani se producea și adevăratul debut editorial, prin *Haydn între două claxoane* (dacă remarcăți, ludicul postmodernist începe chiar de la titlul plachetei!). Cartea se bucura din start de

o primire onorabilă, învrednicindu-se și de importante distincții, dintre care una internațională. La reeditarea ei (Editura Vinea, 2015), autorul plachetei, în bine cunoscutul său stil ludic-ironic, recunoștea că debutul său, amânat *sine die* la Editura Hyperion, se realiza instant la Arc, deoarece MVC câștiga dreptul la editare printr-un concurs anunțat de Fundația Soros pentru începători: „Dar au urmat ani de criză, prăbușiri de imperii, revoluții, războaie de eliberare națională și indispensabilele crize economice (și culturale). În fine, Editura Literatura Artistică, preluată de un poet-patriot și redenumită – firește! – Hyperion, a succumbat. Nemuritoare și rece [...]. Primul lucru pe care l-au făcut lectorii acestui vechi-nou manuscris (se pare că satrapul era unul singur: Eugen Lungu) a fost să arunce vreo patru cincimi din volum. Adevărat, mi s-a permis să restabilesc orice text la care țin foarte tare. Nu țineam foarte tare la niciunul, de aceea am mai scos și eu încă câteva poezii, probabil, ca să fie cu pereche. Îmi trecuse varicela poetică adolescentină și eram deja contaminat de morbul criticii. Experimentând pe cordul deschis al propriilor texte, deduceam că orice poezie câștigă în calitate doar prin eliminare, nicidecum prin adaos. Implicit, orice volum se face mai bun prin aruncarea balastului”.

În continuare, în aceeași prefață, MVC recunoaște, nu și fără o anumită mândrie, efectul exegetic pe care îl stârnea *Haydn între două claxoane*: „Cartea apărută a avut o impresionantă presă (poate chiar prea mult s-a scris, având în vedere cele doar 27 de poeme câte le avea). A scris despre carte Mihai Cimpoi în «Tribuna» clujeană, Al. Cistelean în «Luceafărul» bucureștean, Mircea A. Diaconu în ieșenele «Convorbiri literare», Em. Galaicu-Păun în «Basarabia», G. Chiper în «Contrafort», Nicolae Leahu în «Semn»...

Emilian Galaicu-Păun constata că, *peste noapte*, autorul s-a pomenit editat în volum, a devenit membru al Uniunii Scriitorilor (am aflat din presă despre asta) și lua Premiul Festivalului Internațional de Poezie (cu un juriu condus de Radu G. Țeposu și din care făcea parte Gheorghe Crăciun). Simpla enumerare a numelor celor implicați în această istorie mă face să cred că merita să aștept debutul atâta amar de vreme.

În anul următor, câteva texte din acest volum erau selectate de Sorin Alexandrescu (pe atunci profesor la Universitatea din Amsterdam).

* * *

Se părea că traseul poetic de viitor doar trebuia urmat și diversificat stilistic, exploatând avansul primului succes! MVC nu cedează însă acestei tentații ispititoare – debutează în dramaturgie! La aceeași Editură Arc își lansa piesa *Stația terminus* (1998) în colecția „Cântăreața cheală”, serie elaborată special de colaboratorii editurii pentru câștigătorii Concursului Național de Dramaturgie anunțat de Ministerul Culturii al RM. Piesa s-a bucurat de succes, fiind montată de câteva teatre. Consider și azi că *Stația terminus* este unul dintre cele mai reușite texte dramatice de la noi. A doua încercare în același gen – *După-amiaza unui faun* (TipoMoldova, 2013) – nu a aflat o primire la fel de zgomotoasă.

Mircea V. Ciobanu a avut și o intervenție în proză – *Biblioteca* (Junimea, 2021). E o proză livrescă, ușor contaminată deja de rigorile exegeticii la care autorul nostru se dedase între timp. Textele din carte iau când forma memoriilor, a notelor de călătorie, a eseului, fiind susținute și de un erudit exercițiu intertextual specific uzanțelor postmoderniste.

Și un alt debut, dacă mi se permite acest joc metaforic, adevăratul aș zice eu, pentru care natura l-a zămislit pe MVC, este *Plăcerea interpretării*, ieșită de sub tipar în 2008 la Prut Internațional într-o colecție foarte serioasă: „Scriitori contemporani”. Era prima sa carte de critică literară, gen în care autorul nostru se va ilustra cu prisosință. Salutăm atunci cu mult entuziasm noua opțiune a lui MVC: „Debutând ca poet, continuând ca dramaturg, Mircea V. Ciobanu pare acum sechestrat de o artă fără muză – critica literară. Vocația de exeget îl absoarbe fără rest...”

În noua postură, de expert literar, s-a impus rapid, energic și tranșant, judecata sa de valoare atârând greu în balanța apreciativă. Venind totuși din afară, MVC trece ușor peste *parti-pris*-urile și conformismele breslei, formulând, surâzător, adevăruri tăioase chiar și pentru prieteni.

Ajuns acum un profesionist al corporației, criticul s-a ilustrat mai ales ca hermeneut [primul compartiment din *Plăcerea interpretării* chiar așa se intitula: *Imposibila hermeneutică*], aplicând precizia teoretică în experiențele practice, acolo unde se obișnuia a lua măsurile din ochi sau cu șchioapa arbitrarului.

Așa că eseistica sa se bazează mai puțin pe impresionismul multicolor și artificios, verificându-se în permanență cu logaritmii, tiparele și tipajele teoriei, materie pe care noi am uitat-o în studenție, iar MVC o abordează și acum cu entuziasmul și tenacitatea unui Vespucci. Pe acest teren a făcut și micile-marile sale descoperiri, care abia așteaptă să fie omologate și trecute în atlasele literare: *câmpul de lectură*, *ambiguitatea literarului* ș.a. Navetist... între Bălți-Drochia sau Bălți-Chișinău (destin de optzecist!), criticul ne oferă acum și o carte-navetă între concepte, dar mai ales între plăcerea lecturii și plăcerea interpretării”.

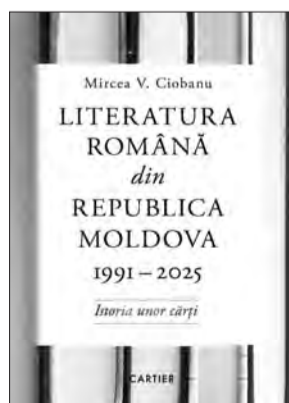
Între timp, lui Mircea V. Ciobanu i-au apărut mai multe volume de expertiză literară în care își oficiază vocația cu multă vervă și cu aceeași inexorabilă directețe. A devenit criticul cel mai incisiv, de care se cam tem și prietenii. Așa că, „plagiind” un cunoscut caz literar din țară, i-am găsit și un cognomen pe

potrivă – Mircea cel Rău. Reamintesc vechea istorie în expunerea lui Nicolae Manolescu: „Ș. Cioculescu (7 sept. 1902-25 iunie 1988) a fost unul dintre cele mai ascuțite spirite critice ale deceniilor 8 și 9. Comunismul, am mai spus-o, nu iubea critica. Prefera emfaza, afirmația, euforia. Critica este, ea, rea. Nu degeaba l-a numit poetul Gh. Tomozei, cu nu mai știu ce ocazie, pe autorul *Breviarului* din «România literară», Șerban cel Rău. Interpretarea care se cuvine dată adjectivului e multiplă. Criticul trebuie să fie rău, mai întâi, în sensul că spune adevărul, care, cum se știe, doare, nefiind de regulă plăcut urechilor de literați. În al doilea rând, rolul lui social este de a menține treaz spiritul critic, împotriva oricărei tendințe a puterii de a-și crea miturile necesare. Acesta nu se confundă cu critica, în care-și găsește doar instrumentul principal: este o modalitate de a selecta și ordona valorile, fără de care cultura ar deveni un talmeș-balmeș, este un criteriu de echilibru între tradiție și noutate și între identitate și diferență. Selecția, ca și echilibrul, implică un efort dureros, rău” („România literară” din 17-23 septembrie 1997). În cele generalizate de regretatul exeget român sunt expuse criteriile de bază ale unei adevărate și oneste critici literare. Cred că Mircea V. Ciobanu respectă cu strictețe aceste principii, atât în atitudinile critice, dar mai ales în polemicile sale. Țin minte o replică de pomină adresată ilustrului critic Eugen Simion, pe atunci și președinte al Academiei Române! De data aceasta, gestul temerar l-a costat pe MVC nu o falsă, ci o adevărată segregare: numele lui Mircea V. Ciobanu nu a intrat nici în ediția a doua a *Dicționarului general al literaturii române* (vezi volumul C, 2016), lucrare fundamentală a academiei bucureștene.

În încheiere, țin să atrag atenția cititorului că în curând va ieși de sub tipar, la Editura Cartier, cartea cea mai amplă care va da întreaga măsură a spiritului critic al autorului nostru. Volumul se intitulează *Literatura română din Republica Moldova* și e un tratat de istorie literară uriaș: cartea însumează 800 de pagini! Mă tem că foarte mulți dintre noi vom fi ciufuliți rău în paginile ei! O aștept cu teamă, plăcere și nițică pizmă albă!... Dar și cu mândria de a-l cunoaște pe autor!

10 februarie 2026

CARTIER

MIRCEA V. CIOBANU
LITERATURA ROMÂNĂ
DIN REPUBLICA MOLDOVA
(1991-2025)
ISTORIA UNOR CĂRȚI

ANCHETA „REVISTEI LITERARE”

MIRCEA V. CIOBANU ÎN ȘAPTEZECI DE... CĂRȚI

Domnule Mircea V. Ciobanu, numiți 10 cărți absolut obligatorii pentru formarea unui critic literar:

1. Homer, *Odiseea*
2. Virgiliu, *Eneida*
3. James Joyce, *Ulise*
4. Boccaccio, *Decameronul*
5. Baudelaire, *Florile răului*
6. Aristotel, *Poetica*
7. Platon, *Phaidros*
8. Michel Montaigne, *Eseuri*
9. Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne*
10. Umberto Eco, *Lector in fabula*

Dacă ar exista un canon absolut al criticii literare românești, care ar fi primele 10 cărți din top?

11. G. Călinescu, *Principii de estetică*
12. E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*
13. Paul Zarifopol, *Din registrul ideilor gingașe*
14. Șerban Cioculescu, *Caragialiana*
15. Ion Negoitescu, *Poezia lui Eminescu*
16. Al. George, *Mateiu I. Caragiale*
17. Nicolae Manolescu, *Cititul și scrisul*
18. Eugen Simion, *Moartea lui Mercuțio*
19. Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*
20. Ion Pop, *Avangarda în literatura română*

Care sunt cele 10 cărți fundamentale care au lipsit de pe masa criticilor basarabeni și care ar fi putut schimba fața criticii literare de la noi după 1991 încoace?

21. Marcel Proust, *Contra lui Sainte-Beuve*
22. Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne*
23. Umberto Eco, *Lector in fabula*
24. Roland Barthes, *Plăcerea textului*
25. Gérard Genette, *Palimpseste*
26. Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității*
27. Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*
28. Nicolae Manolescu, *Cititul și scrisul*
29. Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*
30. Ion Pop, *Avangarda literară românească*

Care au fost cele 10 cărți fără de care nu ar fi fost posibil scriitorul Mircea V. Ciobanu?

31. William Faulkner, *Casa cu coloane*
32. Umberto Eco, *Pendulul lui Foucault*
33. Dino Buzatti, *Deșertul tătarilor*
34. James Joyce, *Ulise*
35. Ray Bradbury, *Fahrenheit 451*
36. Albert Camus, *Străinul*
37. Franz Kafka, *Colonia penitenciară*
38. Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*
39. Samuel Beckett, *Așteptându-l pe Godot*
40. Jorge Luis Borges, *Ficțiuni*

Numiți 10 cărți mari din literatura universală care nu i-au plăcut cititorului Mircea V. Ciobanu?

41. Dante, *Paradisul*
42. John Steinbeck, *Fructele mâniei*
43. Émile Zola, *Germinal*
44. Theodore Dreiser, *Tragedia americană*
45. Jurnalul Annei Frank
46. Vladimir Nabokov, *Lolita*
47. Henry Miller, *Tropical Cancerului*
48. Goethe, *Faust (partea a II-a)*
49. Romain Rolland, *Jean-Christophe*
50. Mihail Șolohov, *Pe Donul liniștit*

Numiți 10 cărți mari din literatura română care nu i-au plăcut cititorului Mircea V. Ciobanu?

51. Nicolae Filimon, *Ciocoi vechi și noi*
52. Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară*
53. Ioan Slavici, *Mara*
54. Liviu Rebreanu, *Răscoala*
55. Constantin Stere, *În preajma revoluției*, volumele III-VII
56. Panait Istrati, *Chira Chiralina*
57. Barbu Delavrancea, *Apus de soare*
58. Camil Petrescu, *Jocul ielelor*
59. Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*
60. Constantin Chiriță, *Cireșarii*

Care sunt, în opinia scriitorului și criticului Mircea V. Ciobanu, cele zece cărți pentru copii capabile să formeze pe deplin mintea și caracterul unui adult?

61. Basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*
62. Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*
63. Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*
64. E.T.A. Hoffmann, *Părerile despre viață ale motanului Murr*
65. Hans Christian Andersen, *Hainele cele noi ale împăratului*
66. Jacob și Wilhelm Grimm, *Hänsel și Gretel*
67. Charles Perrault, *Motanul încălțat*
68. Erich Raspe, *Aventurile baronului Münchhausen*
69. Jules Verne, *Insula misterioasă*
70. Mark Twain, *Aventurile lui Huckleberry Finn*

MIRCEA V. CIOBANU – 70

POETUL ÎN PIELE DE CRITIC

de NICOLAE LEAHU

Cu Mircea V. Ciobanu am făcut cunoștință la Drochia, prin '88, unde ziariseam de ceva vreme. Tocmai îi apărușe un articol, după cât se pare, și, cam spre sfârșitul unei zile de muncă, Mircea își trase pașii și pe la redacția ziarului raional drochian. Intră cu un surâs larg, care topea țurțurii și zvânta cărările. Ne-am împrietenit din câteva vorbe, fluidizii comunicării împletindu-se rapid, ca nuielele în gard, printre cărțile pe care le citisem.

Ca mari personaje epice ce suntem, am făcut o groază de isprăvi împreună. Cred că era prin '90-'91 (alde Michelet sau Momm-sen vor preciza), când Huniunea începuse a bate în retragere pe toate fronturile, acționând în disperare de cauză când cu rachete antigrindină (prin Karabah) sau cu kalașnikovul (în Nicaragua), când cu hârlețul din dotare (la Tbilisi) și lopata (la Vilnius). Încet-încet, începu să se pună și problema revenirii la denumirile istorice ale localităților, ca și la cea a redenumirii străzilor, care înveșniceau în crucii și curbeziș tot nume de marxiști-leniniști, liberatori (țarsko-komunisticeskogo tolka) din toate secolele și, desigur, puzderie de cominterniști. Nu mai țin bine minte întreg contextul, dar revăd limpede clipele în care împreună cu Mircea și tânărul arhitect al Drochiei, Veaceslav Chițan, examinăm harta orașului întinsă pe cele două mese unite din biroul redacțional al subsemnatului. Harta, deci, desfășurată, iar în capurile noastre, roind, planul unei revoluții denominative, deocamdată. Eram un „grup de inițiativă” (sintagmă consacrată în epocă)? Fusesem mandatați de vreo proaspătă mișcare politică? Ne solicitase primarul Mihail Lisu să... punem umărul? S-ar putea să fie câte puțin dintre toate acestea, ba și obligațiile arhitectului de a avea o hartă funcțională a localității, pentru că, între timp, unele tablite începuseră să dispară, altele – să-și revendice alte nume și altă vopsea, cele de pe urmă fiind, pur și simplu, vandalizate de urmașii chiaburilor, sătui să locuiască pe străzi ca... Pavlik Morozov etc. Cu alte cuvinte, revoluția era în toi, dar lipseau hărțile cu denumirile corecte ale străzilor.

În două-trei după-amiezi și vreo duminică, am pus pe hârtie lista de nume care urma să fie luată în discuție de municipalitate, răsând printre lacrimi și lăcrimând printre râsete cât notam pe hârtie și ideile ce ar putea convinge bolșevicii din Sovietul care, între timp, sub presiunea mulțimilor, se pregătea să devină... Consiliu.

Mi-a revenit cumplita onoare să explic, în Consiliu, nume cu nume, de ce-i mai bun... cutare și-i „mai puțin potrivit” numele sibstituibil. Când un marxist cădea, stropșit de vorbele „raportorului”, în locul lui sărea în picioare altul, din gura vreunui consilier, desigur, pentru că și partidul mai avea „rezerve”, din lista proaspeților reabilitați, ca Buharin sau Kolțov, de pildă. Oricum, nu cedam, până -escu nu-și lua locul convenit de „grupul de lucru” sau, mă rog, de inițiativă. Cu forțe speculative, calambururi (din dotările... grupului) și șiraguri de neologisme impenetrabile pentru majoritatea consilierilor, am dus prezentarea la capăt. Așa am botezat Drochia împreună cu Mircea. Au căzut doar câteva propuneri ale noastre, în frunte cu... Marx și Engels, care au fost un fel de ultima redută, pe care n-au vrut s-o cedeze nicidecum în acea ședință membrii Sovietului orășenesc. Le-am făcut această concesie, bucurându-mă că evacuasem din Drochia partea cea mai însemnată a armatei ideologice în frunte cu Lenin. Fie, ne-am zis, să rămână, pe-o vreme, ceva marxism, dacă tot am izbutit să izgonim leninismul.

După oficializarea deciziei, Mircea a prezentat, număr de număr, câteva luni de zile, în „Glia drochiană”, personalitățile care împodobesc azi partea denominativă a hărții localității. S-ar aduna o carte din acele portrete scrise sprinten, cu un gust special pentru detaliul biografic semnifi-

cativ. Un singur reproș ne-au făcut câțiva cetățeni, pentru denumirea... „Strada Florilor” (contra... „28 iunie”). Nu-i vorbă, „nu era bună nici cea veche”, dar și noua denumire le suna mai degrabă ca o... aluzie injurioasă... „Știți, avem fete...” Viața a mers însă mai departe...

După aceasta, ne-am înhămat la ideea de a deschide Liceul Teoretic drochian, unde-am inventat împreună cu Mircea și cu Raisa Leahu un mic paradis filologic, creând cabinete de specialitate, o cameră-muzeu dedicată ilustrei familii a hasdeienilor, Concursul Literar Național „Julia Hasdeu”, întâlniri cu scriitori (de la poetul Ioan Alexandru și criticul Mihai Iordachi la mai tinerii, dar deja afirmații astăzi Dan Lungu, Viorel Ilișoi, Horațiu Ioan Lașcu, Nicolae Corlat, Gabriel Alexe, Dan Viță etc., etc.). În definitiv, pe lângă câteva promoții excepționale de absolvenți ai profilului filologie, nu ne-a fost suficient și, alături de toți însemnații, am adus pe lume și revista „Semn”, tulburând vreo cincisprezece ani somnolența literelor interriverane. Am plâns de tristețe, în mine însumi, cu lacrimi de cerneală, când omul politic Mircea Ciobanu s-a ministeriat, mai și chișinovetizându-se... Dar nu l-am lăsat nicio clipă în pace nici la Minister, nici la Institutul Educației și nici la Editura Știința,

somându-l imperios, la fiecare număr de „Semn”, să-și dea obolul, lucrând la – iată că acum se și vede! – hronicul literar al neamului...

Asemeni celor două eroine druțiene, mușcate de-aceiași câine în aceeași zi, subsemnatul și Mircea V. Ciobanu au fost încolțiți – incredibil! – în aceeași zi de-un... tren, de trenul Bălți-Ocnița, care (numai el știe cum!) ne rupse, în anii navetei noastre comune, câte-un triunghi din paltoanele noastre de pe la... 1995. Martor ni-i Adrian Ciubotaru, ca să nu se creadă că... ficționalizăm... prea des. Mircea purta un palton din piele, care, însoțit și de o impunătoare pălărie, îl făcea să se asemene celui mai celebru comisar francez de poliție, iar eu mă fuduleam într-un demiu cehesc în carouri. Și, cum îmbulzelile de pe-atunci la tren erau infernale, un zgrunț metalic, probabil, de la vreo ușă, ne înfrăți, ironic, pentru vecie. Și, pentru ca întâmplarea aceasta să aibă și o continuare firească, în ziua de 1 martie a aceleiași an am sărbătorit, la Bălți și la Drochia, împreună cu Mircea (și, bineînțeles, ceilalți: Maria, Anatol, Margareta, Adrian and Co) apariția primului număr al revistei „Semn”. An de cotitură, cum se pare, în destinul literelor basarabene, în același fast, pentru noi, 1995, tot împreună cu Mircea am fost premiați la Festivalul Internațional de Poezie Tânără de la Chișinău, de un juriu prezidat de Radu G. Țeposu. Mircea lua premiul pentru debut în volum, cu *Haydn între două claxoane*, iar eu mă făceam remarcat în cadrul concursului festivalier „O poezie în manuscris”, bătând măr floarea cea vestită a poeziei chișinovete și universale. Cu numai aceste fapte de arme (muuult mai multe, în realitate!), și tot m-aș simți obligat acum – la înălțarea în rang de patriarh a prietenului meu – să-mi amintesc de îngândurat-vesela noastră junețe. Deocamdată, mă limitez la acestea, spunând mai departe câteva cuvinte despre poetul Mircea V. Ciobanu...

„Tehnicile po(i)etice optzeciste [...] solfegiate cu un aer de ultime consecințe avangardiste” (Mihai Cimpoi) sau „Iudicul redus de regulă la o poantă” (Grigore Chi-per) nu sunt totuși spiritele care urzesc

Împreună cu colegii Dumitru Crudu și Anatol Moraru, februarie 2014, Chișinău

nervura poemelor lui Mircea V. Ciobanu din *Haydn între două claxoane* (Arc, 1995), chiar dacă *jocul ieielor* literaturii pare să le fi sugerat anume aceste două despletiri analitice primilor (și atât de grăitor relativizanților) săi comentatori.

Încă în ciclurile de versuri publicate până la debutul său editorial (vezi, de pildă, grupajul inserat în culegerea *Dintre sute de catarge*, 1990, reluat în ediția a II-a, din 2014, a volumului de debut), Mircea V. Ciobanu arăta un interes pentru sofisticarea discursului de la un text la celălalt, pentru o sculptură verbală ducând înspre o lirică fantezistă a ambiguităților intenționate, a sugestiilor parabolice și a unei imaginații amestecând realul surprins în descripții eliptice cu jocurile de limbaj și răsturnările neașteptate, uneori în ipostazieri patetice sau ghidușe.

Tehnicile postmoderne, achiziționate și instrumentate expres de poet, au contribuit la decantarea unei materii vulcanice, aglomerând regnuri și stări ale ființei, pulsuni ale cotidianului sau irizări ale unui imaginar neîmpovărat de nevroze turbulente. O lume cu tăieturi aspre, cu pasaje butaforice și străzi invizibile, reificată într-un limbaj ce-și modifică mereu registrele, de la colocvialul pedestru la morga demonstrațiilor publice, se înalță lent din aceste poeme, gândite (și) ca un poligon pentru inițiatii. Atestăm, într-adevăr, și o deschidere către poantă, citat, artificiile „lingvistice sau prosodice”, cărora le găsim însă o rațiune po(i)etică (și istorică), justificată prin faptul că îi conferă discursului patina epocii (precum procedeele de retorică la autorii antici, grija pentru puritatea speciei, în clasicism, sinestezia la simbolizii sau, ca să nu aspirăm neconținut praful de pe manuscrise, asemenea respectării dogmei oricărei paradigme).

Lucru știut, adoptarea unei paradigme nu presupune, instantaneu, detonarea și substituirea mijloacelor de expresie consacrate ale acesteia. Mai ales că atât Mihai Cimpoi, cât și Grigore Chipere constată inechivoca raliere a poetului la postmodernism.

Străin de „vin-vâjâind”-ul „scuturător” de universuri al unui Eugen Cioclea, de pildă, Mircea V. Ciobanu își anunță pe un ton calm, imperturbabil, ancorarea în imediat: „am venit să vă dezordonez lumea/aceasta plictisitoare”. Lucid și ludic deopotrivă, vestind „doar un aranjament”, demersul vizează ideea că poezia nu instituie „o nouă ordine”, ci o reordonează pe cea veche, potrivit-o pe mulajul lax al incertitudinilor: „j'écris/ je n'écris pas/ est-ce que j'écris?”. „Fundată din rebu” (-ul ipotetic al protocreării sau din reziduurile – postmoderne – ale marelui festin al literaturii), „lumea” (obsesia guvernantă a poeziei lui Mircea V. Ciobanu) ca „existent” se identifică cu lumea ca artă, textul lumii și textul poetic fuzionând prin lianți magnetici.

Absența bornelor între existență și omniprezența ei fantasmă favorizează convertirea realului în act mimetic și invers. Descătușat, realul se mulează ușor pe idee. O raportare la Mircea Cărtărescu s-ar impune neapărat în acest sens, dacă Mircea V. Ciobanu ar rămâne la fel de vrăjtit de eclatanța absorbantă a spectacolului urban. Dotat cu speciala „pricepere” a „fragmentarismului” și „episodismului lumii”,

Cu o franțuzoaică, undeva în sudul Hexagonului, ianuarie 2011

personajul liric al volumului de versuri *Haydn între două claxoane* are angoasa rătăcirii/contemplației/visării inițiatice în propriul *labirint* („disperat și indolent în labirintul tău”), o stranie construcție cu temelia în existență și prelungiri difuze în ficțiune.

Debusolat, în spiritul autentic al literaturii secolului al XX-lea, personajul liric inspectează resemnat „mozaicul dezordonat al lumii”, având umilele revelații ale lucidității neîncetat opresate de conștiința imposibilei cunoașteri și refaceri a întregului. Împăcarea cu lumea, relativă, umană însă, stă în autoiluzionare: „farmecul prozaismului plat”, „osândiți a ne bucura de farmecul imperfecțiunii”. Armonios „dezacordat” și conectat la rețeaua unui temperament autoreflexiv, acest univers obscur, cu rare fulgurații de lumină, e traversat de neliniștea autorului care, luându-și în posesie lumea și fixând-o pe axa sensibilității sale, ar dori să-i conserve melancolicul *statu-quo*. Mai mult, periclitantă ar fi însăși lectura: „să nu îți se interpreteze gândurile fragmentar”, zice personajul. Asumarea ezoterismului împinge mai departe această neliniște, care ia forme gelos-ironice: „snobismul spectatorului naște scheme explicative/ geniale ca imaginea nisipului mișcător” (*Model*). Superioritatea inițiatului familiarizat cu semnele propriei lumi desconsideră aici strădania deșartă a neofitului condamnat să

accepte aventura cunoașterii trecând peste cuvenita exersare prealabilă a simțurilor. Freatică, această ironie irigă multiplele straturi ale discursului, concretizându-se într-o panoplie de citate, suficient de bogată ca să sugereze variatele disponibilități ale acestui procedeu literar, privit cu suspiciune chiar și de critica neortodoxă din Basarabia: *citatul renovat* – „îmi iau geamantanul de cuvinte și plec auto-/ citându-mă”; *citatul-replică la replică* – „nu dau un regat”; *citatul reformulat ca fals eufemism* – „în indecentul spate-al stâniei”; *citatul filtrat prin calambur și paradox* – „cu mâine zile-ți cad să-ți scadă”; *citatul-aluzie polemică* – „Formele rigide ale cuvântului”. Această modalitate de reanimare a memoriei culturale aruncă punți de la presocratici la Shakespeare, M. Costin, L. Blaga, G. Bacovia, M. Preda ș.a. Ustensilă a ludicului, dar și a spiritului critic, citatul e un mod de „detașare parodică” (M. Spiridon) de modelele oficializate prin crestomatizare didactică și eforturi apologetice seculare. Situate în afara unor finalități invidioase sau justițiare, exemple de toleranță postmodernă (neîmpărtășind, în esență, radicalismul nihilist al avangardei istorice), ele marchează fosforescent toponimia textului, indicând, cel mai frecvent cu o intenționalitate vicleană în falsitatea ei, căile de acces spre, vorba lui Ion Mureșan, „poemul care nu poate fi înțeles”. Savoarea subterfugiului stă în acreditarea iluziei că

Cu unul dintre cei mai buni prieteni, pictorul basarabean (acum și nemțean) Arcadie Răileanu, și cu cel mai bun frate din lume, aviatorul Vasile Ciobanu

locuindu-l ți-ai putea revendica integral imponderabilele.

O altă obsesie a volumului, asimilabilă aceluiași efort de structurare, este minciuna „tentăției ineditului”, a „senzației” sau a scrisului („sunt și eu un mincinos/ ca și voi”); ea intensifică efectul de hermetizare a poemului („gând veșnic amânat”) până la configurarea sa în „osândă” „la lirică și aritmetică”. O subtil edificată parabolă globală a creației (poetice) ca existență dramatică și travaliu nesfârșit.

În *resetare* (Editura Vinea, 2014), cea de-a doua carte de versuri (și... ultima, după cum amenință – sau numai lasă să se înțeleagă –, în postfața intitulată *Inutile note explicative*, poetul recitlat în critic), Mircea V. Ciobanu nu-și schimbă temele, ba nici moravurile, iar atunci când face sumarul cărții (care-i pare, deodată, prea scurt), nu se sfiește să-l întindă puțin cu poezia *etica și epica existenței*, piesa cea mai cu relief a volumului de debut, care și închide – prin repetiție – acolada unității poeziei sale. Este adevărat că, în volumul *resetare*, gesturile nonconformiste se încarcă de o conștiință literară țintind cu mai multă precizie. Exercițiul critic, deja suficient de îndelungat, în 2014, controlează suveran efuziunile „lirice”, obligându-le la o remarcabilă funcționalitate, cum se întâmplă în poezia *era iacobină*: „nimic de mirare în ceea ce faci acum/ dacă nu te pricepi să scrii poeme/ adevărate care să facă lumea să plângă/ scrii antipoeme ca să rădă lumea de ele// după ce redactorul care te-a făcut poet te-a demis și/ te-a împins în zona cinică a criticii/ te faci acum că uiți sfatul esențial al călăuzei/ în zonă nu există cale de întoarcere// o motivație ar mai exista după/ ce ai vrut să fii critic imparțial echidistant/ și te-ai certat fără întoarcere cu colegii/ ți-ai ghilotinat prietenii rămâne/ să scrii poeme și să-ți critici nemilos/ propriul volum asta o fi fiind imparțialitate/ echidistanță față de tine însuși asta e bună/ să te certți cu tine fără întoarcere/ într-o eră iacobină orice robespierre sfârșește pe eșafod/ asta nu e nirvana asta e culmea dom'le/ asta nu-i echidistanță asta e schizofrenie// zona e o etapă trecută după ea rămâi orfan/ acum ești în plin zbor deasupra unui cuib de cuci”. Percutant precum poate fi doar un articol de critică literară, poemul provoacă locurile comune ale emisieii lirice optzeciste, surzând complice inițiatilor în noile strategii de comunicare lirică. Poetul nostru nu rămâne însă în spațiul inventarelor de gesturi textualiste, ci întoarce armele împotriva lui însuși, probozindu-se când pentru lipsa de dexterități, când pentru ratarea mizerelor textului de succes (sentimental), când pentru bufonadă, conformism (v. redactorul care „te-a împins în zona criticii”) sau chiar echidistanță. În definitiv, concluzia pare a fi aceea că poetului nu-i rămâne decât să-și asume condiția, suicidară, de critic al poeziei postmoderne, mai lucidă, s-ar putea zice, decât luciditatea însăși.

Faptul că poezia poate ajunge până aici cu explorările ei, fie și într-o operă atât de restrânsă ca volum cum este cea a lui Mircea V. Ciobanu, poate fi și un argument în favoarea unei (eventuale și viitoare) mai tandre întoarceri către sine însuși a poetului cu același nume. Și, cum polivalentul critic și teoretician Mircea V. Ciobanu ne-a dat o trilogie dramatică, ba și un roman, nu văd de ce n-am aștepta de la el și o trilogie lirică.

MIRCEA V. CIOBANU – 70

HARTA ȘI BUSOLA

de LUCIA ȚURCANU

Crônicas neobosite al aparițiilor editoriale semnate de basarabeni (a colaborat constant la „Contrafort”, „Semn”, „Sud-Est cultural”; publică, număr de număr, de mai bine de zece ani, texte critice în „Revista literară”; scrie, de prin 2018, despre cărțile autorilor din stânga Prutului în „Viața Românească”; apare cu texte analitice sau cu panoramări pe cât de tranșante, pe atât de edificatoare în alte reviste literare importante) și el însuși editor și inițiator al unor serii de antologii ce relevă evoluția genurilor literare în acest spațiu, Mircea V. Ciobanu este criticul și istoricul literar cel mai îndreptățit să scrie o carte precum *Literatura română din Republica Moldova. 1991-2025. Istoria unor cărți* (Editura Cartier, 2026). Cunoașterea exemplară a „obiectului” descris, dexteritatea remarcabilă de triere și ierarhizare, dar și de contextualizare, profunzimea analitică și, nu în ultimul rând, neevitarea (dimpotrivă, stimularea) incomodării într-o epocă a orgoliilor inflamate („Îmi place genul acesta de incomozi-insuportabili – or, ei sunt singurii care ne scot uneori din lăncezeala autosuficienței”, mărturisește autorul cu referire la incomozi precum Hasdeu, Stere, Goma, Saka) – toate îl ajută pe Mircea V. Ciobanu să ofere acest „ghid esențial de lectură” (cum îl numește Bogdan Crețu în textul de pe coperta a patra), edificator și incitant, revelator și incomodant în egală măsură.

De fapt, ni se propune o istorie a literaturii române din Basarabia postcomunistă (începe cam de unde s-a oprit „istoria deschisă” a lui Mihai Cimpoi), pentru că și structura decenală a volumului, și descrierea fiecăruia dintre cele trei decenii captate și a primului cincinal din deceniului al patrulea prin organizarea pe genuri a cărților comentate – *Poezie, Proză, Memorii. Jurnal, Antologii. Eseu. Critică literară* – sunt mărci care, ca arhitectură, nu îndeplătesc foarte mult lucrarea lui Mircea V. Ciobanu de istoriile literare clasicizate din spațiul românesc, de la Călinescu la Manolescu. Diferă perspectiva de descriere a fenomenului literar. Cunoscut pentru atitudinea antibiografistă în abordarea literaturii, Mircea V. Ciobanu propune, în cele aproape opt sute de pagini ale tomului, o „perspectivă a cititorului”. Adică pornește de la principiul „intenționalității textului”, al autonomiei acestuia: „În ceea ce ține de rolul biografismului și al intenționalității scriitorilor, ne va spune mai târziu Umberto Eco că, *dincolo de intenționalitatea autorului* (care vrea să spună ceva anume într-o formă anume) – dar și *dincolo de intenționalitatea criticului*, care va scutura textul până când vor cădea din el fructele

solicitate/presupuse –, există și o *intenționalitate a textului*. Dincolo de sisteme și contexte, există nu doar o «autonomie estetică» abstractă, prezentă până și în cele mai ideologizate și neinspirate (artistic) texte, nu doar o «autonomie a autorului», oricât de obedient sistemului. Există o autonomie a fiecărui text, care este *atât cât este*. Și care depinde de context doar în măsura în care contextul face parte din peisaj (așa cum peisajul, natural sau artificial, joacă artistic-complementar, în calitate de fundal al unei sculpturi expuse în aer liber). Altfel zis, propune o istorie a literaturii cu cărțile la vedere, o istorie a literaturii în care cartea concretă devine link către biografia/personalitatea autorului și contextul sociopolitic și cultural. „Postata basarabeană a câmpului literar românesc” se recompune astfel din texte despre cărți.

Autorul explică intenția, motivul și titlul acestei cărți prin nevoia de a recomanda cititorului român „din țară (și de pretutindeni)”, și mai ales „criticilor din Țară” suficiente titluri încât să poată descoperi „această cvasinecunoscută falie a literaturii române”. Ce li se oferă cititorilor – atât celor care citesc din plăcere, cât și celor pentru care lectura a devenit profesie?

184 de cărți recomandate (publicate între 1991 și 2025), care ar putea alcătui o consistentă minibibliotecă BASA în casa fiecăruia. Diverse ca gen, tematică și scriitură, aparținând diferitelor „trepte valorice”, cărțile din lista lui Mircea V. Ciobanu relevă fluctuațiile literaturii române din stânga Prutului după declararea independenței. Câteva absențe importante există totuși: Vasile Gârnet, *Câmpia Borges* (2002), Nicolae Popa, *Avionul mirosea a pește* (2007), Nicolae Leahu, *Nenumitul* (2008), Arcadie Suceveanu, *Ființe, umbre, epifanii* (2011), Alexandru Cosmescu, *Un spațiu blând care mă primește cum m-ar îmbrățișa* (2013), Adrian Ciubotaru, *Sfârșit de secol românesc. Decadentismul literar și ideea de decadentă* (2016), Tatiana Țibuleac, *Grădina de sticlă* (2018), Nicolae Popa, *Înzecit* (2023), Irina Nechit, *Maria și arma* (2024), dar și antologiile din seria *Primăvara poezilor*, apărute la Editura Arc în perioada 2014-2021 și având drept scop recuperarea saizeciștilor.

Câteva teme pentru dezbateri literare și cercetări doctorale și alte nume de autori și cărți de descoperit. Înainte să înceapă comentariul cărților concrete, Mircea V. Ciobanu propune, în *Introducere*, o analiză a procesului literar în RSS Moldovenească. Iar prima provocare pe care o lansează (dincolo de cea care stă la baza cărții) este să identifice în acest

spațiu cele „patru literaturi” (divizate pe principii politice – scriitorul în raport cu regimul) – oportunistă, evazionistă, subversivă și disidentă –, intrând în polemică astfel cu Ion Simuț, care, acum treizeci de ani, considera că literatura din Basarabia nu se încadrează în această formulă. Interesante sunt nu atât listele de autori oportuniști, evazioniști, subversivi sau disidenți, cât combinațiile relativizante pe care le remarcă Mircea V. Ciobanu și care definesc cel mai bine oscilațiile ce caracterizau relația dintre scriitorii de la Chișinău și regim: oportunist-evazioniști, evazionist-subversivi, subversiv-disidenți: „Beșleagă, el însuși subversiv și disident al sistemului, mai întâi a devenit celebru odată cu publicarea romanului *Zbor frânt*, unul nu doar evaziv, ci și subversiv”; „Grigore Vieru (oportunist de nevoie, evazionist de vocație, subversiv intermitent), Nicolai Costenco (disident, apoi oportunist, evazionist... și din nou subversiv-disident), Andrei Lupan (oportunist, evazionist și subversiv pe segmente scurte), Ion Druță (mai întâi, evazionist, apoi subversiv, iar în final... oportunist)”. Nu mai puțin revelatoare sunt listele de texte subversive (poeziile *Curcubeul*, *Densitatea culorilor*, *Harta*, *Floarea-soarelui* de Grigore Vieru; „*trei alegorii*, toate cu teme «cinegetice»”: piesa despre Lev Tolstoi a lui Ion Druță și poemele *Colindul cerbului* de George Meniuc, *Vânătoare împărătească* de Pavel Boțu; comedia *Radu Ștefan*, *Întâiul și Ultimul* de Aureliu Busuioc; *Săgeți* de Petru Cărare, poezii „scrise în limbaj esopic”, „*subversive*, dar cu trecere ușoară în categoria literaturii *disidente*”) sau cazurile de autori „deportați pe câmpul literar al disidenței de către băgătorii de seamă care au refuzat tipărirea sau au dat la cuțit cărțile periculoase, în viziunea lor” (Dumitru Matcovschi, cu *Descântece în alb și negru* – 1969, Gheorghe Vodă, cu *Aripi pentru cadere* – 1969, Mihail Ion Ciubotaru, cu *Temerea de obișnuință* – 1977, Ion Vatamanu, cu *Satul de pe două maluri de război* – 1982). Un cercetător atent și curios ar scoate câteva monografii bune din aceste pase ale lui Mircea V. Ciobanu.

Discret și oarecum sumar este adusă în discuție și revizuirea canonului. Cu referire la șaptezeciști, de exemplu, Mircea V. Ciobanu afirmă repetat: „Deși azi (mijlocul deceniului trei al secolului XXI) promoției șaptezeciste a poeziei române din Basarabia i s-ar spune mai curând «promoția Romanciuc-Benea», la prima clasicizare a grupului ea se numea, ca de la sine, «Generația Lari-Dabija»”. O revizuire a ierarhiilor literare de până la 1991 ar putea fi la fel de revelatoare și recuperatoare, după cum o relectură a unor cărți la o distanță de

câteva decenii ar putea relativiza aprecierile exaltate sau discreditările ca primă reacție, după cum sugerează Mircea V. Ciobanu cu referire la volumul lui Iulian Frunțașu *Beata în marsupiu* (1996): „La prima lectură, eram gata să mă confrunt cu oricine, afirmând că tot ce ține de licențios și coroziv, de «inestetic» este un corolar inevitabil al mesajului, nu o provocare de dragul scandalului. Acum nu sunt tot atât de sigur, or, senzația că uneori poetul forțază nota de dragul spectacolului și al șocului, pe care se mizează conștient, persistă”. Relectură și revizuire – acestea ar fi semnele unui proces literar viu și firesc. Pare să fie una dintre axiomele cărții, chiar dacă nu e formulată explicit. Iar dezbaterile despre aceste reinterpretări (într-un spațiu în care, susține criticul, „este imposibilă o dezbatere de idei”) ar da vitalitate vieții literare și, cine știe, poate că ar tempera din orgolii.

Unele alineate mai eseistice din comentariile la cărți concrete conțin întrebări care, iarăși, ar putea fi dezvoltate în teme pentru adevărate simpozioane. Interogațiile asupra poeziei, spre exemplu, sunt pe cât de expresiv formulate, pe atât de provocatoare, fie că vizează relația dintre minimalism/visceralitate și intelectualism/intertextualitate, fie că se referă la criteriile de evaluare a poeziei: „Risc să intru – a câta oară? – într-o polemică cu Eugen Lungu, dar mă fac și de data aceasta a nu înțelege. De ce într-un poem oarecare, în care autorul se scarpină (și se vaită), pentru că-l mănâncă într-un «element al corporalității» (cotul, ceafa, palma sau inima... ca să nu numesc un topos mai exotic)... atunci e poezie? Dar dacă pe autor îl mănâncă... creierii, gândind un text... asta-i deja textualism industrial-tehnologic, «bineînțeles», lipsit de interes din partea cititorului. Să ne facem a uita că lista potențialilor cititori de poezie modernă e limitată totuși (poetii înșiși, criticii, consumatorii de «cultură înaltă», esteții, rafinații și cine încă? doar nu ne vom referi la elevii și studenții puși să citească din obligație)”, apoi: „De fapt, care ar (mai) fi criteriile după care apreciem poezia? Un răspuns simplu: scriitura însăși. Dar e prea simplu și general, chiar dacă Valéry vedea aici esențiala deosebire dintre poezie și proză. «În planul mesajului» (nu al discursului), poezia – lirică fiind – presupune o mărturisire. Fie și una trucată ludic sau forțată teatral. Pe de o parte, ea trebuie să fie autentică, necontrafăcută (chiar dacă e artefact pur). Pe de altă parte, ea trebuie să găsească un feedback în cutia de rezonanță a cititorului, să consume cu anumite așteptări ale acestuia. Propriile patimi ale poetului pot să-l lase indiferent pe conlocutor, oricât de grozave ar fi”.

Cu poetul Iustin Panța și soția acestuia, Cristina, la Sibiu (Festivalul de Poezie „Ars Amandi”, 1999)

Un top 5 camuflat. Atât cărțile cu tranșa la vedere (având cotoarele, deci numele autorilor și titlurile, ascunse) de pe coperta volumului, cât și organizarea cronologică a cărților comentate („Mi-am propus, ziceam mai sus, o perspectivă a cititorului, adică o descoperire a cărților în ordinea în care aceste cărți au nimerit în vizorul lui”) tind să semnaleze refuzul oricăror ierarhizări. Aprecierile și criticile se vor descoperi în fiecare text în parte, pe când cuprinsul nu arată explicit preferințele autorului. Dar pentru că nimic din ce-i omenesc nu-i este străin criticului, o listă de autori preferați ai lui Mircea V. Ciobanu se poate deduce totuși din aprecierile pe care le face în carte sau din citatele ce alcătuiesc Cameron-urile pentru fiecare deceniu. Astfel, primii cinci în lista lui Mircea V. Ciobanu ar fi: Eugen Lungu, Aureliu Busuioc, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Popa, Arcadie Suceveanu. O miză robustă. Și credibilă.

Spectacolul textului critic. Ca de fiecare dată, textul critic al lui Mircea V. Ciobanu dezvăluie plăcerea scrisului. Niciun comentariu nu este plat sau pur constatativ. Analiza e făcută cu vervă, cărțile sunt apreciate și în raport cu alte cărți, pentru a le accentua valoarea: „o carte-ruptură, anunțând o nouă estetică, o nouă paradigmă nu doar pentru acest ținut, nu doar pentru întreaga poezie românească, ci și o ruptură a poetului cu propriul trecut: *Leviția deasupra hăului* de Emilian Galaicu-Păun. O falie de dimensiunea unei prăpăstii desparte poezia lui Em. G.-P. de până la și de după”; „O mostră de scriitură pe care eu aș numi-o noul roman autenticist este cartea Emanuelei Iurkin *Câinele de bronz*”. Sau, dimpotrivă,

pentru a le dezvălui vulnerabilitățile: „Nu știu alții cum sunt (și cum văd această carte, unii – nu și eu – o consideră cea mai bună carte a autoarei), dar mie mi se pare că – justificându-și perfect titlul – cartea asta [*Copilul din mașina galbenă* de Irina Nechit – n.m., L.Ț.] e un copil, dintr-o mașină eventual galbenă (culoarea vitezei, după unii), copil aflat în perioada germinației și... a tranziției. O carte de tranziție. Dinspre o poezie conceptualizată și una... în liberă plutire. Dinspre un expresionism (preromantic, sentimental, existențial) spre un minimalism din aria impresionismului cotidian. Fiind una de tranziție, cartea are și toate semnele unui melanj, unui eclecticism”. Omologările nu lasă loc ezitărilor axiologice: „Ergo: cu o poezie gen Ghenadie Nicu și Emilian Galaicu-Păun, cu un roman ca *Hronicul Găinarilor* și cu eseurile lui Eugen Lungu, nu mai putem vorbi de o literatură provincială sau, cum a poreclit-o un important critic bucureștean, defazată”.

Calificările date scriitorilor sunt tranșante și exacte: Emilian Galaicu-Păun este „capul rebelilor optzeciști”; Andrei Țurcanu e „un critic bătaios, polemist necruțător cu adversarii literari și ideologici clar desemnați” etc. Iar microportretele pe care Mircea V. Ciobanu le face unor autori nu doar sunt clarificatoare în ce privește genurile practicate, tipul de scriitură etc., ci conțin, implicit, și judecăți de valoare: „Pentru mine, poetul Dumitru Matcovschi a fost, în primul rând, traducătorul lui Apollinaire (puteam să recit pe de rost poezii din volumul tradus de Matcovschi). Apoi i-am reținut numele pentru curajul de a scrie o carte care avea să fie interzisă

Cu editorii Călin Vlasie și Gheorghe Prini, la Târgul de Carte „Bookfest”, București, 2018

de cenzură, *Descănțece în alb și negru*. În fine, numele său se asocia cu revista «Basarabia», pe care o conducea, oferind libertate deplină tinerilor săi colegi: Eugen Lungu, Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun. Abia după asta vine poetul, în primul rând, autor al unei poezii cantabile. Aproape: un genial textier. Ar trebui să fim recunoscători providenței că în timpul în care se cântau texte foarte aproximative logic și gramatical, au început să scrie cântece Grigore Vieru și Dumitru Matcovschi”.

Cu adevărat antrenante sunt „reproșurile” aduse cărților, lipsa de părtinire și observația tranșantă fiind de mult timp notele distinctive ale demersului critic marca Mircea V. Ciobanu. Uneori, când e vorba de scriitură, de literarul propriu-zis, cărților/autorilor li se acceptă dreptul la eroare: „Ar fi ceva de reproșat aici [în romanul *Sex & Perestroika* de Constantin Cheianu – n.m., L.Ț.]? Bineînțeles. Este chiar scriitura, sau ceea ce se cheamă stil. Confuzia o produc nu numai «criticii» săi, ci și autorul, care «se amestecă» în viața personajului. Poate că ezitarea aceasta nu i-a permis detașarea totală și topirea absolută în pielea unui personaj care se arăta simpatic, adică se dorea bine conturat. Sincer să spun, nu văd dacă aici e ceea ce s-ar numi lacună. Depinde de ce și-a propus autorul. Probabil că mai sunt influențat de unele piese ale aceluiași autor, în care personajul, într-un anumit moment, intervine cu monologuri (spuneam odată că monologul într-o piesă e dovada insuficienței dramatice), în care este expusă atitudinea autorului!”. Atunci când eroarea ține de factologie însă, criticul devine necruțător: „Separat,

trebuie comentat «Episodul Mendelștam» [din romanul *Temă pentru acasă* de Nicolae Dabija – n.m., L.Ț.]. Având în vedere aria de acoperire pe care și-o propune romanul (mai ales mediul școlar, pentru care cartea va fi o primă sursă istorică și culturală), nu putem trece cu vederea nici prea multe coincidențe cu numele poetului Osip Mandelștam, nici prea multe fabulații în legătură cu destinul acestui genial poet rus. Poet modern, gânditor și specialist în filologie romano-germanică, deținut în lagărele staliniste – multe detalii biografice îi justificau prezența în romanul lui N. Dabija. Dar tocmai din acest motiv, nu se putea improviza chiar așa. Una e că Mandelștam a murit în detenție încă în 1938, deci în 1940, când nimereste în închisoarea Ulmu, el nu mai putea fi acolo. E pur și simplu revoltător motivul invocat de autor pentru arestul lui Mandelștam: dorința unui «activist de partid» de a-i răpi soția, de altfel Nadejda – nu Mașa! – Mandelștam a fost o personalitate marcantă în istoria culturii ruse, nu o păpușă («puicuța!»)...

Captivantă ca informație și spectaculoasă ca scriitură, cartea lui Mircea V. Ciobanu *Literatura română din Republica Moldova. 1991-2025. Istoria unor cărți* este prima încercare de a crea o hartă a „postetei basarabene” de după 1991 „a câmpului literar românesc”. Iar autorul este chiar busola care îl ajută pe cititor (mai ales pe cel din România, pentru care acest teritoriu mai poartă inscripția *ubi sunt leones*) să-și traseze itinerarele și nu-l lasă nici să rătăcească prin hățisuri, nici să ia dealurile drept culmi de Everest.

EDITURA ARC | BIBLIOTERRA

QUENTIN MOURON
**NOTRE-DAME-DE-LA-MERCI
SAU PE MAUL UNUI LAC DIN QUÉBEC**
(ROMAN)
TADUCERE DIN FRANCEZĂ
DE FLORICA CIODARU-COURRIOL

„Există o dezinvoltură insolentă în pana tânărului scriitor canado-elvețian și o invitație de a nu avea încredere în aparențe. Intriga este doar un pretext pentru a pune întrebări. Întrebări despre vorbire și despre tăcere.”

„L'ILLUSTRÉ”, 6 IULIE 2016

EDITURA CARTIER | NOUȚĂȚI

OXANA GHERMAN
**IMAGINARUL SACRULUI.
O HERMENEUTICĂ A POEZIEI DE DUPĂ 2000**
(ESEU)

„La capătul acestui demers inspirat și bine orientat prin multiplele fațete ale sacralului, asemănător cu itinerarul unui călător ghidat de o stea, poezia română din Basarabia poate fi privită ca un adevărat laborator sau, mai degrabă, ca o oglindă a dimensiunii spirituale și transcendente a sacralului, singulară (înrădăcinată în propria istorie), dar și profund universală, în tradiția antropologiei simbolice.”

Jean-Jacques WUNENBURGER

FIECARE ÎNAINȚARE CONTEAZĂ

DE VASILE GRIBINCEA

VASILE GRIBINCEA (N. 1997, CHIȘINĂU) A PUBLICAT POEME, ESEURI, CRONICI DE CARTE ȘI DE FILM, INTERVIURI ÎN REVISTE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA, STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE, PRECUM ȘI CARTEA DE POEZIE „COERENȚA LABIRINTICĂ. VOLUM ALTERNATIV/CONTINUU” (EDITURA CARTIER, 2023), CARE A PRIMIT CINCI PREMII – PREMIUL „CARTEA DE POEZIE A ANULUI 2023” SECȚIUNEA DEBUT, ÎN CADRUL GALEI ARCCA (ASOCIAȚIA ROMÂNĂ A CREATORILOR CULTURALI ȘI ARTIȘTILOR), BUCUREȘTI; PREMIUL PENTRU DEBUT POETIC (EX AEQUO) AL FESTIVALULUI NAȚIONAL DE POEZIE „GEORGE BACOVIA”, BACĂU; PREMIUL PENTRU CARTEA DE DEBUT PE ANUL 2023 (EX AEQUO) AL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA; PREMIUL PENTRU DEBUT ÎN POEZIE LA FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ „LITERATURA ÎN STRADĂ” (FILSTREET), PITEȘTI, 2024; PREMIUL LITERAR PENTRU DEBUT ÎN POEZIE (EX AEQUO) AL BIBLIOTECII MUNICIPALE „B.P. HASDEU”, CHIȘINĂU, 2024 – ȘI A FOST NOMINALIZATĂ LA GALA TINERILOR SCRITORI / CARTEA DE POEZIE A ANULUI 2023 ȘI PE LISTA SCURTĂ A PREMIULUI NAȚIONAL DE POEZIE „MIHAI EMINESCU – OPUS PRIMUM”. A ALCĂTUIT ANTOLOGIA „CALEA. NEMĂRGINIREA SE REÎNNOIEȘTE”, SINTETIZÂND 50 DE ANI DIN CREAȚIA POETICĂ A LUI DORIN TUDORAN (EDITURA CARTIER, 2023). ÎN PREZENT, ESTE REDACTOR LA MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE ȘI DOCTORAND LA FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI, UNDE ȘI-A FĂCUT STUDIILE DE LICENȚĂ ȘI DE MASTERAT. PRINTRE ALTELE, ESTE LAUREAT AL PREMIULUI PENTRU CEA MAI BUNĂ LUCRARE DE LICENȚĂ ÎN DOMENIUL ȘTIINȚELOR UMANISTE LA GALA PREMIILOR SENATULUI UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI DIN 2019 ȘI AL PREMIUL NAȚIONAL PENTRU TINERET ÎN DOMENIUL CULTURII, OFERIT DE GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA.

REGĂSIRE

unul dintre locurile cele mai
frumoase în
care aș fi
putut să
ajung
(încercarea de a o spune
altfel nu merită)
sunt rugăciunile tale

cred
înțeleg
am de trăit
așa în-
cât să rămân
și în ele acasă

și să
rămâi
acasă și în mine

CARDIOMEMORIE

o privea și nu o vedea
o vedea și nu o privea

între

un timp ca locul vocilor
în aer când ne întâlnim

data viitoare
e acum

FIECARE ÎNAINȚARE CONTEAZĂ

Fiecare înaintare contează.
Firește, nu toate la fel –
dar uneori abia una
mică și grea o face
posibilă pe cea mare
continuă

Fiecare înaintare contează.
Adevărat, uneori e nevoie de mai mult
ca una – dar nu face
greșeala de a crede că dacă
nu pare de-ajuns e ca
și cum n-ar fi fost

Fiecare înaintare contează.
Dar nu doar
înaintările – și ce e între
ele –
și ce nu e

Ai în
spate mișcări pe care s-ar fi putut să nu
le reușești

Ai în
față pași pe care nu va mai fi nevoie
să-i faci – poate
mai mulți decât ceilalți

Fiecare înaintare contează. Chiar
dacă nu-ți vine
să crezi

SUNT ZILE ÎN CARE E DE-AJUNS

sunt zile în care nu e nevoie să reușești
mai mult

sunt zile în care e de-ajuns
că trăiești

că ieși
viu

ce ai
reușit ce vei
reuși
nu ți se ia

liniștea încredințarea contează
mai mult decât performanța
ce ar dezechilibra
încredințarea liniștea

odihna e uneori mai mult decât o lucrare

odihna nu e niciodată timp pierdut
dacă e odihnă

pauza e și ea un dar
de Sus primește-l

ABRUPT DUPĂ MAI MULT CA PERFECTUL

deschide
geanta
lasă tot
ce e
înăuntru
să cadă
pe pat

nu era
nevoie
să se întâmple
întocmai
pentru ca
efectul
să fie
întocmai

deja nu mai era nici măcar prea târziu

primindu-i cuvintele cu totul
neașteptate pe
față în legătură
cu ceea ce poate
doar prin unele fapte
am mărturisit

așa
i-am simțit
partea pentru care nicio parte
a trupului nu ajunge

Learn
By
Heart
+
Ap-
Prendre
Par
Cœur
:
dincolo
de ce (nu)
se traduce
ori
poate
între-
pătrunde
Rostul
∞
Cum din
nou tot
ca nouă
prezența ta
revine
ă
m
ă
n
e
și în
fiecare
dintre
cei patru
zeci de
mii de
neuroni
ai inimii
mele

PURUREACUM

CLAR

Când spun
Îți doresc
Să fii și să te simți
În siguranță,
Spun
Îmi doresc
Să fii și să te simți
În siguranță,
Cu firescul
Cu care
Fiecare
Dintre
Mâinile tale
Împarte
Înmulțește
Căldură
Cu fiecare
Dintre
Mâinile mele
Împreună

SEMN DE CARTE

GRĂDINILE LUI ARTIOM OLEACU – O STARE DE A FI

DE SILVIA BERDAN

„E xistă momente în viața unui poet în care reveria asimilează realitatea însăși. (...) Lumea reală este asimilată de lumea imaginară” (Gaston Bachelard, *Poetica reveriei*). Această constatare a lui Gaston Bachelard i se potrivește ca o mânășă lui Artiom Oleacu atunci când ne referim la cel mai recent volum al său – *Grădini singuratice*. Și ce stare mai potrivită acestui act existențial dacă nu singurătatea aducătoare de tristețe, pe care poetul o amintește în mai multe rânduri în cadrul acestui volum? Fie că se întâmplă seara, fie „o dată pe an/ când luna coboară pe cer”, fie într-o „nouă zi”, spațiile pe care le conturează suferă modificări de ordin calitativ. De exemplu, contemplarea rafturilor bibliotecii trimite cu gândul la păduri, la grădini, unde „fiecare strofă e o creangă tăioasă”, iar lectura se asemuiește cu o luptă pentru a răzbate prin „hățișul” de semnificații.

Eul însingurat caută să evadeze din real (în grădini poate?), creionând spații imaginare. Ca în cinematografia lui Ingmar Bergman, viața personajului liric se desfășoară pe două planuri: una mundană, sau a banalității, și una generată de capacitățile creatoare ale imaginației. În permanență există, la Artiom Oleacu, această distincție între afară și înăuntru, ce duce uneori până la o înstrăinare de propriul eu („nu simt nimic față de mine”) sau o repudiere a acestuia („Artiom Oleacu/ tipul pe care nu l-am văzut niciodată”).

Există și spații ale reveriei în care „caii aleargă pe străzi”, surprindem „insulele misterioase”, peisaje impresioniste, unde eul poetic plutește „la suprafață/ printre alge și flori”, de parcă s-ar găsi în lacurile grădinilor lui Claude Monet din Giverny, sau altele, suprarealiste: „ca să vedem pe cer/ o balenă fericită”. Întrucât capacitatea de fantazare nu cunoaște limite, poetul dă viață și grădinilor care amintesc de pădurile umede ecuatoriale, de peisajele lui Marquez pe alocuri: „cântece de păsări/ oaspeți la acest vernisaj/ magnolii și orhidee”. Spre deosebire de grădini, care reprezintă locuri perfecte de refugiu, traducând fidel stări de a fi marcate de liniște, de armonie, mai sunt și peisaje care rănesc privirea: „câmpuri/ strălucitoare/ netede/ care lucesc/ exact ca un bisturiu”, generatoare de imagini apocaliptice.

Ceea ce au în comun multe dintre peisajele reveriei lui Artiom Oleacu este componenta acvatică, prin care un visător se poate transpune într-un cadru primordial, unde sălășluiește *odihna lumii* (G. Bachelard, *Poetica reveriei*), motiv pentru o profundă contemplare: „camera mea/ e o noapte nedormită/ pe o insulă”. Astfel, spațiul obișnuit (camera) se umple de timp (o noapte), apoi, în *burta* lui, se naște un nou spațiu (insula) și un nou timp.

Volumul se deschide dinspre natură, dinspre un eu izolat, apoi, încet, transparențe mundane, trăite de un eu ce reflectă asupra nefericirilor, speranțelor sale în legătură cu propria existență, ajungând în cele din urmă să se proiecteze într-un peisaj marcat de artificial, iluminat de neoane, al disperării într-un cuvânt. Totuși, eul, devenit o ființă ce merge pe pilot automat, învins de singurătate, în momentul în care o întâlnește pe ea, are parte de un eveniment existențial care biruie realul: „senzația aia de parcă ești pe plajă/ și valurile mării/ te izbesc în față/ un gol frumos în stomac/ frumos ca un smarald”, iar feminitatea protectoare îi conferă un sentiment de siguranță, de fericire, conturându-i un univers al blândeții, o atmosferă mângâietoare, cu o lună ca un cais răscopt. Acestea îi atribuie puteri extraordinare: „cu o singură mișcare/ a pleoapelor/ vei opri sunetul armelor”, iar pe sine se percepe ca în *Cântarea cântărilor* („la tine/ să vin/ ca un iepure/ ca un pițigoi/ ca un cerb printre molizi”).

Mișcările personajului liric au o dublă direcție – „către întuneric și înapoi spre lumină”. Ajuns în întuneric, se transformă în stil kafkian. Locuind într-o casă în care se găsește un păianjen, se identifică cu acesta, se ascunde ca și el și își țese o pânză din amintiri. Are o existență diurnă și una nocturnă, dar indiferent de trasee, universul său urmărește mereu aceleași coordonate: bibliotecile, galeriile, teatrele, librăriile și, în cele din urmă, nu uită să-și „viziteze” trecutul. Eul adult încearcă să sugereze detașarea prin inventarierea amintirilor, dar ajunge să se confunde cu copilul de odinioară („eu sunt băiețelul care plânge la fiecare pas”), iar evenimentele nefericite îl torpilează exact în stările trăite mulți ani în urmă. Dar în centrul tuturor eforturilor pe care le face eul este acela de a înțelege lumea,

„când e grav și când nu”), apoi de a crea lumi și „case perfecte”), adică curate, neprihănite și fără suferință.

În concluzie, spațiile poetice din volumul *Grădini singuratice* nu reprezintă simple decoruri lirice, ci proiecții ale interiorității eului, ca forme în care acesta își toarnă fragilitatea, singurătatea și nevoia de sens. Reveria, în accepțiune bachelardiană, definește multe dintre aceste spații, aflate într-o permanentă metamorfoză, unde realul este asimilat și transfigurat de imaginar. Grădinile, pădurile, insulele sau spațiile acvatice reflectă stări de liniște, care conferă un sentiment de protecție, în timp ce peisajele marcate de artificial traduc tensiunile existențiale ale eului. Astfel, Artiom Oleacu, în poezia sa, configurează o geografie afectivă, un mod de a locui poetic lumea.

ARTIOM OLEACU
GRĂDINI SINGURATICE
(POEZIE)
BUCUREȘTI, TRACUS ARTE, 2025

„Simțitor și reactiv cum îl știam din cele trei volume care au precedat *Grădini singuratice*», Artiom Oleacu reușește și de data aceasta să nu se repete, să nu cadă în manierism sau în melodramă. Poemele lui au nerv, cadență și culoare, iar sentimentalismul atașant și autoironic al personajului Artiom, pe care poetul-actor îl pune în scenă cu reale înzestrări regizorale, nu-și dă în petic, ci se păstrează mai mereu pe granița fină peste care, odată trecut, nu prea mai e cale de întoarcere – grădinile sale sunt vii și luxuriante așa cum le-a visat însăși Amytis din Media.”

Claudiu KOMARTIN

FĂT-FRUMOS- -DIN-FULGI-DE-NEA

de MIRCEA V. CIOBANU

A fost odată ca niciodată... Ai mai auzit asta, nu? Întreb pentru că vei putea călători, fără pericole, în povestea ce începe acum (una cu surprize, cum altfel?) doar cu condiția că le-ai mai citit și pe altele, înaintea acesteia. Nu te mira, așa e cu poveștile: ele se adună una din alta. Citești două povești și deja o ai în minte pe a treia, care le unește cumva pe primele două. Și tot așa. Iar fraza de început nu e deloc vorbă de clacă. A fost odată înseamnă că vom vorbi despre lucruri care au existat ca adevărat, cel puțin, în perimetrul poveștii noastre. Iar „ca niciodată” nu e spus de dragul rimei, ci înseamnă că va urma o istorie cum nu a mai fost. Trebuie să spui ceva ce nu s-a mai spus (sau: cum nu s-a mai spus) până la tine, altfel jocul n-are haz. E un tărâm al surprizelor: pe de o parte, a fost ca niciodată, iar pe de altă parte, a fost ca în poveste, ca în toate poveștile bune. Pentru că în poveștile bune regulile funcționează mai exact decât în viața reală și tocmai de aceea basmele sunt pe înțelesul și pe placul tuturor: ele nu trișează.

Așadar... a fost odată... stop! Nu „a fost”, draga mea cititoare, iubitul meu cititor. Este! Spun asta pentru că vom construi chiar noi, împreună, povestea. Și aceasta se va derula, ca un film, chiar acum, sub ochii noștri. Eroul poveștii noastre nu a fost cândva, ci, iată-l, este, acum. Se naște din fulgii de nea care cad generos din cerul poveștii noastre, din troienele călătoare ale pastelului clasic. Trebuie să spun că povestitorii construiesc lumi din ceea ce au ei la îndemână. Prin forma și prin conținutul lor, cuvintele insistă să comunicăm cu ele. Să povestim. Să vorbim. Să spunem poezii și să cântăm cântece, după cum li-i forma, după cum li-i portul: unele sunt ca pietrele, trainice, dar de forme diferite; altele, precum cărămizile, de forme rigide și stabile, sau, altele, precum lutul, fragile, dar ușor de modelat. Iată că și noi am ales cuvintele potrivite, pentru că ni le-a furnizat ninsoarea de afară. Iar ca să putem merge mai departe, trebuie să scoatem cuvinte din rezervele la îndemână. Trebuie să botezăm eroul poveștii, cel cu care vom porni la drum. Și dacă tot a pornit să ningă, iar figura eroului nostru abia se vede de după fulgii abundenți (ca un potop, ca un blestem, ca o binecuvântare, ar fi spus poetul), de parcă ar fi fost născut de ei – și chiar este! – să-l numim *Făt-Frumos-din-Fulgii-de-Nea!* Un ritm trohaic, ca un ropot de cai ce trag după ei sania poveștii.

A fost o iarnă uscată și caldă, asta trebuie s-o spunem, asta trebuie s-o știți. Iar mai deunăzi, în capul primăverii, ca din

senin (așa i se zice la noi surprizei), porni o ninsoare abundentă (ca pe timpuri, zic bătrânii), cu colonii de fulgi îngemănați... Și asta când termometrul indică niște grade deasupra lui zero! În acest amestec de anotimpuri (minunile se întâmplă întotdeauna pe falia dintre două lumi tangente), cu fulgi agățându-se direct de ciorchinii de flori – caișii și, se pare, cireșii înfloriră! –, intră în raza de vizibilitate acest Făt-Frumos al poveștii noastre. A mea și a ta, asta aveam în vedere. Născut așa, dintr-un hazard, dintr-o albeață abundentă (fulgi și flori de cais, deopotrivă!), i-am spus, ziceam, Făt-Frumos-din-Fulgii-de-Nea, dacă nu îți pare cumva prea patetic, prea poetic... Căci născut din atâtea texte și intertexte care l-au precedat, nu e de mirare să fie poet. Mă grăbesc să spun că nu este. În schimb, va fi consumator de poezii și povești. Asta la sigur, deoarece *l-am prins asupra faptului*.

Tocmai în momentul în care ne apare în față, tot mai real, tot mai palpabil, încât încercăm să ne dumerim dacă, după voalul de zăpadă – abundentă, ziceam –, care ne desparte, e un pasager așteptând tramvaiul la stație sau poate e un om de zăpadă pe care copiii, așteptând și ei transportul public, l-au adunat iute din *materia la îndemână*, exact așa cum adunăm noi povestea asta din cuvintele potrivite... Pare a fi chiar un om de zăpadă, căruia acești copii, în loc de mătura tradițională, i-au pus în mână o carte veche, uitată de cineva pe banca din stație. Și aici nu putem să nu inventăm o altă poreclă: *Om-ul-cel-cu-carta-în-mână-născut!* Chiar așa: s-a născut și deja avea cartea în mână! Doar v-am prevenit că vom vorbi despre lucruri care se *întâmplă* (sic!) cu adevărat, pe spațiul poveștii noastre. Iar dacă *povestea noastră* se întâlnește cu *povestea pe care o citește*, vom avea o a treia istorie, care ne va cuprinde pe toți! Căci nu numai noi îl observăm, ci și el trage cu ochiul spre noi, curiosii. Hai să aruncăm privirea pe paginile cărții, pe care el o ține, nemisecat. Fără a-i atrage atenția, fie că-i om de zăpadă, fie că-i pasager care așteaptă tramvaiul. (Trebuie să recunoaștem, și tu, iubite cititor, și tu dragă cititoare, și eu, cel care însăilează acest basm în numele nostru comun, că pe aici de multă vreme nu mai circulă tramvaie, ci doar troleibuze și autobuze, dar mi s-a părut că pentru poveste tramvaiul se potrivește mai bine).

Privim. Atent, fără să răsufliăm: „Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi: unele mai vechi și mai urâte, altele mai noi și mai frumoase. Ea însă, nefiind lacomă, și-o alege pe cea mai veche și mai urâtă dintre toate. Și când se dă cu dânsa jos, Sfânta Duminică cam încrețește din sprâncene, dar n-are încotro...” Stați așa,

iubiți cititori și distinse cititoare: cum adică „n-are încotro”? Și de ce, mă rog, „încrețește din sprâncene”? Nu și-a făcut fata moșneagului (ați recunoscut-o, bravo!) cinstit datoria? Nu a îngrijit casa și lighioaiele dizgrațioase ale casei? Nu a fost modestă, chiar excesiv de modestă la alegerea lăzii? Ce fel de Sfântă Duminică zgârcită și invidioasă? Acesta e spiritul justițiar al mitologiilor noastre?

M-a încălzit rău, hai să iau o gură de zăpadă, ca în copilărie... Am găsi o explicație, dacă ni se permite să pășim în spațiul poveștii lui Creangă (și de ce nu ni s-ar permite, dacă el a intrat în spațiul poveștii noastre?). Autorul, în lipsa altor resurse, a distribuit rolul acestei zeițe naționale unei babe concrete din Humulești, care nu era neapărat rea la suflet, dar tot un pic de invidie a cuprins-o, când a văzut că sârmana (dar harnica și buna la suflet) fiică a moșneagului a ales exact lada cu *jackpot*.

Dar pe mine altceva mă uimește, de vreme ce acest basm a intrat pe teritoriul poveștii noastre și noi am intrat în spațiul ei (se mai întâmplă). Din câte am văzut, și fiica babei a avut de trecut același test al hărniciei și bunătății. Iar Sfânta Duminică, buna noastră zeiță, nu o pedepsește pentru că nu a îndeplinit sarcinile, ci o lasă să se *pedepsească singură*, atunci când îi propune și ei, ca și fetei moșneagului, să-și aleagă lada cu daruri. Nu vreau să reproșez nimic, nu sunt averile mele și nu eu trebuie să decid (ai citit *Pilda lucrătorilor tocmiți la vie*, din Noul Testament?). Dar constat că testul adevărat a fost doar cel cu alegerea lăzii. Ai muncit sau ba, oricum urcă în pod și alege-ți zestrea. Autopedepsirea pentru lăcomie e cea care le răzbună pe toate, e testul suprem.

Și atunci, complementar, povestea noastră – pe care o scriem împreună, iar Făt-Frumos-din-Fulgii-de-Nea – tot el: Om-ul-zăpadă-cu-carta-în-mână-născut – o citește tot acum, încremenit într-o uimire și mai mare – nu poate să nu țină cont de alte povești, pentru că cititorii noștri sunt devoratori de biblioteci. Așadar, abia acum începem: *Erau odată ca niciodată etc.* (acest etc. îl scrie la începutul basmelor sale Ispirescu, pentru a nu lungi vorba cu amănunte). Erau, așadar, trei surori, două mai leneșe, mai lacome, mai țâfnoase, iar alta, mai harnică și mai bună la inimă. Primele două se țineau împreună, detestându-le pe a treia, deși mama, sârmana, le iubea pe toate. Una visa să facă militărie și o cicălea mereu pe sora harnică și modestă (aici ar fi loc pentru o poveste întregă, deloc veselă: o vorbă tristă zice că cei care au amintiri din armată nu răd niciodată când merg la circ): că nu e așa

și pe dincolo, că nu-i ascultă poruncile, că e prea liberă și veselă. A doua practica boxul și mai și ridică mâna asupra celei harnice (erau multe scene din astea, care nu au ce căuta în poveste, dar sora boxeră era de o cruzime inimaginabilă, de ea se temeau și băieții, nu avea milă de nimeni). Și fiindcă nevoia le-a invadat gospodăria (dar și țara), precum pălămida grădina, una dintre surori trebuia să plece la munci, în lumea mare, în căutarea norocului. Ea, cea cuminte, fu *aleasa destinului*. Și a plecat, pentru că așa făceau mulți: dacă aici nu merge, poate va merge în altă parte? Mai ales că *de lucru* își va găsi oriunde, iar pe ea munca nu a speriat-o niciodată.

A traversat, numai ea știe cum, hotare, a ajuns la o împărăție depărtată și la o Sfânta Duminică (ele pot să fie diferite, am văzut) care avea nevoie de ea. A îngrijit de cine era de îngrijit (etc., vorba lui Ispirescu) și și-a meritat recompensa. Ca răsplată, dincolo de remunerările curente, la sfârșitul *misiunii* a fost trimisă în podul cu sipete înflorate. Doar că aici a intervenit ceea ce *deosebește o poveste de alta*. Fata frumoasă și harnică nu a vrut să fie remunerată suplimentar. Ea le făcuse pe toate din inimă, mulțumindu-se cu puținul cu care era răsplătită pe parcursul slujbei sale. Nu râvnea bogății. Nu căuta comori ascunse în poduri. Fata era *dintr-o altă poveste*.

„Nu vreau nimic pe lângă ceea ce mi-a dat Dumnezeu.” Adevărat, Dumnezeu o înzestrăse cu multe: frumusețe, inimă blândă, omenie și, în consecință, prieteni buni pe care și i-a făcut pe parcursul drumului său: cățelușă pe care o vindecăse, cuptorul pe care l-a uns și reparat, izvorul pe care îl îngrijise, copacul fructifer pe care l-a curățat de omizi... și cine mai avea nevoie de ea. Ei, dar fiindcă era domnișoară la vârsta măritişului, Sfânta-Duminică-cea-Adevărată găsi de cuviință să o remunereze discret și i-a adăugat un detaliu minuscul: o aluniță pe obraz, mică de tot, *cât un vârful de ac, cât un fir de mac*, ca să versificăm și noi un pic. Și frumusețea ei pasivă a înviat!

Revolta celor de acasă că fata s-a întors cu mâinile goale („așa se revine din poveste?”) era scrisă pe fața lor, dar mirarea le era și mai mare. Din frumoasă, fata se făcuse frumoasă foc. Și nimeni nu înțelegea în ce constă minunea. În scurt timp au venit și pețitorii. Maică-sa „cam încreți din sprâncene”, dar mai mult teatral și, știind că n-are încotro, angajară cele trebuincioase nunții.

A doua zi, celelalte fiice ajunseră și ele la vârsta măritişului și, văzând că soluția e călătoria pe *tărâmurile poveștilor*, au decis să pornească în căutarea norocului. Nu înainte de a o ispiti pe fata întoarsă

acasă: ce și cum și de unde și până unde... Calea-valea, mai scurtând drumul, mai ocolind sarcinile, mai grăbit-mai boțit, mai târâș-mai grăpiș, ajungând una după alta la casa Sfintei Duminici, și-au făcut și aici „datoria”, fiecare pe potrița competențelor, adică mai mult pe alături și cam fără tragere de inimă, cum au fost învățate. Trimise în pod după tezaur, bogățiile ascunse în lăzi le făceau din ochi, dar ele nu doar că citiseră povestea lui Creangă, ci mai cunoșteau și experiența surorii lor. Astfel încât, prima, când îi veni rândul să aleagă, o făcu pe modesta, refuzând lăzile cu comori și zicând cu glas scăzut că s-ar mulțumi cu ceea ce a primit sora ei, adăugând cu o voce și mai scăzută: „dar poate ceva mai multe...”. Și, pe loc, fața și corpul i se acoperiră cu alunițe. Sfânta Duminică dispăru imediat și fata se pomeni acasă, în fața maicii sale, care se uita la ea nedumerită și uimită. Flăcăii adunați la poartă dispărură într-o clipită după gard, parcă i-a suflat vântul.

Între timp, în fața Sfintei Duminici își ținea discursul de licență a treia fiică: „Nu vreau nimic, doar ceea ce i-ați dat primei surori”, adăugând cu modestie și timiditate forțată: „Dar poate ceva mai mare, dacă se poate”. Și toată fața i se acoperi cu o singură aluniță. Dacă un fir de mac ar putea fi de mărimea unei mânuși de box, atunci alunița ceea era de mărimea celui fir de mac. Acasă o aștepta maică-sa, împreună cu sora plină de alunițe. Flăcăii, reveniți și ascunși după gard în așteptare, au dispărut imediat în direcția iazului: era sezonul scaldatului și cineva descoperise o bulboană în care puteai sări direct de pe malul înalt, ca de pe o trambulină din piscinele sportive...

Știu că, ajunși în acest loc, lumea se revoltă, crezând că pedeapsa e prea cruntă. Dar așa sunt poveștile: politic incorecte. Și aceiași oameni care se revoltă mai știu că secretul bunăstării nu e în mult și multe și că oamenii fericiți sunt cei care se mulțumesc cu puținul pe care îl au.

Iată așa, imprevizibil, începându-mi povestea cu un personaj și încheind-o cu un grup de eroine, se sfârșeau toate. Și nu mai pricepeam cine a intrat în basmul cui. Și nu mai înțelegeam cine vorbește: primul autor, care, dintr-o iarnă uscată, se pomeni într-o primăvară fulguitoare; băsmuitorul din cartea pe care o citea efemerul om-de-zăpadă-cu-cartea-în-mână-născut; însuși eroul născut din fulgii de nea; eu, care le urmăream pe toate; ori tu, dragă cititor sau iubită cititoare...

Acum stau zăpăcit la o stație de tramvai (pardon, de troleibuz) din strada Bibliotecii, fascinat de trei domnișoare stranie, atât de asemănătoare și atât de diferite: una cu o aluniță pe obraz, alta pistruiată, dar tot atât de drăguță, a treia ascunzându-și fața. E un început de primăvară, peste care veni pe neașteptate o furtună de zăpadă, florile de cais amestecându-se cu fulgii ce încurcaseră povestea în care au fost trimiși, ninsoarea convertindu-se într-o ploaie de aprilie, ducându-și umezeala fertilă pe pâraiele tulburi, care mai bolboroseau, deși cerul era deja senin. Abia acum am observat că ninsoarea a stat și că s-a oprit și ploaia ce i-a urmat (mi-am deschis umbrela când nu mai avea niciun haz), lăsându-mi ca amintire filele umede din cartea pe care o țineam în mână, și din care picăturile cădeau în puhoiul bolborositor, împreună cu literele din carte, curgând spre cine știe ce povești care încă urmau să se adune... Mi-am închis umbrela.

ALEXANDRU
COLOTENCO
**SCRISORI
FĂRĂ @DRESĂ**
(ROMAN)
CHIȘINĂU, ARC, 2026

Debutul lui Alexandru Colotenco este romanul unei traiectorii de salt – un salt invers din prăbușire. Un roman teribil fără să fie teribilist: *Scrisori fără adresă*, apărut la Editura ARC la sfârșitul anului 2025.

Autorul este vocea foarte proaspătă a tinerilor prăbușiți într-o lume ultrafabricată, care le cere mereu ceva. Iar o lume care-ți cere să corespunzi mereu este lumea care te împinge în stăpânirea măștilor, nevoit să le porți. Căci această lume nu suportă simpla existență, iar aviditatea constantă după spectacol produce actori în serie care și-au pierdut personalitatea... și, inevitabil, sănătatea mintală.

Aici, Alex, un tânăr căruia i se aplică diagnosticul de bipolaritate, cu efectele inerente de sociopatie, însingurare, tentativă de suicid, dependență, depresie, trăiește, în urma unei întâlniri nesperate, o experiență a ideilor, nu una de dragoste, nu o pasiune transfiguratoare în sensul flamboaiant, ci o întâlnire care trimite accepția lui „a fi” la un restart ontologic și care-l aduc pe personaj în nucleul sinelui autentic. Romanul extrage deci din viața unui bipolar haosul și impasul uman generalizat pentru a oferi direcția vitală. Cazul acestui diagnostic este însă pretextul derivei generale a umanității. O carte a adevărilor mici care salvează marele și simplul A FI. O carte a elementelor din peisajul vieții pur și simplu, din ce în ce mai inaccesibilă astăzi.

Este un roman despre a trăi în afara oricărei rațiuni existențiale, a mânca fără a căuta gustul transcendent, a vizita un oraș fără a îngenuchea în fața grandorii lui, a iubi fără a presta... ca o rămânere alături continuă. O carte a micilor adevăruri invizibile într-un prezent isteric. În plus, e vorba de o surprinzătoare frumusețe a scriiturii, cu imagini pe care nu le-ai mai încercat/întâlnit, cu adevărat estetice și în care suspansul interior este la fel de concret ca țipătul unui claxon – invizibil, dar teribil de clar, deci incontestabil!

Poate cel mai vădit aspect al acestui roman este că, deși se concentrează pe spectacolul interior, unde lucrurile – și în cazul unui diagnostic – pot fi oricum, numai limpezi nu, fiecare respirație a suferinței se traduce în text printr-un proces în aparență simplu de generare, metodică, a salvării. Apoi, limpezimea mersului către liman. Un drum, de fapt, fastidios de la patologie la echilibru care este în aceeași măsură expresiv în ideea

FAȚĂ | VERSO

DE VIORICA-ELA CARAMAN

TEROAREA SENSULUI PREFABRICAT

în care naratorul îmbină imagini succesive luate dintr-un prezent cotidian vidat de orizont sau profunzime personală, construindu-și tot atâtea repere de sens individual care să-i sprijine voința de a fi. În carte se întâmplă deci narația unui cotidian în care eul așteaptă strategic închegarea sensului propriu *in absentia*. Se întâmplă oarecum o învățare a paradoxului ca fire a lucrurilor, a faptului că lipsa sensului este o normă existențială și chiar o normă a echilibrului, o acceptare, ca start absolut.

Viața cotidiană a tânărului Alex este o evadare din mască – acest construct forțat – către un spațiu eliberat de sens și de tensiunea lui. Observăm chiar că atunci când totul încremenește într-un sens prefabricat, se instalează lăuntric o teroare exercitată de orchestrația așteptărilor. Iar acest roman este o dezbrăcare de așteptări și de tensiunea rosturilor grele, care ne expulzează din albia propriului eu. Mai ales de aici vine sintagma din titlu, „fără adresă”, dincolo de care se cascadează micul germinativ, ca registru al existenței spontane prin care se vindecă personajul. Un hău în care să intre pentru a renaște din nou sau, în sfârșit, a se naște chiar...

Trama romanului numără două respirații: una – când Alex reinvață existența echilibrată alături de Yuna, o iubire fără tumult și palpitate, dar cu gesturi repetitive de tandrețe simplă și esențială, o dragoste ca o alifie miraculoasă care-ți redă claritatea sufletului, un antipod absolut al căderii, așa cum a reținut limba franceză sensul îndrăgostirii (deloc întâmplătoare călătoria acestora la Paris și comportamentul lor sfidător în fața unei culturi suprasaturate); iar a doua – pierderea Yunei în accidentul total imprevizibil din finalul romanului și istoria lui Alex de după pierdere, reușita în a găsi sensul acestei dispariții pentru a rămâne, astfel, „împreună”. Or abia sensurile pe care le inventează el însuși poartă haina propriei existențe (și a sănătății mintale). De fapt, finalul tragic al acestui roman devine, în mod paradoxal, cel mai fericit final posibil al acestei fabule. Abia finalul acesta dă certitudinea salvării lui Alex. Și anume aici ni se pare că stă forța estetică a cărții: o ficțiune construită pe marginea contondentă a obiectivității și, în același timp, un estetism fondat pe paradoxul salvării prin pierdere. O dată, evadarea din sensurile de-a gata, pentru a reinventa rostul propriu al lucrurilor; a doua oară, pierderea iubitei salvatoare

care confirmă simbolic sensul libertății, în loc să îndrituiască realitatea în dramă. Abia când am pierdut ceea ce credem că ne-a vindecat înțelegem cu adevărat forța acestui act și autenticitatea lui. A iubi pentru a câștiga libertatea interioară pentru totdeauna. Iată sensul către care se consumă întreaga deconstrucție a rosturilor fiecărui lucru din preajma noastră. Ritualul renunțării la existența isterică devine o reducere la... profunzime.

Țesătura romanului este una cât se poate de compactă. Ea nu lasă spații între evenimentele interioare, în care se consumă învățarea trăirii. În același timp și în egală măsură, ea este fidelă și constantă în urzeala imaginilor. Iar ansamblul este un loc continuu în care trecutul tace, lăsând să vorbească prezentul, chiar dacă nu are ce spune (și anume așa începe sensul personal – în condițiile tăcerii) sau chiar vorbind despre trecut, dar cu vocea proprie.

Întâlnirea dintre cei doi îndrăgostiți are loc într-o bibliotecă (într-un depozit de sens, deci) pentru a evada împreună către sine. Urmează refugiul lor în casa bunicii decedate a Yunei (care te lasă să fii tu), supa foarte simplă preparată de Alex, fără condimente, doar cu câteva legume, ziua de muncă într-o slujbă banală de tipograf (iarăși simbolic: o fabrică a suportului de sens) cu început și sfârșit, tăcerea, foarte multă tăcere, zăpada albă (care rescrie fiecare zi, ștergând greutatea simbolului), oglinzile care dezvăluie coprezența, sex-shopul care vorbește despre anatomia singurătății, pisica fricoasă abandonată și adoptată de cei doi, Parisul în care cuplul de îndrăgostiți nu pierde obiceiul fierberii supei lor de toate zilele. Toate acestea sunt cadentele unui cotidian care constituie tot atâtea chemări ale prezentului pur și simplu, precum acest ritual al cafelei: „Am băut cafeaua în tăcere, mult timp – și tăcerea nu era gol, nu era teamă, ci adâncime în care cuvintele nu erau necesare pentru că însăși tăcerea era sens (a fi împreună), lumină, acasă”.

Scrisorile fără adresă ale lui Alexandru Colotenco sunt, în fond, despre complexitatea și frumusețea spiritului uman, dar și despre fragilitatea lui patologică în fața excesului, a inadecvării, iar patologiile – niște semne de protest contra derivei prin derivă...

Foto de N. RĂILEANU

IN MEMORIAM

VLADIMIR BEȘLEAGĂ
ȘI MIRACOLUL LIMBII (IV)

INTERVIU DE NINA CORCINSCHI

[Prima parte a interviului a fost publicată în nr. 2/2025, a doua în nr. 4/2025 și a treia în nr. 5/2025 ale „Revistei literare”]

NINA CORCINSCHI: Să continuăm dialogul nostru, maestre.

VLADIMIR BEȘLEAGĂ: Mulțumesc frumos. Nu știu dacă nu te-am plitcsât. Știi că așa pronunța Nicolae Sulac. Sulac spunea: „Mă plitcsăști”, adică „mă plictisăști” cu ceva.

N.C.: Nicidecum. Vă ascult cu mare atenție.

V.B.: Continuăm. Deci facem acum un salt îndărăt, de la anul 1960 la anul 1947. Anul 1947 este marele dezastru al foametei. Eu asta o știu, că am trăit și cunosc. Și iată, în acel an am avut un moment când pentru prima dată am vizitat Uniunea Scriitorilor. Eu începusem să compun poezioare, versuri, încă în școală. Dar cum era? Deși erau ani grei, iarnă, noi, elevii, mergeam la școală. Învățătorii ori aveau lecție, ori n-aveau. Noi rămâneam singuri. Era frig, nu se făcea focul. Dărdăiam de frig. Unii mai aveau de acasă o bucată de macuh, știi ce e ăla macuh? Un fel de turtă de la cojile de răsărită rămase după ce se făcea ulei, pe care o mai rodeai ca să-ți amăgești foamea. Pe frigul acela noi ne-am găsit o distracție. Și acesta este miracolul limbii în viața omului. Care era miracolul? Că unul lua o bucată de cretă se ducea la tablă și scria un cuvânt. Scria un cuvânt. Și noi ne uitam la cuvântul acela. Și apoi unul se ridica și se ducea și tăia o literă și pune altă literă și ieșea alt cuvânt. Și țin minte că era un joc de cuvinte. Am scris odată cuvântul „bunicul”. Dacă e bunicul, e bunicul și vine cineva și șterge „n” și pune „r” și iese „buricul” și – ha-ha-ha-ha – așa uitam de foame și de sete, și de nevoi, și de necazuri.

Asta era în acei ani. Acum ce s-a întâmplat? Tatăl meu, angajat la cooperativa sătească, contabil, a fost trimis să lucreze la Congaz. Dar Congazul era un sat, care pe urmă a devenit oraș, găgăuzesc. Congaz, ai auzit de Congaz? Și în vara lui '47, eu am mers la tatăl meu în vizită și am stat acolo două săptămâni, vara. Dar era de acuma după dricul foametei, după ce fusese foamea cea mare și morțile cele mai multe, adică de la iarna lui '46 până la primăvara lui '47.

De ce s-a produs foamea? În primul rând, a fost secetă. Dar nu din cauză că a fost secetă, dar din cauză că partidul, oficialitățile au luat grâul, pâinea, au cules-o și au dat-o la stat. Și oamenii au rămas fără mâncare. Acuma, în Moldova, poate să se întâmple o secetă extraordinară. Înainte, pe vremuri, era o secetă la cinci ani, pe urmă era la patru ani, pe urmă la trei ani, pe urmă la doi ani. Acuma seceta este peste un an. Și nu se știe vara asta cum o să fie, că noi am avut o iarnă foarte uscată și doar ploile astea au adăugat puțină vlagă. Dar acum m-am uitat eu la soare, cum e soarele de puternic și mă tem că poate să fie o secetă teribilă. Atunci au murit sârmanii găgăuzi. Morți. Eu nu i-am văzut cu ochii, dar am auzit că n-avea cine să-i îngroape. Îi duceau în câmp și n-avea cine să le sape groapă și îi lăsau pe câmp. Și venea omătul, troienele

se așezau peste cadavre. Și când s-a topit zăpada, au rămas câmpurile semănate de cadavre. Iar eu, când am ajuns acolo, am văzut cum stăteau oamenii umflați de foame, așa ședeau ciucure, stăteau pe un gard acolo, pentru că după iarna lui '47, a fost sesizat centrul, a venit Kosâghin la Chișinău, a umblat prin republică, a văzut ce dezastru era și a fondat niște cantine. Și se duceau oamenii și luau ciorbe de acolo. În sfârșit.

Dar cel mai interesant lucru este că eu, fiind acolo, am stat o săptămână și am pornit să învăț găgăuza. Era o fătuca de doisprezece anișori, o chema Anișoara. Eu aveam șaisprezece ani. Apăi, de-amu vorba ceea, apar niște fluide, niște ceva, frumușică era fata, frumușică.

N.C.: Ce anume vă învăța Anișoara? Vă mai amintiți?

V.B.: Da, ea m-a învățat să număr în găgăuză: „bir”, „iki”, „üç”, ... 1, 2, 3 – până la zece învățăm. Pe urmă învățăm „kirk”, care înseamnă patruzeci în găgăuză sau în turcă, „yüz” înseamnă o sută și tot așa. Și țin minte că ea îmi spunea multe cuvinte, dar îmi amintesc o expresie: „başım ağrıy”, „mă doare capul”, „mă doare capul”. Dar cel mai interesant lucru a fost când în acel Congaz a rămas să locuiască un fost profesor de română. Se numea domnul Sofian. Numele lui era, probabil, după localitatea Sofia. Tatăl meu era cunoscut cu acest Sofian și m-a dus la el. Și când m-a dus, casa lui era un paradis. Avea verdeață împrejur, era o trecere foarte frumoasă de verdeață. Și în casă, când am dat eu cu ochii de bibliotecă, gata, zic eu de aici nu ies. Atâta literatură! Pentru că după război nu erau cărți, nu era nimic. Totul era ars, totul era fărâmat, distrus. Dar el avea o bibliotecă românească de mare frumusețe. Și eu, cât am stat acolo, am citit, am citit, am citit. Ce am citit eu? Știu că am citit și proză, dar am citit și pe Alecsandri, pasteurile lui Alecsandri, și multe lucruri.

Și atunci, în '47, pentru mine, care versuiam încă dinainte, asta a fost un stimul. Când am plecat eu, când am ieșit de acolo, eram precum se zice...

N.C.: Un cititor deja format...

V.B.: Eu vreau să îți spun, doamnă, că eu am făcut la ruși trei clase până la război, trei clase primare. Pe urmă am făcut clasa a patra primară românească. Pe urmă am făcut un an și jumătate de liceu românesc până în patruzeci și patru. Deci eu cunoșteam cartea românească. Dar când au venit sovieticii, bolșevicii ne-au dat înapoi, în loc să mergem în clasa a șaptea, ne-au dat în clasa a cincea și noi am repetat doi ani de zile. Da, și au băgat în noi, nu frică, nu teamă, dar ură față de tot ce am învățat la școala românească. Că românii așa, că românii așa, că românii așa, că românii așa, că românii așa. Doamne ferește! Și acolo, când am fost la acest moș Sofian, să vezi ce om interesant! Fiica lui plecase din țară, se refugiase în patruzeci și patru. Dar el cum de a rămas? Cum de a rezistat? Cred că mult n-a rezistat. Țin minte două lucruri. Că ne-a servit la ce? Castraveți murați cu miere, miere cu castraveți murați. Ce fantastic! Dulceața cu moarea. Fantastic! Dar, dar cel mai important și mai interesant este faptul că lua gazeta „Moldova socialistă”, care începuse să apară cu caractere rusești. Lua gazeta,

citea și făcea praf din ea. Beștelea pe ruși: rușii ăștia își așa și pe dincolo, ei n-au știut nici să guverneze, nici să conducă... Oare cum de l-au lăsat pe moș Sofian cu asemenea atitudini rusești? Cred că mult nu l-au lăsat, până la urmă, l-au și deportat...

Bun, acuma ce se întâmplă? Se întâmplă următoarele: că, dacă erau timpuri grele, s-au fondat anumite lagăre de însănătoșire și tatăl meu mă trimite pe mine la Cahul, într-un lagăr de copii, într-o tabără de copii pentru întremare. Cine era în tabăra aceea? Erau copii de clasele mici, dar eu de acuma eram mărișor. Șaisprezece ani, mai răsărit ca ei. Și țin minte că ne duce odată acolo la scaldat. Dar Prutul are multe lunci, revărsări, bălți, chestii din astea. Dar eu eram obișnuit cu apa. Noi, când eram în sat la mine, în luna mai (iaca acuma începe mai), cam pe la 15 mai, ne grupam câte cinci-șase băieți și mergeam la Nistru să învățăm a înota, pentru că asta era o lege. Tu trebuie să știi a înota. Mama mea așa îmi spunea: „Să înveți rusește și să înveți a înota dacă vrei să scapi pe lume. Să înveți limba rusă și să înveți a înota”. Și noi mergeam la Nistru să ne învățăm a înota. Doi ani am învățat, în '45, '46, dar în '47 am ajuns la Prut și ne-au dus la Prut, acolo, într-o baltă, într-o luncă din asta. Și acolo eu pentru prima dată m-am desprins de sol. Pentru că una este să înoți atunci când ajungi cu picioarele la sol. Dacă te-ai oprit, te-ai oprit și mergi. Și alta este să înoți când știi că sub tine sunt doi-trei metri. De acuma e curaj, mare curaj. Dar cum făceam noi? La Nistru așa făceam. Ne legam două curcubete. Erau curcubete, așa ca și bostane, dar goale înăuntru, ca și baloanele. Dar aicea s-a nimerit că în balta aceea, în lunca aceea a fost un pod și pânza podului a fost scoasă și au rămas pilonii. Aici doi, aici doi, aici doi și între dânșii erau câte trei-șase metri. Și eu am avut curajul – sau de acuma venise timpul – să trec la altă etapă. Ce am făcut? Am mers la primii stâlpi, la primii piloni. M-am apucat de un pilon și mi-am făcut vânt și am înotat cu picioarele, cu mâinile, cu picioarele, cu mâinile până la celălalt. De la celălalt m-am prins iar și am înotat până încolo, la celălalt. Și, în felul ăsta, m-am vindecat de spaima de a mă îneca. Înțelegi că ăsta e secretul, să ajungi cu picioarele. Și înapoi am înotat pe alătura.

N.C.: Inițierile fizice și cele spirituale se petreceau simultan pentru tânărul Vladimir Beșleagă?

V.B.: Da. Acuma ce se întâmplă? De la început mi-a scăpat ceva. Am călătorit cu trenul de la Tighina la Taraclia. Tren era la Tighina. Nu știu cum, dacă ați auzit. Voi, generațiile mai tinere, n-ați auzit de tren, n-ați călătorit, sunt mașini acuma. Eu l-am auzit pe Grigore Vieru odată spunând așa: că el mergea în Țară mai mult, că avea trecere, avea cărți acolo și frații români aveau călătorie cu trenul. Dar cum era cu trenul? Nu erau locuri, nu erau bilete și călătoreau pe acoperiș, pe acoperișul trenului. Cum să călătorești? Și eu am călătorit de la Tighina până la Taraclia, pe acoperiș, cu o rudă de-a mea din sat. Acolo, la Basarabeasca, ne-au prins, ne-au arestat, dar ne-am șupurit, am fugit și am mers. În sfârșit, am scăpat. Da, da, cu trenul de acolo. Pe urmă am călătorit pe jos cu o mătușă de acolo. Dar ceea ce am vrut eu să spun este că... – și aicea o să încheiem povestea – ...că

În vara aceea tatăl meu, fiind convocat la o conferință republicană a cooperatiștilor, a mers la Chișinău și, fiind eu acolo, m-a luat și pe mine la Chișinău. Și eu am văzut Chișinăul a doua oară. Eu îl văzusem îndată după front, în '44, toamna. Am venit cu căruța de la mine din sat, de la Mălăiești. Cu căruța am trecut Nistrul pe pontoane. Am mers pe la Mereni. Am venit aici și am mers la Piața Sfântului Ilie. Am văzut prizonieri germani care reparau localul gării. Gara a fost distrusă. Nemții au construit-o. Țăra-i stil german. Gara din Chișinău, gara feroviară. Și când am ajuns la Chișinău, am intrat pe lângă Academie, dinspre aeroport, dinspre sud, pe strada care se numește acum Ciuflea. Dacă ai idee. Ciuflea era dărâmată.

În 1947, după secetă, au fost niște ploii torențiale și au rupt pavajul, au rupt strada și era negru pământul pe lângă străzile celea. Țin minte așa. Mai țin minte că am mers la piață, am văzut Piața Centrală, totul era pe pământ, se vindeau fleacuri, nimicuri, până și cărți se vindeau. Dar ceea ce e interesant e că am mers la librărie și la librărie mi-am procurat o carte. Cartea se numea *Poezii*. Avea un format mic, scria pe ea *Poezii*, iar desenul, desenul era un fel de un ozor de covor, așa, zigzag, nu știu cum. *Poezii* de Andrei Lupan. Și țin minte că am deschis-o și am memorizat primele poezii. Era o poezie care se numea *Strajă*.

Lupan a fost evacuat la Moscova, cu războiul. Ei toți au fost. Că ei au colaborat cu administrația rusă sovietică, au colaborat în patruzeci și pe urmă au avut ordin să se retragă. Și a scris o poezie, *Strajă*. Din cartea aceea eu am memorizat-o chiar atunci: „Vom mai bate în ușa casei tale,/ Mamă înstrăinată de copii,/ Să ne-nchipuim în gând cum ai să vii/ Nelămurită să deschizi zăvorul./ Și oare câți n-or fi bătut în lemnul ușii tale cu piciorul?” Lupan a fost poet popular, poet nativ, poet al pământului, poet al gliei. Iată. Și asta e. Și am făcut și o fotografie. Da, și aici terminăm.

N.C.: Spuneți ceva de Uniune. De prima vizită la Uniunea Scriitorilor...

V.B.: Cum a fost? Eu am vrut să merg la Uniune, să văd Uniunea, dar de ce s-o văd? Pentru că înainte de asta, în primăvară, venise la noi un ziarist, un jurnalist de la revista copiilor, de la „Tânărul leninist”, și a făcut un reportaj mare. Da, și eu de-acuma știam că acolo e Uniunea Scriitorilor. Dacă scriam poezii, hai să le citească cineva. Și aveam poeziile cu mine. Și m-am dus la Uniunea Scriitorilor. Dar cum am găsit unde era? Nu știu. Ori știam din presă, ori din adresă, nu știu. Era... Știi unde era Uniunea Scriitorilor? Sediul era unde a fost pe vremuri, până câțiva ani în urmă, Hotelul Codru, adică vizavi de Aleea Clasicilor. Pe urmă, Hotelul Codru a fost demolat și acum e construită Banca Agricolă. Dar atunci, la Chișinău, în patruzeci și șapte, era totul la pământ. Nu erau case cu etaje înalte. Poate au fost câteva, nu știu, dar totul era cu un singur nivel. Și când am ajuns în zona Casei Scriitorilor și am găsit-o... era o căsuță, o chichineată, cum i-am zis eu. Când deschideai ușa și călcai, te duceai în jos, adică era înfundată în pământ. Și când am intrat eu acolo, pe cine am găsit eu la Uniunea Scriitorilor? Pe consultantul Uniunii, care se numea Iosif Balțan. N-ai auzit de Iosif Balțan? Iosif Balțan, un evreu, om de treabă. Un bărbat sfătos, un bărbat voinic, un bărbat tare, care făcuse armata. Și dacă aveam cu mine textele, îi dau poeziile să le citească: „Iaca, vreau să îmi spuneți, să îmi dați o consultație”. El se uită, se uită, le citește, le citește, citește și la urmă îmi spune ceva. Dar nu-ți spun ție cum anume, dar să-ți spun încifrat ceea ce mi-a rămas mie în memorie: „Dacă vrei mata ca poezia matale să fie mai soioasă*, mai soioasă, atunci trebuie să faci așa și așa”. Eu, când am auzit acel cuvânt, un cuvânt indecent, m-am gândit, băi, ce-i cu scriitorii ăștia? Ce cuvinte au ei? Eu credeam că vin ca la biserică, dar el i-a tras una țărănească. Dar tare nu m-am speriat eu, pentru că mai auzisem cuvinte ca al lui. Iată așa a fost prima vizită la Uniunea Scriitorilor mea. Uite asta a fost.

* Soioasă este „eufemismul” pentru coioasă, precizare pe care Vladimir Beșleagă a făcut-o în afara filmărilor (N.C.).

TRADUCERI

BORIS
PASTERNAK
ÎN VERSIUNEA
LUI
GHEORGHE
DONI

ЗИМНЯЯ НОЧЬ

Мело, мело по всей земле
Во все пределы.
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

Как летом роем мошкара
Летит на пламя,
Слетались хлопья со двора
К оконной раме.

Метель лепила на стекле
Кружки и стрелы.
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

На озаренный потолок
Ложились тени,
Скрещенья рук, скрещенья ног,
Судьбы скрещенья.

И падали два башмачка
Со стуком на пол.
И воск слезами с ночника
На платье капал.

И все терялось в снежной мгле
Седой и белой.
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

На свечку дуло из угла,
И жар соблазна
Вздыхал, как ангел, два крыла
Крестообразно.

Мело весь месяц в феврале,
И то и дело
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

(1946)

NOAPTE DE IARNĂ

Pe-ntreg pământul viscoalea
Fără-nctare.
Pe masă liniștit ardea
O lumânare.

Cum găzele roiesc în zbor
La flăcări, vara,
Fulgii spre geam zburau ușor
În toată seara.

Pe sticlă viscolul lipsea
Alb-inimioare.
Pe masă liniștit ardea
O lumânare.

Iar pe tavan se întindeau
Umbrele fine,
Încrucișări de mâini erau
Și de destine.

Și pe podea doi papucei
Cu zvon picară.
Pe rochie căzând cu ei
Lacrimi de ceară.

Și totu-n puf pierdut părea,
Ca-n cețuri rare.
Pe masă liniștit ardea
O lumânare.

Din colț, o boare a suflat,
Și para-ndată
Aripi de înger a-nălțat
Încrucișată.

Cât faurul o tot ținea
Acea ninsoare,
Pe masă liniștit ardea
O lumânare.

Traducere de Gheorghe DONI

ȘTIINȚA | „MOȘTENIRE” | „CÂMPUL DE LECTURĂ”

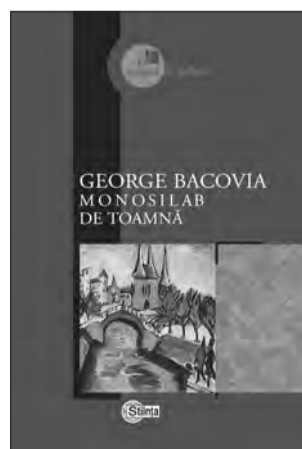

GHEORGHE ASACHI | OPERE | VOL. I-II
STUDIU INTRODUCȚIV DE BOGDAN CREȚU

„Volumul I al acestei ediții este consacrat poeziei lui Gheorghe Asachi și cuprinde o selecție de texte poetice din cele trei ediții publicate de autor la Iași în timpul vieții, în 1836, 1854 și 1863, poezii extrase din periodicele pe care le edita Asachi, precum și o serie de poezii inedite. Într-o secțiune aparte, intitulată «Prefețe», sunt reunite textele cu care poetul își însoțea aproape toate culegerile publicate, acestea având un caracter documentar prețios, care facilitează cunoașterea și înțelegerea conceptelor scriitorului.

Volumul II include proza literară a scriitorului. Sunt reproduse textele din volumul «Nuvele istorice», apărut în 1867 («Dragoș», «Alexandru cel Bun», «Svidrighelo», «Elena Moldovei», «Valea Albă», «Bogdan Voievod», «Petru Rareș», «Mazepa în Moldova» și «Ruxanda Doamna»), precum și alte texte reunite convențional sub titlul «Alte scrieri în proză» («Iubirea de patrie», «Sâmbăta moșilor», «Meditația unui îmbătrânit poet», «Dorința folosului obștesc» ș.a.).

EDITURA

GEORGE BACOVIA
MONOSILAB DE TOAMNĂ
STUDIU INTRODUCȚIV DE ION SIMUȚ

„Volumul antologic «Monosilab de toamnă» este dedicat operei lui George Bacovia, una dintre vocile definitorii ale poeziei moderne românești.

Inclus în colecția «Câmpul de lectură», volumul reunește cele mai cunoscute poezii bacoviene, studiate în școală și intens comentate în critica literară, repere esențiale pentru înțelegerea simbolismului, a expresionismului și a universului poetic inconfundabil asociat bacovianismului. Selecția cuprinde texte din volumele de referință «Plumb» (1916), «Scânteii galbene» (1926), «Cu voi...» (1930), «Comedii în fond» (1936), «Stanțe burgheze» (1946), precum și din ciclul «Stanțe și versete» (1949–1954), grupate conform edițiilor originale.

Ediția este însoțită de un studiu introductiv semnat de Ion Simuț și de un compartiment de referințe critice, oferind un instrument util pentru elevi, profesori, studenți și pentru toți cititorii interesați de poezia românească modernă.”

EDITURA

CREȘTINEȘTE, SĂRUTÂND CARTEA

Iubesc să sărut cărțile pe ambele tartaje, pe ambii obraji ai lor, să le sărut de trei ori, creștinește – în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Gestul nu e superstiție, ci recunoștință ritualizată, o mică liturghie personală în fața obiectului care m-a purtat, de atâtea ori, dincolo de mine, reîntorcându-mă la mine mai înstărit. (Uneori, e drept, și ceva mai întristat...) Cărțile au fețe, au obraz, au memorie. Ele primesc sărutul nu ca idoli, ci ca martori.

Da, îmi place să sărut cărțile pe ambele tartaje, aceasta nefiind o teatralizare a credinței, nici idolatrie livrescă, astfel eu încercând să dau trup recunoștinței.

Pentru mine, cartea nu e doar un obiect tipărit, ci o trecere. Ea m-a purtat și mă poartă, spuneam, dincolo de propria-mi fire, în alte epoci, în alte limbi, în alte conștiințe, pentru a mă readuce la mine mai bogat, mai încărcat, uneori mai rănit, dar niciodată mai sărac. Sărutul e felul meu de a marca astfel de reveniri.

Gestul e supremă recunoștință față de obiectul, aproape miraculos, care a devenit, pentru o viață, spațiu de întâlnire. Dacă în tradiția creștină se sărută icoanele sau Evanghelia, eu sărut și cartea ca pe un martor al trecerii mele prin lume – nu ca pe o zeitate, ci ca pe un intermediar.

Cărțile au fețe, au obraz, au memorie. Copertele lor poartă urme de amprente digitale, de lumină, de nopți nedormite. Între pagini rămân fire de praf, miros de timp, flori presate, uneori chiar lacrimi invizibile. Ele nu sunt neutre, absorb din cititor. Așa cum eu primesc din ele, și ele primesc din mine. Sărutul nu e o supunere, ci o egalizare, un schimb de semn.

De trei ori – nu din calcul dogmatic, ci din dorința de a completa cercul. Prima dată pentru text, a doua pentru autor, a treia pentru tăcerea dintre rânduri. Pentru ceea ce a fost scris, pentru cel care a scris și pentru ceea ce nu s-a putut spune, dar a fost sugerat.

Într-o lume care consumă rapid și aruncă fără ezitare, acest gest încetinește. Îmi amintește că lectura nu e doar achiziție de informație, ci inițiere. Că între mine și carte se creează o relație, nu un simplu transfer de conținut.

Și poate că, în fond, sărutând cartea, nu fac decât să recunosc că am fost atins. Iar cine a fost atins, fie și de un obiect, nu mai e același.

Iar pentru a rosti și binecuvântătorul *Amin*, peste cărți fac și sfântul semn al crucii – nu ca să le apăr de erezie, ci ca să mă apăr eu de uitare. Nu paginile sunt fragile, ci memoria mea, nu cernelurile pot devia, ci atenția mea poate aluneca.

Crucea trasată peste copertă le așază în ordinea lumii, acolo unde cuvântul nu e doar semn tipografic, ci încercare de mântuire prin sens. E aici și o disciplină a privirii, o adunare a minții, un gest prin care îmi amintesc că lectura nu e un consum, ci o intrare. E un gest simplu, aproape copilăresc, și tocmai de aceea grav. Între degete, coperta devine frunte, iar degetele – o binecuvântare tremurată, vibrantă. În acel semn se întâlnesc verticala și orizontală: cerul sensului și pământul experienței mele. Fără această

Foto de N. RĂILEANU

ECART ȘI APROPIERE

ESEURI de LEO BUTNARU

întâlnire, cuvântul rămâne doar desen; cu ea, începe să ardă tăcut, ca un fitil. Uneori – ca o torță.

Crucea trasată peste copertă așază cartea în ordinea lumii, acolo unde cuvântul nu e doar semn tipografic, ci încercare de mântuire prin sens. Pentru că sensul, atunci când e adevărat, scoate din risipire. El nu informează doar, ci adună. Nu adaugă doar cunoștință, ci reazăază interiorul. În lipsa lui, lectura devine raft în plus; în prezența lui, devine o treaptă.

Așa cum un copil e binecuvântat înainte de drum, la fel și cartea, înainte de a fi deschisă, e încredințată unei lecturi drepte. Adică meritate pe drept. Nu cartea are nevoie de această încredințare, ci eu, cititorul. Binecuvântarea e o cerere de răbdare. E felul în care îmi spun că nu voi smulge sensul, ci îl voi lăsa să se arate.

Și mai este ceva: semnul crucii peste carte e o asumare. Dacă textul mă va muștra, îl voi primi. Dacă mă va contrazice, nu mă voi grăbi să-l reduc. Dacă mă va răni, voi căuta în acea rană lumină. Cât de puțină. Lectura dreaptă nu e cea care confirmă, dar cea care transformă.

În felul acesta, deschiderea unei cărți devine un mic ritual de trecere. Din larva lumii în tăcere. Din risipire în concentrare. Din simpla alfabetizare în înțeles. Iar *Amin*-ul nu încheie, ci deschide – nu e punct, ci poartă. Pentru că fiecare carte, dacă e primită cum se cuvine, nu se termină la ultima pagină, ci continuă în cel care a avut curajul să o binecuvânteze înainte de a o citi.

Iar cititul, când e luat în serios, nu e doar faptă intelectuală, ci și una morală. A citi înseamnă a consimți să fii pus la încercare. Nu doar mintea e convocată, ci și conștiința. Fiecare pagină e o probă de credință: crezi sau nu în adevărul ei provizoriu, în băsnirea ei necesară, în ficțiunea care te obligă să fii mai atent la real.

Pentru că ficțiunea, atunci când e vie, nu te minte, ci te dezvăluie. Ea nu inventează doar lumi, ci scoate la lumină fisurile celei în care trăiești. Îți arată ceea ce privești zilnic, dar nu mai vezi. Îți dă oglindă care nu fletează, ci limpezește. Și tocmai de aceea cititul devine formă de

responsabilitate: nu poți rămâne același după ce ai înțeles cu adevărat.

Într-un fel anume, mai special, sărutul creștinesc e și legământ: voi citi cu răbdare, nu voi judeca pripit, nu voi smulge sensul cu forța. Voi lăsa fraza să respire. Voi primi ambiguitatea ca pe o pedagogie, nu ca pe un defect. Voi accepta că nu totul trebuie înțeles din prima și că unele adevăruri cresc în timp, asemenea semințelor care au nevoie de întuneric pentru a încolți.

Cititul grăbit e o formă de necredință. El cere concluzii înainte de-a asculta. Vrea verdict înainte de-a înțelege. În schimb, cititul luat în serios e o asceză blândă: înfrânează impulsul de a te impune asupra textului și te învață să te lași modelat de el. Nu ca supunere oarbă, ci ca disponibilitate lucidă.

În acest sens, fiecare carte devine o întâlnire. Iar întâlnirile cer cuviință, etică. Nu intri în casa altuia cu bocancii plini de noroi. Nu deschizi un suflet cu brutalitate hermeneutică. Îți scoți prejudecățile la ușă, îți domolești graba, îți temperezi orgoliul de a ști deja.

Și poate că adevărata probă nu e dacă textul are dreptate, ci dacă tu ai răbdarea de a-l lăsa să te transforme. Pentru că a citi, în cele din urmă, nu înseamnă să aduni idei, ci să-ți îngădui să fii schimbat de ele. Iar această schimbare, oricât de mică, e deja un act moral.

Uneori, cărțile par să răspundă. Se deschid singure la pagina potrivită. Sau poate că degetele noastre, fără să știe, caută exact locul unde eram pregătiți să ajungem. E acolo un miros de bibliotecă și timp, o respirație a hârtiei îmbibate de ani, ca o tămâie laică ce urcă nevăzut spre tavanul memoriei. Nu e doar parfum de celuloză, ci amestec de mâini, de amprente digitale, de camere, chilli, de tăceri care le-au adăpostit.

Alteori tac, încăpățanate. Le deschizi și rămân opace, precum vreo ușă care nu recunoaște încă pașii. Te privesc din raft cu răbdare severă. Atunci înțelegi că nu e suficient să știi să citești, ci mai trebuie să știi să aștepți. Smerenia cititorului nu e umilintă, ci disponibilitate. Nu textul e zgârcit, ci tu ești încă grăbit.

Sunt cărți care se oferă imediat, precum o conversație caldă. Și sunt cărți care cer o a doua, a treia, a zecea apropiere, până când se înfățișează. Ele nu-și trădează sensul din prima, pentru că știu că adevărul grăbit devine zgomot, larmă. Tăcerea lor e pedagogică. Te învață că înțelegerea nu e un drept, ci o dobândire.

Atunci pricepi că nu orice carte e Evanghelie, dar fiecare poartă, în felul ei, o bună-vestire: aceea că cineva, cândva, a crezut suficient în cuvinte, încât să le lase moștenire. Fiecare volum e o încredințare peste timp. O mână întinsă din altă epocă. Un gest de încredere că va exista, cândva, un cititor.

Iar această încredere e, poate, cea mai discretă formă de speranță. A scrie înseamnă a presupune că sensul merită salvat de la piere. A citi înseamnă a confirma că nu s-a scris în zadar. Între autor și cititor, peste ani sau secole, se încheie un pact implicit: cuvintele nu vor fi lăsate să moară necunoscute.

Și poate că tocmai de aceea, chiar și atunci când cartea tace, ea nu e mută, ci așteaptă clipa potrivită, în care nu mai vîi la ea cu dorința de a lua, ci cu hotărârea de a primi. Și de a-i săruta copertele, de fapt sărutul nefiind pentru cartea ca obiect, ci pentru lanțul invizibil al mâinilor care au ținut-o înaintea mea și pentru cele care o vor ține după. Creștinește, adică în comunitate, în succesiune, în speranță că sensul nu se pierde, ci se transmite. Iar dacă, la capătul lecturii, rămân schimbat măcar cu o nuanță, atunci *Amin*-ul rostit peste copertă și-a găsit justificarea.

MUZA ȘI TRANS-POEZIA, TRANS-FILOZOFIA

Sensurile existenței, dar mai ales ale vieții-poezii și poeziei vieții, pot să o ia și pe o absolut misterioasă pistă, încât efectul lor, încărcătura lor vital-semantică, filozofică, indicibilă, să trezească dureri nu în inimă, să nască idei nu în creier, ci în organe anatomice supra-supreme, poate că deja nu omenști, ci doar dumnezeiești, însă care, în realitate, în univers nici nu există. Iar ceea ce nu există sau își pierde/și-a pierdut sensul se poate regăsi, ca sens (deplin), în poezie, în filosofie, în acest caz (poate că și... necaz) imprezibilitatea fiind cea mai intempestiv-misterioasă afirmare a libertății – așa mă gândesc când privesc adânc și îndelung în sus și mi se pare că multe lucruri ar fi, nefiind, de-a dreptul în plus. Chiar și lucrurile care nu au fost și nici nu-s. În pofida a toate și împreună cu ele, prezente sau neafiate, poezia, filozofia nu pot avea neîncepere sau final în contextul plin de limite și neputințe ce infinit se cheamă – asta îmi zic, Muza-mea-de-provincie, în timp ce privesc cu drag și la ridurile tale, la îndoiturile împăturitei hărți a existenței, a destinului nostru topit întru cuvânt, întru poezie. Uneori, și filozofie. Sau, poate, totdeauna, Muza-mea-de-provincie care veghezi la răscrucea dintre lumile realului apăsător și a sugrumătoarei irealității.

O! Muza-mea-de-provincie, privirea ta adumbrită dintotdeauna mi s-a părut o

aluzie la ceva foarte important, pentru care face să nu renunț, să nu renunț la vânătoarea în care inventez, sugrum-reinventez-sugrum, iarăși reinventez himerele frumuseții, sperând până la urmă să întâlnesc și să răpun mai-marea-zeitate-negativă-mahără a contra-Poeziei, pentru care faptă să-mi dai tu anume, Muză-Artemis-de-provincie, necesara doză de sălbăticie artistică (puțină sălbăticie rafinată nu strică) – atunci va fi ziua cea mare, ziua crucială când vor fi interzise cruciadele minimalismului estetic, când la răscrucea dintre realul apăsător și sugrumătoarea irealitate îmi va fi aievea vizibil destinul evenimentelor sufletești, fapt de care vei avea a te convinge și tu, Muza-mea-de-provincie, învrednicindu-mă de privirea-ți adumbrită care dintotdeauna mi s-a părut o aluzie la lucruri foarte importante. Chiar dacă acele lucruri nu au fost, nu sunt și nici nu vor fi. Toate astea, adică și de-a pururi marile absențe, înglobându-le, suportându-le și oarecum atenuându-le misterioasa fire/natură a Poeziei, adică făcând bune și absențele la ceva întru sensurile și disensiunile existenței, dar mai ales ale vieții-poezii și poeziei vieții. De aia și eu, la mare sau mic ne-caz, îi spun vreunui ins sau geniu pretins: Zadarnic nu citești poezie. Nici nu știi ce pierzi! Mai mult de jumătate din poezia lumii din toate timpurile pare a fi scrisă despre tine cel de azi.

Zic eu la ceva mai mult sau mai puțin necaz, acesta, necazul, părându-mi-se a fi chiar sarea... filozofiei. Însă eu, nepretinzând că aș fi filozof, încă nu am ajuns la teze și antiteze, rămânând în fantezista situație de ipoteze și anti-ipoteze, când mai sunt posibile mitul, poezia; altfel spus în alt fel, adică, negând legea negării negației urmez afirmativ ipotetizarea ipotezei. Așa, cu ochii mijiiți a gând, aprobând sau negând, privind neantul în care poezia ba este, ba nu este – mai bine zis, este totdeauna, însă nu totdeauna apare. Dar să mai remarcăm o dată, pentru ca o mie de ori să se știe – chiar și din absența poeziei se poate naște o poezie. De jur împrejur, împrejurul fiind și cel axat sus-jos, există infinit număr de uși prin care poate reveni poezia, filozofia, chiar când în pustiu nu se arată niciun miraj – miracolul poeziei, filozofiei.

Iar poezia/filozofia înfrângerilor sau absențelor e un mod de a ne situa deasupra

înfrângerii. Prin creație. Da, inclusiv prin destinul înfrânt e în stare de a crea. Adică de a învinge. Pentru că multe poate face sau spune, surprinzător, salvator, poezia cu imprevizibilul semanticism al închipuirii sale; semnificare ca o însămânțare. Îți spun ție, în special, poete, laureate, încoronate, ajuns bogăție națională a statelor dez-unite ale României; poete, zic zi de zi (zi și tu noapte de noapte [a... minții]), dacă nu ai fi un laș sadea(m husein), ai face tot posibilul să ajungi la balamuc, acolo unde începe trans-poezia... Nu, nu, lașule, nu încerca să mă convingi că acesta nu ar fi visul oricărui poet adevărat – să creeze (sau poate – acolo la balamuc – se procreează) trans-poezia. Inclusiv din absențe, din înfrângerii, din aprinderi și stingeri. Nu, nu, în caz contrar nu ești poet adevărat și niciodată nu vei ajunge componentă a bogăției internaționale a lumii (...mama-mă-sii de... ce-o fi totuși aia trans-poezia, trans-filozofia? Pentru că este imposibil să nu fie posibilă [și] existența lor...) Cele spuse aici fiind chiar ceea ce cred eu despre poezie, filozofie, trans-poezie, trans-filozofie drept contopire/suprapunere a punctului de vedere cu punctul de scriere. Pentru unii, și de înțelegere.

În fine, dincolo de citirea și înțelegerea poezie există o cauză mult mai profundă și tainică: De ce totuși omul râvnește și trans-poezia, trans-filozofia, de ce omul nu poate (și) fără ele?

P.S. Nu aș avea motiv să vă cer iertare când vorbesc într-o limbă (aproape) necunoscută, a poezie, a filozofiei. Nu le vorbesc altora. Pur și simplu, încerc sfâșietoarea necesitate de a-mi vorbi eu însumi în oarecât cunoscuta limbă a poeziei, a filozofiei. O pot face în gând, fără să deranjez pe cineva, să nu existe cumva motiv pentru a-mi cere iertare că vorbesc într-o limbă necunoscută unora și oarecât cunoscută mie. Despre lucruri care sunt, dar și despre unele care nu există, ce se conturează, se derulează pe o misterioasă pistă, încât efectul lor, încărcătura lor vital-semantică, filozofică, indicibilă să trezească dureri nu în inimă, să nască idei nu în creier, ci în organe anatomico-spirituale supra-supreme, poate că deja nu omenești, ci doar dumnezeiești...

SCUZE PUBLICE SAU O GREȘEALĂ ABOMINABILĂ

Subsemnatul, Mircea V. Ciobanu, recunosc culpa și îmi cer public iertare pentru următoarele. În numărul 7 din 2021 al revistei „Viața Românească” a fost publicată o cronică a subsemnatului la cartea Marceli Benea *Rupere de nori*. Dintr-o eroare care poate fi explicată cu greu, subsemnatul a citat, într-un loc, dintr-un poem care aparține de fapt altei poete: Liliana Armașu.

Ambele autoare scriu poeme de o finețe și o vibrație aparte, astfel încât eroarea mea, comisă dintr-o neglijență nejustificată în niciun fel, le afectează grav pe ambele. Într-un caz, e vorba de atribuirea unor afirmații poetice pe care Marcela Benea nu le-a comis, iar în al doilea e vorba de un furt din opera Liliane Armașu, pe care l-am comis eu, mai și agravând situația cu plasarea acestui obiect furat în grădina unui alt poet. Crimă dublă. Iar în consecință crima devine chiar triplă, prin confuzia pe care o produc cititorului, vorbindu-i despre efectele unui poem, plasat greșit într-un alt context, atribuindu-l altui autor.

Iar pentru ca acest delict să devină și mai grav, subsemnatul, deși avertizat de autoare de confuzia pe care a produs-o inițial, dintr-o neglijență repetată, a perseverat în eroare (*errare humanum est, perseverare diabolicum*), reproducând secvența citată eronat și în volumul recent *Literatura română din Republica Moldova (1991-2026). Istoria unor cărți*. Mai exact, fragmentul cu pricina a fost citat și ca secvență din poemul Liliane Armașu, dar și ca secvență din opera Marceli Benea. Justificarea că lucrăm, concomitent, la două cronici și că afinitățile poetice ale autoarelor mi-au adormit vigilența nu e decât o explicație stângace.

Deși istoria literară (ca și istoria socială) nu repară erorile, ci doar le constată (și, vai, uneori le perpetuează), nu putem elimina acest episod regretabil din viața noastră literară. Dar vreau ca cel puțin de azi înainte confuzia să nu mai existe.

Din acest motiv, vreau să declar că orice s-ar fi putut întâmpla pe terenul literaturii (dacă între timp cineva a fost indus în eroare, îmi pare grozav de rău), **versurile următoare aparțin Liliane Armașu**, fiind atribuite dintr-o criminală neglijență a subsemnatului Marceli Benea:

*Ce frumos s-ar încheia viața
dacă mormântul nostru ar fi o bibliotecă!*

*Poate că astfel sufletul
n-ar mai trebui să se despartă de corp,
ci ar sta mereu, de strajă, printre rafturi,
urmărind cum, încet-încet, după ani și ani,
trupul ia forma unei cărți
după chipul și asemănarea omului.
Cu cât mai bun și mai înțelept a fost în viață,
cu atât mai trainică și mai vie cartea:
câtă iubire – atâta lumină și claritate,
câtă ură – atâta beznă și mucegai.*

*Șoarecii de bibliotecă
îmbrăcați în straie albe,
cu câte două perechi de ochelari pe nas,
ar sta de veghe la porți,
gata să conspiceze, pentru o viitoare carte,
faptele bune și gândurile rele.*

*P.S. Fiindcă pentru mine nu pot garanta
nicio zi din marea eternitate,
m-aș retrace cuminte în biblioteca ta
să fiu măcar un semn bun de carte.*

(Semn de carte)

Poemul, absolut remarcabil, poate fi regăsit în volumul *Măine va fi altfel*, Editura Arc, 2015.

Îmi torn cenușă pe creștet, le cer iertare cititorilor și clemență autoarelor.

Mircea V. CIOBANU

ORA ADEVĂRULUI

Arcadie Suceveanu îmi atrage atenția că în articolul meu din „Revista literară”, nr. 1, 2026, *Liviu Deleanu și crudul mâine* s-au strecurat câteva greșeli în nota de subsol 3: „Distincții: Premiul de Stat (1984); Maestru Emerit al Artei (1985); Ordinul «Insigna de Onoare»”. Informația am cules-o de undeva din internet, fără să o verific în prealabil din alte surse, cum fac de obicei. Căci, nu de puține ori, acest câmp virtual ne furnizează și gogoși. Am și demonstrat respectivul fapt în *De ce spunem așa*, 2.

Nu-l mai amestec în această trebușoară pe Titivillus – năzbătia îmi aparține în totalitate. Ergo: a considera nota 3 nevalabilă.

Mulțumesc lui Arcadie, Ochi de Vultur!

Eugen LUNGU

SEMNAL DE CARTE

LEO BUTNARU | **JURNALUL UNEI EPOCI (1969-2022)** | VOLUMELE I-XI
COLECȚIA ACADEMICA | OPERA OMNIA
IAȘI, TIPOMOLDOVA, 2025

A apărut integral jurnalul scriitorului Leo Butnaru, un document prețios pentru cei care studiază istoria literaturii române din Basarabia (în special perioada 1960-2020). În „Revista literară” au fost publicate 64 de secvențe diaristice mari la rubrica „Pluralia tantum”, cu titlul de „Jurnal în marginile istoriei literare”, începând cu nr. 2/2017 și terminând cu nr. 6/2025.

CARTEA DE ISTORIE

CAIETELE DE ANTHROPOLOGIE ISTORICĂ

de NICOLAE ENCIU

CAIETE DE ANTHROPOLOGIE ISTORICĂ

COPERTA NUMĂRULUI 44/2024

În multitudinea școlilor, direcțiilor și curentelor de cercetare din România postdecembristă, antropologia istorică, o disciplină de frontieră, care contribuie într-o manieră convingătoare la progresul cunoașterii istorice, ocupă un loc distinct. Principalele șantiere care, în ultimele decenii, au stat în avangarda experiențelor istoriografice au fost: relațiile omului cu mediul natural, rolul climatului și al factorilor de mediu, problemele demografiei istorice, solidaritățile și sociabilitățile, civilizația moravurilor și procesul de civilizare, mentalitățile și imaginarul etc.

De origine relativ recentă, antropologia istorică își are rădăcinile în curentul istoric francez „L'École des Annales”, fiind legată de Lucien Febvre, Marc Bloch, Fernand Braudel, Jean Delumeau, Georges Duby, Jacques Le Goff și alții, iar în România este reprezentată esențial de „Caiete de antropologie istorică”, revistă semestrială publicată de Seminarul de Antropologie Istorică din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca – inițiativă datorată distinsului profesor universitar dr. Toader Nicoară. Intrată plenar în câmpul științelor istorice europene, cu contribuții remarcabile în domenii rămase neabordate sau slab cercetate, antropologia istorică s-a afirmat inclusiv în istoriografia românească contemporană, prin cercetări și demersuri novatoare, prin regândirea și reevaluarea unor teme, probleme, metode și abordări istorico-antropologice din spațiul istoriografiei românești și universale.

Lansată în vara anului 2002, cu editorialul-manifest al prof. univ. Toader Nicoară – o pledoarie pentru o antropologie istorică în spațiul istoriografiei românești contemporane –, în care face o trecere în revistă a relațiilor istoriei cu etnologia și antropologia, analizează modul în care istoricii au ajuns să-și orienteze studiile către domeniul antropologiei istorice, expune aliniamentele teoretice și metodologice ale noii discipline și realizările notabile din istoriografia contemporană, revista „Caiete de antropologie istorică” a ajuns la a însuma aproape 50 de numere tematice. În cei aproape 25 de ani de existență, revista a pus în dezbatere atât teme consacrate din domeniul cercetării istorice, cât și subiecte aparținând propriu-zis câmpului antropologiei istorice: Centenarul României Mari (1918-2018); Marea Unire. Oameni, fapte, întâmplări; lumea rurală și modernitatea; istoria și antropologia corpului uman; probleme de ecologie istorică; istoria bisericii și a vieții religioase; istoria condiției feminine în spațiul românesc; epidemiile în istorie; monarhia modernă românească; istorie și violență și numeroase alte teme de interes științific major.

Drept ilustrare pregnantă a importanței și actualității problematicei tratate în cadrul studiilor de antropologie istorică servesc numerele 44 și 45 ale „Caietelor de antropologie istorică”, prezentate de editorul general al publicației, prof. univ. dr. Toader Nicoară, în cadrul Conferinței științifice „România după Marele Război.

Reconstrucții politice, instituționale și culturale” din 5-6 iunie 2025, organizată de Facultatea de Științe și Litere „Petru Maior” a Universității de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș.

Numărul 44 al „Caietelor de antropologie istorică”, cu genericul *Conspirații și conspiratori de-a lungul istoriei*², tratează o temă actuală și de mare interes științific și public, dar mai puțin prezentă în câmpul cercetării istorice.

Așa cum menționează prof. univ. dr. Simona Nicoară în introducerea la numărul prezentat – *Comploturi, conspirații, conjurații: uneltiri secrete și țapii ispășitori* –, istoriografia actuală tinde să facă loc tot mai mult unor evenimente și fenomene care se manifestă cu intensitate și care cer o evaluare temporală pentru a fi înțelese. Cu referire la fenomenul conspirației, preocupările istoriografiei au cunoscut momente de vârf, mai ales în jurul unor evenimente contemporane, cum ar fi recenta pandemie de coronavirus. Potrivit autoarei studiului introductiv, tot mai mulți analiști constată că trăim într-o cultură a suspiciunii, într-o atmosferă în care se scapă de sub control distincția dintre mentalitatea conspirativă și realitatea conspirativă. Paradoxul zilelor noastre constă în faptul că experții – noii ideologi ai acestor timpuri, interesați nu atât de știință cât de propagandă – ne prezintă transparența ca pe o garanție a câștigării încrederii publice în chestiunile politice, economice, financiare etc., în timp ce, în realitate, în culise secretele contează

și mai mult. Un exemplu edificator al faptului cum experții contribuie ideologic la impunerea viziunii despre pretinsa Nouă Lume, pe fondul ideii că științele și tehnologiile trebuie să revoluționeze civilizația, în realitate însă – cum supravegherea devine tot mai mult anticamera societății temniță (Michel Foucault), îl oferă ideologiile de dată recentă, cum sunt cele ecologice sau, mai ales, informatice.

Astfel, în anii 1990, pionierii internetului au salutat pe față apariția unei Lumi Noi, în care toți pământeni să se poată exprima „fără teama” de a fi reduși la „uitare” sau la „conformitate”. În realitate însă, tehnologiile au ajuns să pătrundă în cele mai secrete foruri ale intimității psihice omenești și, tot prin tehnologii, secretul a devenit un subiect tranzacționabil. Așa cum pe bună dreptate conchide Simona Nicoară, „dărâ-marea zidurilor dintre uman și neuman, dintre realitate și ficțiune, dintre public și privat, dintre informația adevărată și cea falsă, dintre cultură și contra-cultură a dat impresia că totul este la vedere, deschis, când, de fapt, a transformat lumea într-un teren al confuziei, al coexistenței dintre moral și infracțional, ceea ce a născut afacerea monitorizărilor. Așa-zisa transparență a devenit o chestiune politică, un teren în care statul intervine cu antidotul supravegherilor binevoitoare, mai ales digitale”³.

Studii de mare amploare, actualitate și profunzime, ilustrând tema conspirațiilor și conspiratorilor de-a lungul istoriei sunt semnate, în numărul 44 al „Caietelor de

CARTIER | NOI APARIȚII | CARTIER

IGOR CAȘU
DUȘMANUL DE CLASĂ.
REPRESIUNI POLITICE, VIOLENȚĂ ȘI REZISTENȚĂ
ÎN R(A)SS MOLDOVENEASCĂ, 1924-1956

„Deopotrivă erudită și accesibilă, impresionanta sinteză oferită de Igor Cașu vine să umple un gol istoriografic regretabil și nejustificat. Acum nu va mai fi posibil să spui: N-am știut ori Nu cunosc subiectul. (...) Nu se lasă influențat de acele mode care pun accentul pe o istoricitate impersonală, pe social în detrimentul politicului, ca și cum cele două ar putea fi cumva separate. În Moldova sovietizată politicul a dictat toate opțiunile sociale, economice, culturale. Dacă nu acceptăm acest fapt, neglijăm chiar natura sistemului. Iar politicul era el însuși impregnat de ideologie.”

Vladimir TISMĂNEANU

MIHAI ȘLEAHTIȘCHI
MECANICA DEZINFORMĂRII
DE CE ȘI CUM SUNTEM INDUȘI ÎN EROARE

„Unul dintre meritele acestei lucrări este că refuză să trateze dezinformarea ca pe o simplă «minciună» sau ca pe o abatere morală individuală. Desigur, minciuna rămâne un ingredient important, însă dezinformarea, așa cum se conturează în argumentația autorului, este mai mult decât atât: este o formă de influență socială, o inginerie a percepțiilor, o tehnologie a deciziilor. Într-un sens profund, ea devine un test al maturității democratice: acolo unde societățile nu au reflexe critice, instituții robuste și educație media, dezinformarea nu doar «înșală», ci și reconfigurează pe termen lung felul în care oamenii se raportează la adevăr, la autoritate și la ceilalți.”

Sergiu SANDULEAC

antropologie istorică”, de: prof. univ. dr. Toader Nicoară (*Societăți secrete, loje și masonerii. Între mitul conspirației și construcția societății civile românești, sec. al XIX-lea*), dr. Adriana Zaharia (*Profesorul dr. Vasile Lucaciu, acuzat de conspirație împotriva Statului de către autoritățile maghiare din Satu Mare*), dr. Clara Fulea (*Simboluri masonice în ex-libris-uri*), dr. Ioan Botiș (*Conspirații și conspiratori în ziarul „Pentru Socialism”. De la războiul din Coreea la instaurarea comunismului în Cuba, 1950-1960*), dr. Adrian-Valentin Moraru (*Declinul Occidentului în viziunea lui Oswald Spengler*), dr. Anastasia Ștefaniu (*Conspirația deschisă în viziunea lui Herbert George Wells, 1866-1946*), dr. Ana Ecaterina Hașegan (*Avram Iancu: memoria unui apostol național*).

O rubrică permanentă a „Caietelor de antropologie istorică” este cea a recenziilor, în care sunt analizate principalele apariții editoriale la tema tratată în numărul respectiv al revistei. În numărul 44 al „Caietelor” sunt analizate lucrările recente ale istoricilor: Cristian Moșneanu, *Nicolae Iorga și Francmasoneria* (2023, rec. Corina Brumaru); Sever Stoica, *Iuliu Maniu prin oglinda adversarilor politici* (2023, rec. Marcela Sălăgean); Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj, 1750-1830* (2023, rec. Clara Fulea); Alexandru Istrate, *Eroicul și memorabilul. Cultura istorică din Țările Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (2022, rec. Laurențiu Vlad); Tudor Dinu, *Moda în Țara Românească. Între Fanar, Viena și Paris, 1800-1850* (2023, rec. Toader Nicoară).

Cel de-al doilea număr, al 45-lea, al „Caietelor de antropologie istorică”, prezentat în cadrul Conferinței științifice din 5-6 iunie 2025 de la Târgu Mureș, tratează una dintre cele mai sensibile teme ale istoriei – omul și animalele⁴. Așa cum menționează autoarea studiului introductiv, dr. Anastasia Ștefaniu, o traversare a epocilor istorice arată atât unele schimbări de sensibilitate în relațiile omului cu animalele, cât și marile mutații pe care științele și ideologiile moderne le-au produs în înțelegerea specificului uman, în raport cu animalele.

Afla încă din vremurile arhaice în centrul unor reflecții mitologice, filozofice, științifice și istorice, relațiile om-animal au fost privite, în general, cu entuziasm, perspectiva științifică arătând conviețuirea lor, dar mai ales înrudirea biologică dintre cele două entități. Se ajunge inclusiv la faptul

că, de ceva decenii, fără să se fi demonstrat încă, o serie de ideologii pledează pentru drepturile animalelor, pentru ca acestea să nu mai fie considerate bunuri mobile, ci ființe dotate cu sensibilitate. „Studiind animalele, menționează Anastasia Ștefaniu, noua etologie se unește cu antropologia și încearcă să arate că abilitățile lor cognitive și afective ar fi uimitor de asemănătoare cu cele umane, adică cu ceea ce științele numesc animalitatea umană⁵. Autoarea studiului introductiv invocă opinia francezilor Dominique Lestel, Florence Brunois și Florence Gaunet, potrivit cărora, în prezent, „dominația omului asupra animalelor tinde să nu mai fie interpretată ca o dovadă a superiorității sale, ci ca o dimensiune a responsabilității sale, atât în societatea civilă, cât și într-un număr tot mai mare de cercetări. Este o schimbare a contextului intelectual, științific și moral, o modificare a centrului de greutate, a locului omului pe pământ și, odată cu aceasta, a echilibrului în relațiile sale cu animalele”.

Problematica numărului *Oameni și animale: perspective istorico-antropologice* este ilustrată de studii originale și de înaltă calitate, semnate de istoricii: prof. univ. dr. Simona Nicoară (*Omul și animalele în tradiția mitologică. Simbolistica animalieră*); dr. Ana Ecaterina Hașegan (*Miturile homerice și originile vânătorii. Cel mai vechi tratat de vânătoare*); dr. Ioan Botiș (*Animalele și lumea lui Thanatos*); dr. Clara Fulea (*Animale și păsări în reprezentările din ex-libris-uri în armorialele nobiliare*); dr. Alexandru Ștefan (*Contribuții la fauna blazonului în Transilvania princiară*); dr. Lelia Zamani (*De la caii de poștă la Jokey Club*); dr. Ștefania Dinu (*Suveranii României Mari și dragostea pentru animale*); dr. Ciprian Pusta (*Comportamente, atitudini manifestate de populația din județele Satu Mare și Sălaj în contextul campaniilor de colectare a cailor de către Comisia 24, cumpărare cai*); drd. Andrei-Flavius Petruț (*Vite: reguli și pedepse în gospodărie. Studiu de caz*).

Unul din studiile centrale ale numărului 45 al „Caietelor de antropologie istorică” despre perspectivele istorice ale relației dintre om și animale, este cel semnat de dr. Ștefania Dinu, *Suveranii României Mari și dragostea pentru animale*. Potrivit autoarei studiului, familia regală a României, în buna tradiție a familiilor regale europene, din rândurile cărora proveneau, a fost înconjurată tot timpul de animale de companie de rasă nobilă, preferații fiind caii și câinii.

CAIETE DE ANTROPOLOGIE ISTORICĂ

COPERTA NUMĂRULUI 45/2024

A existat, afirmă Ștefania Dinu, o strânsă legătură între membrii familiei regale și cei mai buni prieteni ai omului, mai ales că, de cele mai multe ori, în izolarea și strictele reguli de protocol care le erau impuse încă din copilărie, aceste animale, în special câinii de talie mică, le erau cele mai apropiate ființe.

Un bun exemplu în această privință a fost chiar regina Victoria a Marii Britanii (bunica Mariei, viitoarea principesă moștenitoare și regină a României Mari), care spunea că, „dacă nu ar fi existat fețele sincere ale câinilor, atunci am fi uitat cu totul de existența sincerității”. La rândul ei, regina Elisabeta a României era foarte atașată de pisici, pe care le ținea la Palatul Regal din Calea Victoriei. „Iubesc toate animalele, declara regina, chiar și păienjenii, care țeș atât de dibace, și sunt părinți excelenți. În plus, le place muzica. Prietenul meu, compozitorul suedez Hallström, îmi povestea că, o lungă perioadă de timp, a avut doi păienjeni care coborau pe câte-un fir de pânză, în momentul în care începea să cânte la pian. Se opreau pe pian și ascultau muzica. Despre furnici și albine nici nu mai vorbesc; cei care nu le iubesc sunt atât de prostuți, încât nu aș mai avea ce să le spun. [...] Mi se pare imposibil să nu iubești un animal a cărui inocență și bunătate au fost dovedite și înțelese pe deplin”.

Cea de a doua rubrică a numărului 45 al „Caietelor de antropologie istorică” – „Cultură. Ideologie. Identitate” – este ilustrată de studiile semnate de: Lavinia Moldovan (*Othilda Moisil (23 iunie 1858 – 22 mai 1942):*

scurtă poveste de viață); Adriana Zaharia (*Procesul Memorandului din anul 1894. Ultimele zile ale dezbaterilor*); Mihai Teodor Nicoară (*De la Universitatea austriacă a Bucovinei, la Universitatea românească din Cernăuți, 1918-1920*); Ionuț Costea (*Istoriografie și sărbătoare politică: Nicolae Iorga – comemorarea din 1965*).

În ultima parte a revistei „Caiete de antropologie istorică” sunt recenzate lucrările istoricilor: Beatrice Bednarik și Alexandru Davidian (*Familia Bednarik în arta românească, 2020*); Toader Nicoară (*Prelegeri de istorie modernă a românilor, 1774-1918, 2024*); Tudor Vișan-Miu și Andrei Berinde (*Povestea trenului regal, 2024*); Liviu Neagoe (*EUTOPIA. Concepte, identități și istorii românești, 2023*); Laurențiu Vlad, coord. (*Percepții ale „Europei” și europenității în spațiul public românesc al secolelor XVIII-XXI: istorii, imagini, idei*).

Atât numerele prezentate, cât și parcursul revistei de-a lungul celor aproape 25 de ani de la lansare constituie o probă elocventă a faptului că prestigioasa publicație „Caiete de antropologie istorică” și-a justificat și își justifică în continuare, într-o deplină măsură, misiunea asumată de stimulare a dialogului pluridisciplinar, publicând articole de o înaltă valoare științifică și promovând cele mai actuale și de perspectivă paradigme ale cunoașterii și metodologiilor inovative de cercetare.

NOTE:

- Toader Nicoară, *Pentru o antropologie istorică în spațiul istoriografiei românești contemporane*, în „Caiete de antropologie istorică”, anul I, nr. 1, ianuarie-iunie 2002, p. 7-22.
- Conspirații și conspiratori de-a lungul istoriei*, în „Caiete de antropologie istorică”, anul XXIII, nr. 1 (44), ianuarie-iunie 2024, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2024, 192 p.
- Simona Nicoară, *Comploturi, conspirații, conjurații: uneltiri secrete și țapii ispășitori*, în „Caiete de antropologie istorică”, anul XXIII, nr. 1 (44), ianuarie-iunie 2024, p. 7.
- Oameni și animale: perspective istorico-antropologice*, în „Caiete de antropologie istorică”, anul XXIII, nr. 2 (45), iulie-decembrie 2024, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2024, 259 p.
- Anastasia Ștefaniu, *Introducere. Amurgul antropologiei moderne?*, în „Caiete de antropologie istorică”, anul XXIII, nr. 2 (45), iulie-decembrie 2024, p. 6-7.

CARTIER | NOI APARIȚII

MIRCEA A. DIACONU BUCOVINA. FALS TRATAT DE GASTRONOMIE ȘI ISTORIE POLITICĂ

„Fals tratat de gastronomie...?” Cu trimiterea explicită la Al. Odobescu, titlul acestei cărți, care ar fi trebuit să pună în scenă un joc nu cu faptele (cu adevărul, cu atât mai puțin), ci cu reprezentarea și iluzia lor, mai păstrează ceva din intențiile inițiale. Chit că gastronomia devenise între timp un revelator al istoriei Bucovinei, perspectiva pe care îmi fundamentam explorările rămăsese una estetică. Mi se părea că totul – tot trecutul, adică – poate fi proiectat într-o lumină salvatoare. Ba chiar că, recuperate din tot felul de surse, faptele emană o vibrație care purifică. Pornită însă din Paradis, călătoria mea a sfârșit, fatalmente, în Infern. În Infern, nu doar contemplarea, ci și sistematizarea faptelor devine o imposibilitate. Iar experiența ultimă pe care, ca exeget, o poți trăi este că faptele pur și simplu te înlocuiesc. În tot cazul, înțelegi astfel că Infernul nu sunt, cum ne învăța Sartre, ceilalți. Iată de ce, chiar împotriva titlului, aș vrea ca Falsul meu tratat de gastronomie și istorie politică să fie nu doar un studiu; de graniță, sau oricum altcumva, puțin importă. Visul meu e să fie și un manifest.”

Mircea A. DIACONU

ANUNȚ IMPORTANT!

Recent, a fost lansat site-ul web al „Revistei literare”: **revistaliterara.md**

Până nu de mult, cititorii puteau accesa publicația noastră doar de pe pagina online a Uniunii Scriitorilor din RM, la secțiunea *Arhiva Revistei Literare*. Acum însă, RL dispune de propria sa adresă web, unde vor putea fi accesate nu doar versiunile în format PDF ale numerelor, ci și majoritatea articolelor care s-au publicat de-a lungul anilor într-un format mai accesibil pentru lectură și copiere.

Articolele sunt grupate în categorii, în funcție de conținut: *Editoriale, Poezie, Proză, Eseuri, Critice, Studii, Debut*. Informațiile despre echipa redacțională și despre autorii revistei sunt disponibile în rubrici separate. De asemenea, cititorii și autorii pot contacta redacția, completând formularul de la rubrica *Contact*.

Arhiva RL va fi plasată pe site-ul **revistaliterara.md** pe parcursul întregului an 2026. Deocamdată sunt disponibile pentru descărcare și lectură în reader-ul integrat în pagina web doar nr. 1-2; 81-91. Site-ul a fost creat de **Laurențiu Coțaga**. Lecturi și vizualizări plăcute!

REDACȚIA

NICHITA STĂNESCU. A REGÂNDI (POETIC) ÎNTREGUL

de OXANA GHERMAN

Cărțile noi sunt irezistibile. Majoritatea lucrărilor pe care am fost tentată să le recitesc au fost cele apărute în ediții actualizate. În acest fel mi s-a întâmplat să redescopăr, dintr-un diptic solid publicat recent la Editura Știința, opera poetică a lui Nichita Stănescu. Studiul introductiv, semnat de Bogdan Crețu, exact pe măsura așteptărilor, mi-a propus o grilă prin care poezia lui Nichita Stănescu (despre care eram sigură că știu multe, dacă nu chiar totul) „arată” altfel, care m-a făcut atentă la exosfera unor nebănuite sensuri, asocieri, idei.

Bogdan Crețu mi-l dezvăluie pe Nichita Stănescu ca pe un poet cerebral, un „constructor în poezie”, care „intră în dialog, polemic sau constructiv, cu propriile volume anterioare, pe care le supune unei valorificări actualizante”. Poezia sa este prezentată (și) ca spectacol metaliterar. În orizontul unor pătrunzătoare observații, scoțând la suprafață mai multe erori interpretative și clișee ale receptării poeziei stănesciene, am reflectat asupra ideii de carte-concept sau asupra faptului că (prefațatorul îl citează pe Ion Pop) poezia lui Stănescu are „un tipar stilistic specific textelor sacre”, de verset, care se imprimă în memorie și care pornește de la versuri cu caracter axiomatic pentru a deveni în imagini un adevăr final. Antreul analitic dispune la o lectură orientată spre elemente de

noutate, care au scăpat atenției la primele contacte cu textele.

Admirabil prin temperamentul singular, prin ingenioasele silogisme poetice, prin matrițele conceptuale pe care se depun cele mai bizare idei, prin constanta nevoie de autodizolvare în imagine, în propriul text, Nichita Stănescu rămâne un poet de (re)descoperit. Gândirea sa artistică poartă evidente însemne ale genialității: intuiția absolutului, conștiința tragică a limitelor cunoașterii/ale umanului, a imperfecțiunii a tot ce este viu, sciziunile rațiunii (violența, tirania ei), tentația inaccesibilului, ispita de a exprima inexprimabilul, confruntarea cu crizele limbajului, lirismul vizionar, necesitatea reinventării, a „revoluției” artistice etc. După lectura integrală a primului volum, cei care au avut cumva iluzia că e simplu să înțelegi poezia se lecuiesc definitiv, iar cei care scriu își impun cu necesitate alte standarde și rigori.

Nichita Stănescu este unul dintre puținii creatori de imagini fractalice, care surprinde și explorează în poezia sa această regulă structurală a realității, în care poate se oglindește infinitul. Poezia apare într-o jubilație a izomorfiei universale, a coincidenței sau similitudinii formelor materiei inerte, neînsuflețite cu formele umanului.

Prin tot felul de mecanisme logice, poetul destructurează lumea și o remodelează într-un plan imaginar, o regăsim mereu

altfel „denaturată”. El creează lumi paralele. Într-un univers al visării, toate punctele esențiale ale existenței umane succed în somn: „Creșteau dormind, se îndrăgosteau/ dormind și nunta/ și-o celebrău în somn// Întemeiau așezări de cuvinte, în somn./ Femeile lor nășteau în somn,/ iar ei, cu toții, îmbătrâneau/ în somn/ și mureau astfel” (*Către Hypnos*). E atât de ciudat să-ți poți imagina cum inși adormiți se complac în lumea lor visată, cum se opun și îi neagă pe cei treji, care trăiesc o existență parțială, cum îi compătimesc oarecum, pentru că în dimensiunea somnului totul este întreg, iar cele absorbite din lumea conștiinței devin totale din clipa în care îi afectează: „Ei trăiau în vis/ și chiar și arborii/ ca să-i adumbrească trebuia/ mai întâi să adoarmă/ putând numai astfel să-și zvârle/ peste trupurile lor întregi/ și umbra rădăcinilor lor”. O mirabilă filozofie a visului derivă din subtext. Visul este, ca și imaginația, o „trăire” totală, o înțelegere deplină a obiectelor pe care percepția le captează unilateral și succesiv, niciodată simultan și absolut. Și o totală trăire de sine, în acest sens.

Visul deschide spre o realitate proiectată într-un viitor potențial (*Această țară de vis*, vol. II). Poemele din ciclul *Manualul răului visător* (vol. II) configurează, în jocuri onirice, un imaginar monstruos, al unor hibridări cu totul neașteptate. Nu

mai puțin inventiv e spiritul poetului în grupajul *Ciuleandra* sau în poemele calculelor matematice, iar textele din ciclul *Cântece de cireșar* sunt de o suavitate și de o ingenuitate înduioșătoare.

Sensibil la ritmurile metamorfozelor mici și mari ale lumii în care trăiește, poetul o găsește sursă și stimul ale planării cugetului sau ale jocurilor fanteziei: „Nu sunt vinovat că trăiesc/ într-o lume întruna schimbată” (*Andru plângând*). El reproduce sub forma unui joc de artificii felul în care vidul exacerbat devine multitudine de lucruri vizibile, datorită cărora capătă ființă cuvintele (*O, lucrurile*). Imaginile se iscă în procesele redimensionării întregului, ale transformării lucrurilor mici în mari și invers, ale interiorizării și exteriorizării tuturor componentelor (*Inima*), ale apariției și dispariției fenomenelor în abundența de lumină sau de întuneric. Geneza continuă, este în perpetuu desfășurare (*Sâmbătă, cu motociclete*), nimic nu este încheiat, în viziunea poetului.

La aceleași experimente imaginare, conștiința po(i)etică își supune propria găoace fizică, intervertind întregul cu o parte semnificativă: „Îmi închid pleoapele până jos la picioare,/ ca și cum aș fi un ochi./ Desigur sunt un ochi./ Dar în orbita cui?” (*Suprafață*). Creatorul gândește partea smulsă din întreg, existând autonom (*Ulyse, Creierul scotea din el mâini*), imaginează

ȘTIINȚA | COLECȚIA „MOȘTENIRE” | NOI APARIȚII

NICHITA STĂNESCU | OPERE | VOL. I-II
STUDIUL INTRODUCȚIV DE BOGDAN CREȚU

„Considerat cap de serie al poezilor generației șazeciste a neomodernismului literar românesc – generație care a rupt-o cu proletcultismul, optând ferm pentru estetic și libertatea expresiei –, Nichita Stănescu merită astăzi o relectură atentă, orientată spre vârful creației sale. Pe de o parte, este necesară readucerea în discuție a operei poetice autentice, iar pe de altă parte, se impune o triere riguroasă a textelor lirice care, în timp, s-au acumulat într-o cantitate greu de gestionat, provenind din improvizații, ocazionalisme, apariții dispartate în presă sau din postume ce nu reflectă întotdeauna exigențele valorice ale autorului, un poet mereu inspirat, dar care nu și-a concentrat interesul asupra limitării și selecției propriului corpus textual. Autorul studiului introductiv, Bogdan Crețu, observă că Nichita Stănescu «a fost, de la bun început, o vedetă incontestabilă a generației sale, notorietatea lui depășind cu mult cadrul unui public specializat care urmărește constant aparițiile poetice. În conștiința publicului, Nichita Stănescu era, clar, Poetul». Tot el notează că «probabil că nici un alt scriitor, de la Eminescu încolo, nu a mai fost victima sau beneficiarul unei masive idolatrizări publice precum Nichita Stănescu», ceea ce explică și proliferarea textelor atribuite poetului, dar și nevoia unei ediții stabile, criteriale, care să restituie doar ceea ce autorul a încredințat tiparului în timpul vieții. Pornind de la aceste premise, ediția renunță la postume, la poemele ocazionale și la aparițiile din presă, fie antume, fie postume, contabilizate de alți editori în mod spontan sau cu acribie. Sunt incluse doar textele poetice din volumele publicate de poet de-a lungul vieții, cu excepția volumului de debut, față de care Nichita a exprimat el însuși rezerve constante. Nu au fost incluse nici cărțile scrise în colaborare, nici volume de alt gen decât poezia. Structurarea ediției respectă ordinea cronologică a aparițiilor editoriale.

Astfel, **Volumul I** cuprinde poeziile din cărțile: «O viziune a sentimentelor» (1964), «Dreptul la timp» (1965), «11 elegii» (1966), «Roșu vertical» (1967), «Alfa» (1967), «Oul și sfera» (1967), «Laus Ptolemaei» (1968), «Necuvintele» (1969) și «Un pământ numit România» (1969). **Volumul II** include poemele din cărțile «În dulcele stil clasic» (1970), «Belgradul în cinci prieteni» (1972), «Măreția frigului» (1972), «Epica Magna» (1978), «Operele imperfecte» (1979), «Oase plângând» (1982) și «Noduri și semne» (1982), însoțite de note, comentarii și de iconografia ediției.”

asimilarea universului și concentrarea lui în spațiul minții (*Foamea de cuvinte*) sau pătrunde complexitatea identității umane, în care același nume indică un corp cu nenumărate înfățișări: „Numai numele să nu/ mi-l amintești,/ pentru că el are/ o infinitate de trupuri/ și s-ar putea să și-l arate/ pe-acela/ pe care tu nu-l cunoști” (*Testament*). Procedeele inversării, răsturnării imaginilor sunt utile în definirea sinelui (*Arbor invers*). O mișcare miraculoasă a părților omului și părților lumii este surprinsă de poet, un straniu amestec între acestea, prin care materia inertă este însuflețită (*Orologiu cu statui, Ninge cu ochi, Transparentele aripi*), prin care are loc o sufocantă substanțializare e abstracțiilor (*Peisaj final*). Poezia seducătoarelor abstracții și cea a fugii de abstracții, din *Laus Ptolemaei* (1968), trezește conștiința în fața realului: „O, niciodată, niciodată, niciodată,/ nu mi-a fost dor de vreo idee,/ ci numai de un măr sau de-un mers de fată/ sau de o după-amiază” (*Cântec de scos apa din urechi*, partea a II-a). Poetul (pentru că își este propriul personaj) are nevoie să palpeze realitatea, să o asimileze prin toți receptorii. Lumea (în textul *Leția de citire*, vol. II) este creată printr-un act de scriere pe care ochii omului trebuie să-l deslușească.

Densitatea realității terestre farmecă și repugnă prin multipla ei încapsulare, juxtapunere, condensare: „Aici, una peste alta,/ una lângă alta,/ una îndărătul alteia,/ sunt ființe gravide de ființe.// Nu am unde să mor. Moartea este populată de ființe” (*Elogiu*). Corpul lumii este o extensie a corpului uman, toate stările fizice reverberază și continuă în afară: „Simt cum îmi amortesc copacii/ și păsările pe cer/ și cum vorbesc în pietre dacii/ din ieri către alaltăieri” (*Simt cum*). Corpul lumii oferă însă alte experiențe conștiinței umane, dincolo de limitele spațiale și temporale.

Unele texte sunt mici basme fascinante, întâmplări cu mutanți și mutații

ce suscită o mirare infantilă, o fantezie nemărginită: „Sunetele sunt chiar iepuri și chiar câini./ Ele se fugăresc dinspre poimăine spre mâine/ și-n loc de patru picioare au patru mâini” (*Cântec*). Totuși *întregul* poate fi cuprins doar cu gândirea sau, mai exact, cu imaginația, niciodată cu simțurile: „Dacă ați văzut întregul,/ umpleți-vă cu carne/ ca să puteți vedea partea” (*Câteva generalități asupra vitezei*). Vizualul stănescian nu este static, ci dinamic: generează lumi („privirea care naște păsări”, în *Măiastră*). Poezia „se hrănește din privirile fixe” (*Poezia*), este chiar ochiul interior (din care totul se naște și „decade” în lume), este „vederea în acțiune”.

Omul e un sine mic cuprins în „Sinele sfânt” al lumii: „Orice sine, oricât ar fi de solid/ devine/ în marele sine/ lichid” (*Izgonirea din rai*, vol. II); oamenii sunt uniți în întreg, ei formează împreună Ființa universală („Noi stăteam ca niște cuvinte,/ alcătuind unii lângă alții/ un înțeles de frază/ o vorbire întrupată/ a unei mari ființe” (*Invizibilul soare*, vol. II). Dintre toate definițiile speciei umane, cu adevărat memorabilă mi se pare următoarea: „Noi suntem ceea ce suntem, adică frumoși” (*Ridicare de cuvinte*).

Nichita Stănescu inventează o altă funcționalitate omului, îl scoate din regimul (rudimentar al) umanului și din aria pământescului: „Iată,/ mă trezesc smuls și tras în sus/ în zona fără aer.// Aici,/ fără de trebuință îmi sunt plămâni și brațele.// Ochii numai, ei singuri, îmi rămân./ Creierul va merge pe ei/ ca odinioară trupul, pe picioare. /.../ Cad în noțiunea de genunchi/ și mă rog de voi:/ nu mă lăsați singuri și pradă/ gurii care în loc de dinți are statui,/ gurii imense pe a cărei limbă de piatră/ mă aflu” (*Căderea oamenilor pe pământ*). Dar și lumea, în mersul istoriei, este imaginată asemenea unui organism, doar că în părțile acestuia intră alte structuri ale materiei. Pasionat de vibrații, ritmuri și reverberații, Nichita

Stănescu le transferă dintr-un segment în altul, ca un mag: „Mă rog pentru plictiseală, pentru spleen,/ pentru mișcarea atât de încetă/ încât orașul să aibă în el solemnitatea de lemn/ a unei table de șah,/ iar sunetele să fie atât de rotunde, încât/ să poată fi culese din aer, cu mâna și de săgeata în zbor /.../ de mine însumi mă rog, pentru plictiseală,/ neștiind cum să-mi înlătur/ inima, planeta străină din mine / în jurul căreia mă închid ca un aer pietrificat” (*Raid în interiorul pietrelor*). Toate tranzațiile de sens și intervertirile formelor urmează o logică matematică, pun în valoare legea izomorfiei universale.

O ramificată filozofie a vieții, lumii și a locului omului în lume stă la temelia imaginilor poetice din *Metamorfozele* (vol. II) lui Nichita Stănescu, construită din idei reluate ciclic și reliefate/adâncite: „Nu există decât o singură viață mare/ la care noi participăm. /.../ Călător sunt prin viață;/ egal cu tot ceea ce este...”. În același mod, ciclul *Contemplarea lumii din afara ei* redă structurile lumii prin cele ale anatomiei umane sau prin cele ale gramaticii limbii (*Nervul terestru, Nervul divin, Fonetica terestră, Morfologia terestră, Sintaxa terestră*). Nu doar celebrele „necuvinte” sunt creații de marcă stănesciană, ci și neverosimile metonimii și curbări ale sensului în expresie. Substantivele devenite verbe se încarcă de ciudate nuanțe (*Ce este*, vol. II), ca și derivatele unor cuvinte din care de fapt nu derivă.

Aceste două volume de *Opere* (Editura Știința, 2025) deschid un spațiu pentru reflecție și emoție estetică, pentru contemplație și cultivare intelectuală (excelente exerciții pentru activarea sinapselor și extinderea structurilor mintale, la mare căutare astăzi, în comunitățile de promotori & influenceri ai sănătății creierului), nu în ultimul rând, alcătuiesc un manual de creativitate pentru generația artiștilor în formare.

FIRUL CU PLUMB

MIRCEA V. CIOBANU
(N. 1956)

AFO

Când jumătate de zi e
noapte nu
mai spera la
prezență plină
marșul nostru triumfal prin
fericire e șchiop ca
un gând adormit în
segmentul nostru al firii doar
bisexualii pretind
fericirea absolută
atât
pentru că atunci când unul
inventează
motorul cu ardere internă altul
va născoci numaidecât vopsea
fluorescentă pentru semnul
circulația interzisă

05 > NICHITA DANILOV: NICHITA STĂNESCU ȘI EPOCA PROLETICULTISTĂ

Eram cât se poate de indignat. Nu înțelegeam rostul acestor clownerii.

De ce coborâse Nichita de pe pedestalul pe care stătea? Putea să se mărginească la niște cuvinte convenționale.

Dezamăgit de toată această scenă, mai ales de prestația lui Nichita Stănescu, pe care îl admiram în sinea mea, am coborât în restaurant. Acolo am dat peste șeful meu de atunci, poetul Corneliu Sturzu.

Nu peste mult timp a venit și Nichita Stănescu. S-a așezat la masa noastră.

Corneliu Sturzu și Nichita Stănescu se cunoșteau de multă vreme. Apartineau aceleiași generații. E posibil să fi avut stabilită o întâlnire. Sau, pur și simplu, din amabilitate ori poate ca să scape de întrebări prea directe privind aniversarea lui Beniuc, Nichita a preferat să se așeze la masa unor provinciali. E drept că unul dintre provinciali era redactorul-șef al revistei „Convorbiri literare”. Corneliu Sturzu a comandat un rând de votcă, apoi i-a cerut lui Nichita un grupaj de poezii pentru revista pe care o conducea. „Afacerea” a fost tranșată în câteva minute. Comandând un alt rând de votci, poetul a intrat în „transă” și a dictat cinci poezii pe atunci tinerei însoțitoare a lui Sturzu, Mihaela Gafencu. În scurt timp, poeziile lui Nichita Stănescu au apărut în paginile revistei „Convorbiri...”

Mi s-a întipărit în minte pentru totdeauna acea „memorabilă” întâlnire.

Autorul *Măreției frigului* era îmbrăcat într-un tricou marinăresc și, în ciuda veseliei afișate și a locvacității, nu părea să se simtă tocmai în apele sale. L-am întrebat dacă nu se simte jenat în urma discursului pe care l-a ținut la aniversarea lui Beniuc. Și poetul a răspuns că a nimerit acolo întâmplător. Se certase tocmai cu Dora și, din cauza depresiei, simțea nevoia să fie înconjurat de public. Corneliu Sturzu mi-a atras cu discreție atenția să tac, șoptindu-mi la ureche, în timp ce Nichita Stănescu intrase în vorbă cu Tudor Gheorghe, așezat la masa vecină, că poetul are probleme cu sănătatea și nu e bine să-l supăr. Nu l-am ascultat și am continuat rechizitoriul.

Discuția de la masă s-a întins până seara târziu. Cei doi poeți s-au întrecut în amabilități, făcându-și tot felul de complimente. Fiecare îl făcea pe celălalt genial. La un moment dat, privindu-i din profil, am tresărit. Asemănarea dintre unul și celălalt era izbitoare.

Privindu-i de la distanță, îi puteai confunda. Ceea ce nu făcuse natura îndreptase băutura. Abuzul de alcool îi uniformizase. Păreau două chipuri înscrise pe o antică medalie, acoperită de valuri de cocleală și fum. Fără să-mi dau seama, am început să recit în gând celebrul *Cântec în doi*, publicat în volumul *Necuvintele*: „Noi nu vrem să fim geniali,/ noi vrem să fim trimbulinzi,/ asemenea generalilor mari,/ schimbând lumina ce-o aprinzi /.../ asemenea generalilor mari/ lungi, înalți, decolorați, portocalii,/ greoi, osoși suferinzi,/ noi nu vrem să fim geniali,/ noi vrem să fim trimbulinzi”.

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

DELIRTANGO*

(FRAGMENT DE ROMAN)

de VAL BUTNARU

Generalul împlinea optzeci de ani. Se așeză, în salon, pe un fotoliu cu pretenții de stil Ludovic al XIV-lea: linii curbe, tapițerie cu pânză de brocart și toate celelalte dichisuri kitsch. Își lăsă mâinile obosite să-i cadă în poale. Se ridică în scurt timp. Nu era, nici pe naiba, comod, blestematul de fotoliu! Va da dispoziții să fie aruncat la gunoi.

Purta un șorț de culoare roșie, ca un drapel revoluționar de pe timpul tinereții lui, ridicol în fond, cu pete de ulei, incredibil de mari și surprinzător de pronunțate, de parcă ar fi fost contractate chiar în acea dimineață de un pluton neobosit de gospodine. Nu avea de gând să gătească niciun fel de bucate. Nu în acea zi, cel puțin. De obicei, își pune șorțul fără niciun motiv, doar ca să inhaleze mirosurile impregnate în bucata de stofă, doar ca s-o simtă aproape pe Irina, soția sa, moartă de cancer, acum doi ani. Uite, ea – o, da! – a fost o adevărată magiciană a bucătăriei! Dar cum dansau ei tangouri argentinieni! Mai ales pe care-l prefera într-un mod deosebit – *Libertango*. Toată lumea îi admira! Ce mai încoace și încolo, Irina lui fusese o adevărată liber-cugetătoare! Să fi scăpat de cancer, să fi fost alături, cu certitudine că nu-și mai sărbătorea ziua de naștere în restaurant! Ar fi rămas acasă. Doar ei doi. Au rămas singuri, fiindcă mereu amânaseră înfierea unui copil.

De la un timp, pe când trăia ultimele săptămâni rămase din calendarul celor șaptezeci și nouă de ani, se gândea tot mai des la borna fatidică de care urma să treacă. Optzeci de ani! Doamne, Dumnezeu! De fapt, la aceleași lucruri se gândise și când trăia ultimele zile din calendarul vârstei de șaizeci și nouă de ani. Nu avea liniște noaptea, trezindu-se transpirat și înspăimântat că murise în somn. Că inima, ticăloasă, se oprise inopinat, ca motorul unui automobil care, pe neprins de veste, își epuizase resursa de kilometraj și înțepenise ca un catâr în mijlocul deșertului Karakum. Încercă, dar nu putu, sperându-l gândul, nici nu îndrăzni, de fapt, să-și imagineze cum va arăta lumea fără prezența lui fizică. Nu se simțea pregătit să părăsească viața pământescă, anostă, așa cum o considera deseori, dar atât de intimă, de personală, unică, atât de a lui, dispărând din memoria prietenilor și a cunoscuților care admiraseră sau detestaseră tot ce făcuse de-a lungul carierei sale exemplare.

Când se trezea la mijloc de noapte, înfricoșat de umbra morții, se zvârcolea în pat, îngrozit de ideea sfârșitului care putea interveni ori-când. Putea muri chiar și mergând pe stradă sau făcând duș în baia lui cu faianța știrbită pe la margini și cu ornamentele roase sau în orice altă clipă. Firul putând să se rupă chiar și în timp ce se ridică din patul lui mare și rece, iar atâtea și atâtea lucruri frumoase și planuri mărețe să rămână neduse până la capăt.

Dimineața, când răsărea soarele de după geam, respira adânc, inspirând aer pe nas și expirând pe gură – o consecință a apropierii episodice de învățătura yoginilor –, mulțumindu-și sieși că manifestase un curaj de invidiat

în plin întuneric și nu se dădu ademenit de avansurile insistente ale doamnei cu pricina. Se ridică din pat și, după minima toaletă aplicată dinților îngălbeniți și feței zbârcite, se grăbea în bucătărie să-și prepare micul-dejun. Și atunci, abia atunci, își spunea că, de fapt, nu mai avea unde se grăbi, că – ce umilință! –, fu dat afară, alungat, s-o spunem fără înconjur, de la Minister, că – o altă umilință! – tovarășii de partid îl potriviseră tocmai bun pentru rolul de țap ispășitor, gratulându-l cu – și mai mare umilință! – formularea *pensionar de onoare al Ministerului de Interne*. Scăpară de el și se bucurau ca niște hiene, înfruptându-se din trupul leului doborât de detestabila bătrânețe! Primi cu demnitate șutul în fund, fiind convins că nu avuse nicio vină pentru cele ce i se imputau.

I se puse în cărcă faptul că acțiunile stradală îi scăpară de sub control. Nimic mai fals! Primii care nu-și făcuseră treaba fură militarii! Când protestatarii se culcară pe asfalt, în fața tancurilor, armata ar fi trebuit să-i strivească cu șenilele! Asta ar fi făcut el, dacă s-ar fi aflat în fruntea batalionului de blindate! Dar așa, dând dovadă de slăbiciune, au permis gloatei dezlănțuite să incendieze Ministerul.

Ivan Ivanovici îi reproșă că nu luase măsuri adecvate care să ducă la dispersarea mulțimii. O altă învinuire nedreaptă! Dădu ordine clare să fie măcelăriți, schilodiți în bătai, toți cei adunați pe bulevard. Și au fost. Poate nu în măsura în care se procedase la Tbilisi. Poate. Își asumă această greșală.

Dar, în acele circumstanțe, ce trebuia să facă mai mult de atât? Să ordone deschiderea focului? Nu avuse curajul, e adevărat. Privind retrospectiv, trebuia s-o facă. La urma urmei, naționaliștii fură cei care incendiaseră clădirea!

Da, știa, cum să nu știe, că nu i se ierta, de fapt, lașitatea de care dădu dovadă atunci când fugi din clădirea cuprinsă de flăcări, ascunzându-se în sediul Comitetului Central. Dar, pentru Dumnezeu, ce alte variante îi rămâneau la alegere? Să zăbovească în mormântul de cinci etaje, înghițit de pâlălaie și arzând eroic, de viu, ca Serghei Lazo? Și pe urmă recunoscuse, neîntrebat de nimeni, că, spre dezonora lui, părăsise sediul Ministerului pe poarta din spate, deghizat în boschetar. Găsise în camera paznicului, agățate într-un cuier, un trenți vechi, lung până aproape de pământ, și o căciulă cu clape. Se înțoli ca un actor în rol de travesti și, sprijinit de o cărjă, se porni pe străzile împânzite de tineri furioși, aruncând cu pietre în ferestre și în tot ce purta uniformă de milițian.

Nu-i plăcea restaurantul plasat la parterul hotelului partidului, avea un aer prea occidental, dar cedă în fața insistențelor lui Ivan Ivanovici. Urma să se adune toată protipendada comunistă, să-l felicite în mod solemn cu ocazia apăsătoarei și sinistrei aniversări. Ședea în capul mesei, urmărindu-i cum intră tiptil, unul după altul, toți cei care-l îngropară de viu, contribuind la sfârșitul carierei lui, lipsită, dintr-odată, de glorie și de strălucire.

Îl văzu pe Ivan Ivanovici, strecurându-se pe ușă, cu un buchet imens de flori și sprijinind-o pe Clara de brațul ei sculptat în fildeș, scânteind chiar și la această vârstă.

„Arată bine, jigodia!”, remarcă Generalul fără răutate.

Prim-secretarul zâmbi larg, demonstrându-și dantura impecabilă. Îi înmână trandafirii, urându-i viață lungă.

– Să te bucuri de odihna binemeritată pe care o vei avea la pensie! strecură printre dinți, știind că astfel îi răsucește cuțitul în inimă.

Generalul trată urarea ca pe o zeflemea de cea mai joasă speță. Scrâșni din maxilare și doar zgomotul din restaurant estompă sunetul neplăcut, ca de scripete neuns, produs de caninii lui sănătoși. Clara, la rândul ei, rosti câteva fraze cazone și-i zâmbi mios, fără să înceteze să-și tragă jos fusta scurtă, până la limita unei decențe tolerate de partid.

„La urma urmei, cred că este sinceră, se gândi, nu se preface ca măgarul de soțul ei. O țin minte cum plângea în ziua înmormântării lui Brejnev. Câtă durere adevărată se vedea pe chipul ei! Biata stenografă! Cel puțin, a avut parte de o dragoste ca în filmele indiene. Păcat că Brejnev se dovedise a fi și el un măgar și nu prețuise iubirea fetei!”

Generalul își aminti, amuzat, de sușotelile care ajunseseră până la urechile lui privind sechelele produse de marea pasiune. Ei bine, poate nu era vorba de sechele, ci, mai degrabă, de un tic de-al ei cât se poate de ciudat. Plecând în vreo călătorie și urmând să se cazeze în vreun hotel, prefera să-și ia o pernă de acasă. Nu suporta pernele umplute cu beton în formă de vată din hotelurile sovietice. Ceea ce nu voia să recunoască frumoasa Clara, zâmbi Generalul pe sub mustăți, e că anume pe asemenea perne, ticsite cu vată bolovănoasă, o tăvălea *dara-hoi* Leonid Ilici. De fiecare dată când o chema la hotelul partidului, Liolik, așa cum îi plăcea să-l dezmiere, ordona să fie aduse în cameră toate pernele de pe etaj, împrăștiindu-le pe imensul pat matrimonial. O dezbrăca fără grabă și o răsturna pe straturile de perne tari ca niște baloturi de fân presat, umplute cu vată, singura sursă de desfătare și mângâiere trupească disponibilă în URSS. Nu-i vorba că Liolik n-ar fi putut face rost de ceva calitativ, dar i se părea că astfel, impunându-și o penitență benevolă, își mai spăla păcatele menționate până și în codul moral al constructorului comunismului. Astfel se explica și prezența pernei de puf de lebădă, purtată cu pietate în valiza de voiaj. Era un fel de amuletă la care nu renunța odată cu schimbarea amantilor.

Printre ultimii invitați, își făcu apariția Mitrofan Mogâldea, care-i schiță un semn discret cu capul, dându-i de înțeles că au de vorbit ceva mai târziu, când va slăbi încordarea provocată de așteptarea primei stopci de vodcă.

După toastul oficial, rostit de Ivan Ivanovici, gheața se sparse definitiv, vocile sporiră în tensitate, iar paharele prinseră să schițeze trasee sinuoase printre mâinile comesenilor, cu

escale scurte pe la gurile lor. Generalul îi aruncă o privire lui Mitrofan, ducând două degete la gură. Hai să fumăm, descifra întocmai gestul fostul său subaltern.

– Dă-mi o țigară, ceru Generalul, văzându-se pe terasa de la balcon.

– Dar ce spune inima dumneavoastră după două infarcturi? întrebă Mitrofan, întinzându-i un *Marlboro*.

– E, dragul meu, îi răspunse trăgând adânc fumul, trebuie să te obișnuiești, să te obligi, de fapt să accepți, în cele din urmă, coabitarea cu bolile care dau năvală, care te asaltă de la o anumită vârstă. E mai bine să închei o pace umiltoare, dar lungă, decât să porți un război eroic, dar scurt.

Mitrofan zâmbi confuz, chiar dacă pricepu exact sensul butadei. Ca să schimbe subiectul, îl întrebă cum se simte la pensie.

– Ce dracu, pensie! izbucni Generalul. M-au înlăturat tocmai acum, când e nevoie de cunoștințele și de priceperea mea! Numai eu sunt în stare să le pun juvățul în bot tuturor disidenților acestora de carton! Tocmai acum, când fundamentul de sub necuprinsa noastră țară prinde să se clatine! Mă uit în jur la ce se întâmplă și nu-mi vine să cred. Naționaliștii și-au ridicat din nou capetele! Cer limbă de stat și alfabet latin! Înțeleg că exemplul lui Vasile Vâlcu nu le-a folosit la nimic? Păi, dacă-i vorba de așa ceva, putem s-o repetăm, cum crezi? Dar de data asta va fi și mai dur!

„E plecat cu pluta bătrânul! constată Mitrofan. A devenit paranoic, din cale afară de patetic. Unde-i pragmatismul de altădată?”

– Aveți dreptate, nimeni nu mai luptă cu ei! Îngână ca să-i facă pe plac.

– Ce mai știi despre Frontul Național?
– Nu prea multe. În afară de faptul că a fost creat de intelectualitatea locală...

– Mă lași? îl întrerupse Generalul iritat.

– Am constatat o situație cunoscută, de fapt.

– Nu fi naiv! Nu vezi că aceste Fronturi au apărut în aproape toate republicile unionale, ca într-un incubator? Ca niște pui cloțiți de aceeași cloșcă centrală? Chiar nu înțelegi că e o operațiune pusă la cale la Lubeanka?

– Era de presupus...

– Ce informații ai despre liderii lor?

– Nu cred că am să vă spun ceva ce nu cunoașteți. În mare parte, avem de a face cu scriitori, mai sunt și câțiva jurnaliști. E unul care se evidențiază ceva mai mult printre ei, tipă ceva mai strident ca ceilalți. Și, de fiecare dată, are grijă să pomenească numele dumneavoastră, numindu-vă călăul roșu și împilătorul națiunii române.

– Cine e?

– Viorel Lepădatu.

– N-am auzit de el. E liderul lor?

– Nici pe departe! Dar e băgăreț peste măsură, apare în prim-plan la toate mitingurile, însă nu prea le are cu discursurile. E un fel de băiat de mingi care tot încearcă să răzbată pe terenul de joacă.

– Băiat de mingi! exclamă revoltat Generalul. Toate nulitățile astea, pe care, altădată, îi vânam ca pe iepuri și-i băgam în pușcării sau în case de nebuni, ca să le vină mințile la cap, acum apar la televizor și se autoproclamă liderii societății civile. Toți golanii, toate guoiaele și scursurile, toți fariseii aceștia care până mai ieri cântau imnuri partidului, pândind posturi călduțe, azi vorbesc de națiunea română! Se declară promotori ai Mișcării de eliberare națională! N-au citit o carte în viața lor, nu cunosc nicio hoabă din teoria marxist-leninistă a comunismului științific, dar vorbesc de națiune! Niște idioți! Păi, dacă ei nu cunosc atâtea lucruri, am să le-o spun eu: noi nu suntem națiune! Noi suntem Republică!